

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Katedra politologie

Diplomová práce

2020

Bc. Ketevan Kartsydze

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Katedra politologie

**Střední Asie a Nová Hedvábná stezka: Čína a Rusko –
kooperace či konfrontace?**

Diplomová práce

Autorka práce: Ketevan Kartsydze

Studijní program: Politologie

Vedoucí práce: PhDr. Michael Romancov, Ph.D.

Rok obhajoby: 2020

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 31. 07. 2020.

Bc. Ketevan Kartsydze

Bibliografický záznam

Katsydze, Ketevan. *Střední Asie a Nová Hedvábná stezka: Čína a Rusko – kooperace či konfrontace?* Praha, 2020. 92 str. Diplomová práce (Mgr.). Univerzita Karlova. Fakulta sociálních věd. Institut politologických studií, Katedra politologie. Vedoucí diplomové práce PhDr. Michael Romancov, Ph.D.

Rozsah práce: 117 520 znaků = 65 normostran

Anotace

Mocenské vztahy jsou vždy aktuálním a půvabným tématem pro výzkumníky. Rusko a Čína jsou dvě mocnosti, jejichž zájmy a cíle se kříží ve Střední Asii. Ekonomická expanze Číny v daném regionu vede k úvaze, zda dva mocenské státy dokážou spolupracovat v rámci jednoho regionu nebo ne. V této práci se v první řadě podíváme na role Ruska a Číny v daném regionu. Analyzované budou především ekonomické a strategické spolupráce s pomocí regionálních organizací. Zaměříme se na časový úsek od roku 2001 do roku 2019. V druhé části práce se pokusíme aplikováním teorie přesunu moci od amerického politologa Abrama Fima Kennetha Organskiho posoudit, jestli se tyto vztahy více blíží ke kooperaci nebo ke konfrontaci.

Annotation

Power relations are always a current and interesting topic for researchers. Russia and China are two powerful states whose interests and goals intersect in Central Asia. China's economic expansion in the region leads to the question of whether or not the two power states can work together within one region. In this work, we will first look at the roles of Russia and China in Central Asia. In particular, will be analyzed economic and strategic cooperation with the help of regional organizations. this master thesis focuses on the period from 2001 to 2019. In the second part of the work by applying of power transition theory from American political scientist Abram Fim Kenneth Organski, the thesis tries to analyze whether the relationship is closer to cooperation or confrontation.

Klíčová slova

Geopolitika, Rusko, Čína, Střední Asie, Kazachstán, Kyrgyzstán, Tádžikistán, Turkmenistán, Uzbekistán, vliv, Organski, teorie přesunu moci, regionální mocnost

Keywords

Geopolitics, Russia, China, Central Asia, Kazakhstan, Kyrgyzstan, Tajikistan, Turkmenistan, Uzbekistan, influence, Organski, theory of power transition, regional power

Title

Central Asia and the New Silk Road: China and Russia – Cooperation or confrontation?

Poděkování

Velké díky patří PhDr. Michaelu Romancovi, Ph.D. za to, že mě svými přednáškami inspiroval k výzkumu geopolitických vztahů ještě při bakalářském studiu. S jeho pomocí jsem se v daném tématu dokázala zaměřit na konkrétní problematiku probíranou v této diplomové práci. Děkuji mu především za jeho trpělivost, podporu a cenné rady při psaní – ať už během osobní komunikace nebo na dálku.

Chtěla bych také vřele poděkovat Františkovi Kokoškovi za podporu a provedenou korekturu mé diplomové práce.

Obsah

Seznam používaných zkratk	1
Úvod	2
Metodologie	6
1. Teorie přesunu moci	7
1.1. Teorie přesunu moci v mezinárodním kontextu	7
1.2. Teorie přesunu moci v regionálním kontextu	10
2. Pozice Ruska ve Střední Asii	12
2.1. "Středoasijská pětka"	12
2.1.1. Kazachstán	13
2.1.2. Turkmenistán	14
2.1.3. Uzbekistán	17
2.1.4. Kyrgyzstán	19
2.1.5. Tádžikistán	22
2.2. Sovětské dědictví "blízkého zahraničí"	24
2.3. Regionální organizace - nástroj udržení vlivu?	29
2.3.1. Organizace Smlouvy o kolektivní bezpečnosti	30
2.3.2. Eurasijský ekonomický svaz EAEU	32
2.3.3. Shrnutí	35
3. Pozice Číny ve Střední Asii	37
3.1. Šanghajská organizace pro spolupráci	38
3.2. Belt and Road Initiative	40

3.3. Shrnutí	43
4. Rusko a Čína ve Střední Asii – kooperace či konfrontace?	44
Závěr	48
Summary	50
Přílohy	52
Obrázky, grafy a tabulky.....	52
Mapy	64
Seznam použitých zdrojů	69
Monografie	69
Odborná periodika	70
Primární zdroje	75
Webové stránky	79
Teze Diplomové práce	88
Seznam příloh	91

Seznam používaných zkratk

APEC	Sdružení národů jihovýchodní Asie
ASEAN	Asijsko-pacifické hospodářské společenství
BRI	Belt and Road Initiative
BRICS	Hospodářského uskupení Brazílie, Ruska, Indie, Číny a Jižní Afriky
CCWAEC	China – Central Asia – West Asia Economic Corridor
EAEU	Eurasijský ekonomický svaz
G20	Skupina největších ekonomik světa
OSKB	Organizace Smlouvy o kolektivní bezpečnosti
SCO	Šanghajska organizace pro spolupráci
WTO	Světová obchodní organizace

Úvod

V souvislosti s rychlým ekonomickým růstem Číny a jejím vzestupem jako geopolitickým hráčem na mezinárodní úrovni v posledních dvou desetiletích se velice často mluví o rivalitě mezi komunistickým státem a jejím zámořským sousedem – Spojenými státy. Mnoho autorů se věnuje diskuzi o tom, jak si tyto dvě světové mocnosti dokážou rozdělit sféry vlivu. Soupeření dvou největších ekonomik světa svým způsobem zastiňuje neméně zajímavý vývoj vztahů mezi Čínou a dalším důležitým globálním aktérem – s Ruskou federací. Rusko-čínské vztahy jsou často brány z perspektivy spolupráce, a to i kvůli tomu, že lídři obou zemí právě tímto způsobem prezentují svoje vzájemné postoje.

Rusko a Čína jsou si v mnoha ohledech podobné. Oba státy jsou řízené velice silným lídrem, žádný z nich neuznává západní liberální světový řád jako jediný správný a oba zastávají názor oprávněnosti koexistence různých hodnotových systémů. V poslední *Národní bezpečnostní strategii USA* byly obě země zmíněny jako revizionistické velmoci (The White House 2017: 25). I jejich postoje k různým globálním otázkám v mezinárodních organizacích jsou často podobné. Avšak oba státy si nárokují status světové velmoci, který nese zodpovědnost nejen za svojí vnitřní bezpečnost, ale také vytváří regionální a mezinárodní politiku. V poslední koncepci zahraniční politiky Ruské federace je zdůrazněno, že "Rusko si plně uvědomuje svou zvláštní odpovědnost za udržování bezpečnosti ve světě, a to jak na globální, tak i na regionální úrovni a zaměřuje se na společné akce se všemi zúčastněnými státy v zájmu řešení společných problémů"¹ (Ministerstvo zahraničních věcí Ruské federace 2016). Velice podobná formulace se nachází i v koncepci čínské zahraniční politiky s důrazem na úsilí o plnění povinností vůči světovému míru a společnému rozvoji (Le Yucheng 2019). V roce 2014 při vystoupení na čtvrtém summitu *Konference o opatřeních v oblasti interakce a budování důvěry v Asii* (CICA²) prezident Si Ťin-pching zdůraznil potřebu inovovat existující bezpečnostní koncept v Asii a důležitost zřízení nové architektury regionální spolupráce (Ťin-pching 2014). Následně bylo v roce 2017 publikováno oficiální stanovisko Číny v oblasti bezpečnostní spolupráce v Asii a Tichomoří, ve kterém se zmiňuje odhodlání komunistického státu prohloubit komplexní strategické partnerství s Ruskem, ale také je kladen velký důraz

¹ Vlastní překlad autorky. Originální znění: "Россия всецело осознает свою особую ответственность за

² CICA zkratka pro *Conference on Interaction and Confidence Building Measures in Asia*.

na hlavní roli Číny při zajištění míru a stability v regionu (Ministerstvo zahraničních věcí Čínské lidové republiky 2017).

Mír a stabilita regionů jsou nutnou podmínkou pro komplexní finanční a obchodní strategii Číny, která byla představena v roce 2013 prezidentem Si Ťin-pchingem během oficiálních návštěv v Kazachstánu a Indonésii. Ambiciózní hospodářská iniciativa je často prezentována jako Novodobá Hedvábná stezka, která je tvořena „pásem“ pozemních koridorů a námořních tras. Hlavním cílem *Belt and Road Initiative*³ je zlepšit propojení a spolupráci v transkontinentálním měřítku. Od jihovýchodní Asie do východní Evropy a Afriky tato iniciativa zahrnuje 70 zemí, pokrývá 65 % světové populace, tři čtvrtiny globálních energetických zdrojů a 40 % globálního HDP (Campbell 2017; The World Bank 2018). Pět středoasijských států, Kazachstán, Kyrgyzstán, Tádžikistán, Turkmenistán a Uzbekistán, hrají svou geografickou polohou pro *Belt and Road Initiative* klíčovou roli.

Všechny výše zmíněné středoasijské země, zahrnuté do Nové Hedvábné stezky, jsou zeměmi bývalého Sovětského svazu. Tento fakt nám implikuje, že se státy nacházejí v tradiční sféře vlivu Ruské federace. Čínská iniciativa je dlouhodobý rozsáhlý projekt, který předpokládá spolupráci nejen ekonomickou, ale také kulturní, diplomatickou či bezpečnostní. Expanze čínského vlivu mění její vnímání ve Střední Asii, následkem čehož může být ruský vliv ohrožen. Rusko je se Střední Asií velice silně spojeno z hlediska historických, kulturních, politických a strategických důvodů. Ale z hlediska budoucích perspektiv je právě Čína ten aktér, který jasně rýsuje svoje plány v regionu. Jakým směrem se budou dále vyvíjet středoasijské země a zda a jak proběhne v regionu přesun moci od jedné mocnosti k druhé? Bude tento přesun moci důvodem konfrontace mezi Čínou a Ruskem, nebo se velmoci dohodnou na spolupráci? Cílem práce, kterou právě otevíráte, je analyzovat, jak vzrůstající vliv Číny v regionu, zvláště v rámci projektu *Belt and Road Initiative* ovlivňuje pozici Ruska, dlouhodobého regionálního lídra, a zjistit, jestli Střední Asie představuje arénu pro konfrontaci nebo naopak kooperaci mezi Ruskem a Čínou a mohou-li zájmy obou zemí koexistovat v rámci jednoho regionu.

³ Často je používán jenom akronym *BRI*. Původní anglický název projektu byl *One Belt One Road (OBOR)*, který byl v roce 2016 upraven na *The Belt and Road Initiative*. Podle vysvětlení čínské strany slovo "one" mohlo vést k nesprávné interpretaci, že se jedná o jednu námořní cestu či o jeden pozemní pás. Slovo "iniciativa" v oficiálním názvu by také mělo zdůraznit otevřenost strategie (Bērziņa-Čerenkova 2016).

Teoretickým východiskem pro mou diplomovou práci se stala teorie přesunu moci od Abramo Fimo Kenneth Organski, která zároveň posloužila jako inspiraci pro psaní této práce. Teorie byla zpracována na konci 50. let dvacátého století a s mocenským vzestupem Číny se k ní začali výzkumníci čím dál častěji vracet. Teorie totiž nabízí interpretace vývoji mocenských vztahů, kde v rámci mezinárodního systému jedná mocnost střídá druhou. Většina odborných prací, které se odkazují na teorie přesunu moci od Organskiho, zkoumá čínsko-americké vztahy (Lai, 2011; Lim, 2015; Woosang a Gates, Scott 2015; Foot, 2017; Gries a Jing, 2019). Cílem mé práce je k této akademické debatě přispět aplikováním teorie přesunu moci na rusko-čínské vztahy v rámci středoasijského regionu.

Práce je rozdělená na tři tematické části. V první části se budeme věnovat metodologii a výkladů teorie přesunu moci od amerického politologa Abramo Fimo Kenneth Organskiho a její interpretaci od Douglase Lemke. Druhá, stěžejní část práce podává analýzu iniciativ podporovaných Moskvou a Pekingem ve Střední Asii. Tato část by nám měla pomoci odpovědět na první výzkumnou otázku:

Jak se proměňují role Ruska a Číny ve středoasijském regionu?

Především se zaměříme na ekonomickou a strategickou spolupráce mocností se středoasijskými zeměmi. V první části druhé kapitoly budou zkoumány aktuální vazby Moskvy na pětku středoasijských států a dvě hlavní regionální organizace vedené Ruskem, jejich vliv a význam pro středoasijský region. Druhá část kapitoly se zaměří na působení Číny a její cíle v regionu. Odpověď na první výzkumnou otázku by nás měl navést k druhé výzkumné otázce této diplomové práce:

Kde lze předpokládat střet zájmů dvou mocností?

Cílem otázky není předvídat budoucnost, ale na základě teorie přesunu moci zhodnotit, jestli se rusko-čínské vztahy, nehledě na konkurující zájmy ve Střední Asii, víc kloní k přátelské spolupráci, či nejsou kompatibilní a mohou vést k určitému napětí mezi dvěma mocnými státy.

V průběhu tohoto výzkumu byly použity různé typy vědeckých zdrojů. Naprostou většinu zdrojů pro výzkum představovaly publikace od amerických či evropských výzkumníků, zabývajících se čínskou nebo ruskou zahraniční politikou. Při analýze ruské pozice klíčovou

roli sehrály články a příspěvky od *Carnegie Moscow Center*, ruského prestižního think-tanku, který se zaměřuje na domácí či zahraniční politiku Ruska, na mezinárodní vztahy a otázky, týkající se globální ekonomice či bezpečnosti. Analýzy a články od ředitele centra, Dmitria Trenina, nebo dalších výzkumníků – Arkadii Dubnova a Petra Bologova poskytli nezávislé a velice dobře argumentované úhly pohledu na rusko-čínské vztahy. Složitější stránku představovalo najít práce nezávislých čínských výzkumníků. Většinou se jednalo o odborníky působící na zahraničních univerzitách.

Jako primární zdroje byly využité oficiální tiskové zprávy, projevy či rozhovory ruských a čínských politiků, publikované na oficiálních vládních internetových stránkách. Při zkoumání vládních postojů středoasijských států, velkou roli sehrála analýza vládních dokumentů, dostupných na webu. Co se týče ekonomických dat použitých v práci, převážná část z nich byla shromážděna prostřednictvím webových stránek mezinárodních institucí, jako jsou Světová banka, OEC – portál vytvořený výzkumnou laboratoří Massachusettského technologického institutu nebo The World Integrated Trade Solution, obchodní software poskytovaný Světovou bankou. Pro sběr ekonomických dat byly používány údaje z oficiálních webových stránek ministerstev financí či ministerstev zahraničních věcí daných států. Při práci na teoretické části byla klíčovou publikací kniha od A. F. K. Organskiho *World Politics, Regions of War and Peace* od Doulase Lemke a následně články od Jaceka Kuglera, který je spoluzakladatel teorie o přesunu moci.

Stojí za zmínku, že diplomová práce analyzuje aktuální procesy, které stále probíhají. Z tohoto důvodu není možné zohlednit veškerou literaturu a dokumenty týkající se vztahů mezi Ruskem, Čínou a středoasijskými státy. Zároveň bych ráda objasnila mírný odklon od původního projektu své diplomové práce. V průběhu výzkumu bylo rozhodnuto, že v rámci teorie přesunu moci bude vhodnější rozšířit původní záměr, věnovat se jenom BRI, a zahrnout do analýzy další faktory, determinující rusko-čínské vztahy.

Metodologie

Práce je koncipovaná jako jednopřípadová studie, která se věnuje analýze aktuální pozice Moskvy a Pekingů ve Střední Asii a možnému vývoji jejich vzájemných vztahů. Hlavní metodou, která byla použita k získání odpovědi na výzkumné otázky, je obsahová analýza. Pro zajištění maximálně komplexní analýzy rusko-čínských vztahů v rámci středoasijského regionu bylo rozhodnuto o použití smíšeného výzkumného přístupu, který kombinuje kvalitativní a kvantitativní atributy, přispívající k celkovému pochopení geopolitických vztahů obou mocností.

Vztahy mezi dvěma mocnými zeměmi a ostatními středoasijskými republikami jsou z kvalitativního hlediska analyzovány na základě existujících ekonomických, vojenských a sociálně kulturních vazeb. Analýza historických a současných vztahů umožňuje pochopení aktuální mocenské situace v regionu. Pro kvalitativní obsahovou analýzu vztahů se práce zaměřuje na regionální organizace působící ve Střední Asii, s jejichž pomocí Rusko a Čína prosazují své zájmy v regionu. Neméně důležitou část těchto aspektů představuje také analýza geopolitického významu každého středoasijského státu – jak z hlediska geografické lokace, tak i z hlediska přírodních zdrojů. Zohlednění těchto faktorů je klíčové pro porozumění důležitosti regionu pro obě konkurující si mocnosti.

Pokud jde o kvantitativní přístup, jedná se zejména o data týkající se zahraničního obchodu středoasijské pětky. Analýza aktuálních obchodních dat má přispět k lepšímu vhledu do zkoumané problematiky a k doplnění celkového obrazu mocenských vztahů a rovnováhy v regionu, jelikož obchodní partneři zemí pětky jsou dnes zásadními aktéry při určování politického směřování států.

Teoretickým východiskem mé diplomové práce je Teorie přesunu moci od Abramo Fimo Kenneth Organski, které bude věnována následující kapitola. Výběr časového rámce výzkumu, který začíná rokem 2001 a končí rokem 2019, se z prvního pohledu může zdát rozsáhlý. Důvodem tohoto výběru byla specifika dané práce, která se zaměřuje na analýzu rolí regionálních organizací vytvořených již v roce 2001. Pro hodnocení aktuálních ekonomických vazeb byla použita aktuálně dostupná data z roku 2018 - 2019. Výjimkou se stal Turkmenistán, jelikož poslední dostupná data o obchodních partnerech této země jsou z roku 2017.

1. Teorie přesunu moci

V teoretické části této práce představím teorii přesunu moci⁴. První část kapitoly se bude věnovat původní verzi teorie od A. F. K. Organského, kterou o několik let později spolu s dalším americkým⁵ politologem, Jackem Kuglerem, aktualizoval a inovoval. V druhé části se zaměřím na verzi od Douglase Lemke, který teorii přizpůsobil na nižší úroveň. V závěrečné části diplomové práce se pokusím aplikovat danou teorii na rusko-čínské vztahy a analyzovat směr jejich dalšího vývoje.

1.1. Teorie přesunu moci v mezinárodním kontextu

Abramo Fimo Kenneth Organski, profesor politických věd působící na Michiganské Univerzitě ve Spojených státech během 20. století, publikoval v roce 1958 knihu *World Politics*, o které se dá říct, že dodnes neztratila na aktuálnosti. V ní autor představil svoji teorii o přesunu moci. V následující sekci bych ráda rozebrala hlavní aspekty dané teorie, které v poslední části této práce budou užity pro analýzu rusko-čínských vztahů a jejich další možný vývoj.

Teorie o přesunu moci se zaměřuje na nejmocnější aktéry v mezinárodním systému, na jejich koexistenci v rámci daných systémů, hierarchii moci a na strukturální změny, jež se odehrávají v mezinárodním řádu. Podle Organského (Organski a Kugler, 1989: 172-173) teorie udržuje silné spojení s realismem, ale zároveň odmítá tři základní předpoklady zakotvené v realistickém úhlu pohledu na světovou politiku: Za prvé, teorie přechodu moci nekoncepčuje mezinárodní systém jako částečně nebo úplně anarchický, ale jako hierarchicky uspořádaný, podobný domácímu politickému systému; Za druhé, podle teorie přesunu moci jsou pravidla, jimiž se řídí domácí a mezinárodní systém, chápána jako zásadně podobná; Za třetí, Organski předpokládá, že hnací síla mezinárodního soutěžení o moc jsou čisté zisky, které mohou být získány nejenom z konfliktu čili z války, ale také ze spolupráce.

Na rozdíl od většiny ostatních čistě realistických systémových teorií se teorie přesunu moci netýká výhradně jenom moci, ačkoli mocenské úvahy v ní hrají hlavní roli (Lemke, 1997: 24). Teorie hodnotí nejenom moc, ale soustřeďuje se také na spokojenost států s mezinárodním řádem v rámci jednoho systému, tudíž na jejich *status quo*. Stupeň spokojenosti v teorii

⁴ Anglický název teorie je *Power transition theory*.

⁵ Jacek Kugler je původem z Polska.

Organského je stejně jako touha po moci kritickým determinantem míru a konfliktů v mezinárodním systému (Organski a Kugler, 1989: 173). Podle autora hraje právě propojenost a koexistence dominantní moci s dalšími aktéry hlavní roli při analýze dalšího vývoje vztahů: "Moc je relativní pojem, ne absolutní. Moc není charakteristika samotného národa, ale charakteristika jeho vztahů s ostatními" (Organski, 1958: 343).

Mezinárodní systém představuje Organski jako hierarchickou pyramidu (obrázek č. 1), jejímž vrcholem je dominantní stát. Dominantní země vytváří mezinárodní uspořádání a pravidla, která řídí politické, ekonomické, diplomatické a vojenské interakce. Tato země zřizuje takový řád, z něhož pro ni plynou výhody ve formě bohatství, bezpečnosti a prestiže (Lemke, 1997: 24). Dál v hierarchii následují velké mocnosti – rozdíl mezi nimi a dominantním státem je nejenom v tom, nakolik jsou schopné ovlivnit chování ostatních aktérů, ale také v tom, nakolik jsou profitující v mezinárodním řádu, ke kterému patří (Organski, 1958: 365). V pyramidě následují střední mocnosti, malé mocnosti a závislé státy čili kolonie⁶. Podle Organského (1958: 364) jsou mír a stabilita možné jen v tom případě, kdy silné státy systémů jsou spokojené se svým *status quo* neboli tím, jak se mohou vyvíjet v mírovém kontextu v rámci dosavadního řádu. Mír může být ohrožen v tom případě, kdy stát, patřící ke kategorii velkých mocností, je nespokojen se současným stavem a je dost silný na to, aby usiloval o změnu existujícího mezinárodního řádu v opozici s tou zemí, která aktuálně kontroluje mezinárodní pořádek (ibid).

A. F. K. Organski předpokládá, že právě míra moci a míra spokojeností jsou těmi důležitými charakteristikami národa, které by se měly brát v úvahu při analýze budoucího míru a stability. Používáním těchto dvou charakteristik politolog rozdělil státy do čtyř skupin: silné a spokojené státy, silné a nespokojené státy, slabé a spokojené státy a slabé a nespokojené státy. V hierarchické pyramidě mezinárodního systému je nejvíc spokojený dominantní národ (Obrázek č. 2). Ostatní silné státy mohou být buď spokojené s existujícím mezinárodním řádem, a tím i mít dobré vztahy s dominantním národem, nebo nespokojené s aktuálním uspořádáním a vyzývat k jeho změně. Střední mocnosti jsou podle Organského spíše nakloněné být příznivci dominantních států, kdežto malé mocnosti jsou naopak většinou s mezinárodním řádem nespokojené (Organski, 1958: 369). "Mír může být s největší

⁶ V knize *World Politics* z roku 1958 Organski používá termín *Závislé státy (Dependencies)*. 30 let později, v knize *Handbook Of War Studies* politolog už použil termín *kolonie*, který už nebyl aktuální pro mezinárodní řád.

pravděpodobností udržen, když si mocné a spokojené národy spolu se svými spojenci užívají obrovskou převahu moci nad nespokojným státem a jeho spojenci [...] Válka je nejpravděpodobnější, když se síla nespokojeného státu a jeho spojenců začne přibližovat moci těch, kdo podporují současný stav" (Organski, 1958: 370).

Ve své původní teorii z roku 1958 použil Organski pro měření moci země velice snadné indikátory – ekonomickou sílu, kterou měřil s pomocí HDP, a populaci čili lidský zdroj států. Později Organski a Kugler navrhli sblížit národní moc s celkovým HDP a jako ekonomické měřítko použili HDP na obyvatele⁷ (Tammen, Kugler a Lemke 2017). V roce 1980 byl k ekonomickému a demografickému ukazateli dodán ukazatel RPC – *Relative political capacity*, který by měl ohodnotit schopnost vlády mobilizovat zdroje své populace. "Jednoduše řečeno, RPC je poměr, který měří rozdíl mezi příjmy, které vláda očekává, že dostane [...] a příjmy, které vláda dokáže dostat, aby sledovala své vlastní cíle" (Organski a Kugler, 1989: 191). Revidovaná verze teorie přesunu moci nyní zahrnuje následující indikátory: populaci, produktivitu a politický výkon (Tammen, Kugler a Lemke 2017).

Co se týká měření spokojenosti, výzkumníci to činí výpočtem, nakolik podobné je alianční portfolio silného státu s portfoliem dominantního národa (Tammen, Kugler a Lemke 2017). Čím více je regionálních a mezinárodních organizací, jejichž členy jsou jak dominantní, tak i silný stát, tím více je silný stát spokojenější. Logika podobného výpočtu spočívá v tom, že země vytvářejí spojení se státy, se kterými sdílejí společné zájmy, a naopak se vyhýbají spojení se státy, s nimiž mají hluboké neshody. Pokud je tedy stát členem těch aliancí, jejichž členem je i dominantní národ, stát si váží stejných spojenců, má shodné hodnoty a stejné priority zahraniční politiky jako dominantní národ (Tammen, Kugler a Lemke 2017).

Kromě výše uvedených ukazatelů míry moci a míry spokojenosti, A. F. K. Organski zdůraznil další čtyři faktory determinující mírový, či naopak konfliktní vývoj mezinárodního řádu (Organski, 1958: 372-375). Jako první ve své práci autor uvedl míru potenciální moci nespokojeného státu. Jestli nespokojený stát získává větší moc díky svému ekonomickému růstu a zažívá takový nárůst populace, který mu dává možnost konkurovat dominantnímu

⁷ Alternativou, kterou vědci v související analýze často používají, je složený ukazatel národních schopností (CINC - zkratka pro *Composite Index of National Capability*), který agreguje a váží stejně šest ukazatelů: vojenské výdaje, vojenský personál, spotřeba energie, výroba železa a oceli, městské obyvatelstvo a celková populace (Tammen, Kugler a Lemke 2017).

státu, potom pravděpodobnost konfliktu roste. Samozřejmě je, že podobný vývoj a procesy většinou probíhají postupně, což dává oběma stranám čas přizpůsobit se vyvíjející se situaci (Organski, 1958: 372). Nespokojená mocnost nutně nemusí válčit s dominantní mocností, ale může ukázat svou moc vnitřním vývojem. A na druhé straně si dominantní stát může uvědomovat možnost prohry ať již zahájením konfliktu, či bez něj, a tím získat silnou motivaci vyhnout se válce a pokusit se přizpůsobit se situaci mírovou cestou (ibid).

Druhým faktorem ovlivňující pravděpodobnost války podle A. F. K. Organského je rychlost, jakou se nespokojený stát vyvíjí a získává moc: "Čím rychleji získává nastupující mocnost sílu, tím větší budou mezinárodní důsledky tohoto růstu. Je-li mocenský růst nastupující mocnosti extrémně rychlý, pro dominantní stát bude těžší realizovat jakékoli mírové snahy a jednat efektivně" (Organski, 1958: 373). Třetím faktorem ovlivňujícím pravděpodobnost války je flexibilita dominantního národa při přizpůsobování se změnám vyžadovaným vzhledem k nástupu nového mocného aktéra. Čtvrtým faktorem podle politologa je množství přátelských vazeb mezi potenciálními rivaly (Organski, 1958: 374). Volba přátelského či nepřátelského postoje nastupující mocnosti je velice důležitá pro další vývoj situace: souhlasí-li nastupující mocnost s mezinárodním řádem a s existujícími pravidly, je mírový vývoj vztahů velice pravděpodobný. Naopak bude nemožné vyhnout se válce, pokud si rival dominantního státu bude přát úplně změnit stávající řád podle svých představ (Organski, 1958: 375).

1.2. Teorie přesunu moci v regionálním kontextu

A. F. K. Organski svou teorii aplikoval na celosvětový mezinárodní řád. V roce 1993 ve své doktorské studii Douglas Lemke⁸ navrhl model vícenásobné hierarchie, což naznačuje, že mezinárodní systém se skládá z mnoha regionálních hierarchií, které fungují jako celková globální hierarchie (in Güneylioglu, 2017: 319). "Předpokládá se, že když jsou regionální hierarchie z velké části izolovány, fungují stejným způsobem a fungují podle podobných pravidel moci, jaké jsou obsaženy v globální hierarchii" (Kugler a Tamen, 2004: 37). V horní části pyramidy každé regionální hierarchie stojí stát definovaný jako regionální dominantní mocnost, která vytváří nebo podporuje místní status quo a hájí regionální pořádek ve prospěch svých zájmů (Güneylioglu, 2017: 319). Národy na nižších úrovních hierarchie mohou být zvýhodněny, nebo znevýhodněny daným status quo, stejně jako v případě

⁸ Aktualně je Douglas Lemke profesorem politických věd na Pensylvánské univerzitě.

globálního systému. Když nespokojený aktér dosáhne parity moci s regionálním dominantním státem, možnost vzniku regionálního konfliktu o přetvoření místního status quo roste (ibid). Lemke minimalizoval zaměření původní teorie na regionální kontext a na definici regionálního status quo, který se týká hlavně regionálních otázek (Güneylioğlu, 2017: 320) a neřeší mezinárodní globální řád. Podle něj regionální problémy mohou zahrnovat "přístup na strategické území nebo tranzitní trasy, důležitá kulturní a náboženská místa nebo schopnost využívat přírodní zdroje" (in Güneylioğlu, 2017: 320). Důležitým detailem v modelu vícenásobné hierarchie od Douglase Lemke je ten fakt, že se nevylučují vnější zásahy do regionálních hierarchií. V případě, kdy dominantní síla nebo jiná velká mocnost cítí rozhodné problémy související se sporem v místní hierarchii, lze očekávat vojenský zásah do vztahů dané regionální hierarchie (Lemke, 2002: 50-51). Nejpravděpodobnější formou takového zásahu podle autora by byl vojenský zásah. Avšak Lemke předpokládá, že pravděpodobnost válečného zásahu jiné mocnosti do regionální hierarchie je minimální a očekává, že členové místní hierarchie a hlavně dominantní stát prostřednictvím přizpůsobování politiky zabrání takovému dramatickému vývoji vztahů (Lemke, 2002: 51).

V poslední kapitole této práce se použitím teorie přesunu moci na regionální úrovni pokusím zhodnotit aktuální rusko-čínské vztahy a pokusím se i odhadnout další vývoj u obou silných aktérů: zda se tyto potenciální rivalové ve středoasijském regionu budou schopni domluvit na spolupráci, anebo bude-li větší pravděpodobnost konfliktů.

2. Pozice Ruska ve Střední Asii

2.1. "Středoasijská pětka"

Podle definice encyklopedie *Britannica* je „Střední Asie⁹ centrální region Asie, sahající od Kaspického moře na západě po hranici západní Číny na východě. Na severu je ohraničen Ruskem a na jihu Íránem, Afghánistánem a Čínou. Region se skládá z bývalých sovětských republik Kazachstánu, Uzbekistánu, Tádžikistánu, Kyrgyzstánu a Turkmenistánu" (*Britannica*, nedatováno). UNESCO do své definice regionu zahrnuje i další státy, jako jsou třeba Mongolsko, Afghánistán, Pákistán, část Indie a Číny (Cornell a Starr, 2018: 13). I když z geografického aspektu je i Mongolsko či Afghánistán možno brát jako část Střední Asii, současné politické vnímání Střední Asie se shoduje s anglickou definicí, která je shodou okolností totožná se sovětským vymezením Střední Asie. Dnes Střední Asii, oblast ležící na pomezí Evropy a Asie, spojujeme a ztotožňujeme právě s pětkou bývalých republik Sovětského svazu.

Velmi často jsou zmíněné středoasijské země vnímány jako jeden monolitní blok. Nepochybně má pět středoasijských států mnoho společných rysů: všechno jsou to muslimské země, mají k dispozici velké nerostné bohatství a patří k vnitrozemským státům čili k státům, které nemají přímý přístup ke světovým oceánům. Mimo Kyrgyzstán, který je parlamentní republikou, jsou ostatní země prezidentskými republikami, kde hlavy států disponují širokými pravomocemi. Země jsou spojeny i společnou minulostí 20. století – všechny byly součástí Sovětského svazu a opustily ho jako jedny z posledních. Ale v současné době se pět středoasijských států nachází na různých úrovních rozvoje a nedá se říci, že by hlas každé z nich měl stejnou váhu v geopolitické hře velmocí.

Bezprostřední geografická blízkost a několik století úzce propojená historie všechny výše zmíněné středoasijské země spojila s Ruskem pevnými vazbami. V současnosti se vztahy mezi Kremlem a každou ze zmíněných zemí vyvíjí různým tempem a lze tvrdit, že i různým směrem. V následující sekci se pokusím blíže představit postoj každého státu k severnímu sousedu a analyzovat jeho nynější vztah k Rusku a jeho politice v regionu.

⁹ V anglickém jazyce se nerozlišuje mezi *Střední Asií* a *Centrální Asií* a oba pojmy jsou interpretovány jako *Central Asia*.

2.1.1. Kazachstán

Kazachstán patří mezi nejdůležitější partnery Ruska ve Střední Asii. Jde o jedinou středoasijskou zemi, která má s Ruskem přímé hranice a rovněž jde o lokálního lídra regionu. Kdysi druhá nejrozsáhlejší sovětská republika dnes patří k deseti největším zemím světa a má nejvýkonnější ekonomiku ve Střední Asii. V roce 2014 po Krymské anexi, kdy HDP na osobu v Rusku zaznamenal patrný pokles, Kazachstán se stal první středoasijskou zemí, která v tomto ukazateli předešla Rusku (World Bank 2018). Podle posledních dostupných dat od *International Monetary Fund* (2019) ve výše zmíněném ukazateli Kazachstán za Ruskem lehce zaostává: HDP na obyvatele v Rusku pro rok 2019 činí 29,642 mezinárodních dolarů¹⁰, přičemž v Kazachstánu se tento ukazatel rovná 28,849 dolarů.

Kazachstán disponuje rozsáhlým nerostným bohatstvím, které přitahuje zahraniční investory. Provedené ekonomické reformy a „multivektorová“ zahraniční politika umožnila zemi mít dobré vztahy s různými regionálními i neregionálními aktéry. Podle *CzechTrade*¹¹ přibližně 80 % všech přímých zahraničních investic směřovaných do Střední Asie připadá na Kazachstán (CzechTrade, 2019). V roce 2018 bylo největším investorem Kazachstánu Nizozemsko, následovaly Spojené státy a Švýcarsko (CzechTrade, 2019; Musapirova, 2019). V žebříčku *Doing Business 2020* od Světové banky, kde se hodnotí regulace a nařízení, která mají dopad zejména na malé a střední podniky, se Kazachstán umístil na 25. místě¹² mezi 190 zeměmi (The World Bank, 2019: 4).

Ale i přes svoji popularitu mezi západními i východními investory je nejbližším partnerem pro Kazachstán jak v ekonomickém, tak i v ostatních směrech i dnes stále Rusko. V prosinci 2017 při neformálním setkání s prezidentem Kazachstánu Nursultánem Nazarbajevem konstatoval Vladimir Putin, že Kazachstán byl a zůstává jejich klíčovým partnerem jak v hospodářské, tak i ve strategické oblasti s ohledem na oblast bezpečnosti a zajištění obranných schopností obou států (Президент России, 2017).

¹⁰ Mezinárodní dolar (zkratka: Int'l \$) je hypotetická jednotka měny, která má v daném místě stejnou kupní sílu, jako americký dolar ve Spojených státech v daném časovém okamžiku.

¹¹ *CzechTrade* je příspěvková organizace spadající pod Ministerstvo průmyslu a obchodu. Celý název organizace je *Česká agentura na podporu obchodu*.

¹² Pro srovnání: Ostatní země Střední Asie se nacházejí daleko za Kazachstánem: Uzbekistán 69. místo, Kyrgyzstán 80. místo, Tádžikistán 106. Místo. Turkmenistán mezi 190 zeměmi světa vůbec zmíněn nebyl.

Z posledních dostupných dat se dá vyzorovat, že Rusko nadále zůstává zemí, která má největší podíl na kazašském importu (Graf č. 3). Ruská federace je také čtvrtým největším investorem v republice (Musapirova, 2019; Škurenko a Egupec, 2019). K březnu 2019 bylo v Kazachstánu zaregistrováno 10 tisíc podniků s ruským podílem, což představuje jednu třetinu všech zahraničních podniků v republice (Škurenko a Egupec, 2019). Propojené jsou i energetické systémy obou zemí. Přes území Ruska prochází převážná část kazašské ropy na zahraniční trhy. Na druhou stranu ruský *Rosněft*¹³ přes Kazachstán dodává ropu Číně. Rusko je rovněž největším dodavatelem zbraní do Kazachstánu. Tento středoasijský stát patří mezi 40 největších dovozců zbraní na světě – umísťuje se na 25. místě a naprostá většina z celkového objemu dovozu zbraní, celých 90 %, pochází z Ruska (Wezeman, Fleurant, Kuimova, Lopes da Silva, Tian a Wezeman, 2020: 6).

Rusku je nakloněna i velká část kazašské populace. Podle posledního zveřejněného průzkumu *Eurasian Monitor*, jehož koncept je převzat z projektu *Euro Barometr*, na otázku "[k]terá z následujících zemí je podle vašeho názoru pro naši zemi přítelem (na podporu koho se můžete spolehnout v obtížných dobách?)", více než 80 procent kazašské populace uvádí Rusko (Eurasian Monitor 2017). Rusko dominuje i jako pracovní destinace či destinace pro studium (ibid). Celkově, nehledě na multivektorovou politiku Kazachstánu, rusko-kazašské vztahy zůstávají silné a nepochybně pro obě země i životně důležité (Raimondi, 2019: 27).

2.1.2. Turkmenistán

Další země, u které bychom se zastavili, je Turkmenistán. Použijeme-li pro srovnávání ekonomik zemí ukazatel HDP na obyvatele¹⁴, má právě Turkmenistán tento ukazatel druhý nejlepší ve středoasijském regionu (Graf č. 1). Jedná se o zemi s bohatými zásobami přírodních nerostných zdrojů, která se ale potýká s vážnými problémy v oblasti dodržování pravidel demokracie. Pokud jde o občanské svobody a otevřenost vůči vnějšímu světu,

¹³ *Rosněft* je největší ruská ropná společnost, která je z 50% vlastněna ruskou vládou. *Rosněft* se specializuje na průzkum, těžbu, výrobu, přepravu a prodej ropy, ropných produktů a zemního plynu. Z hlediska příjmů, *Rosněft* spolu s *Gazpromem* patří k největším státům kontrolovaným společnostem (Expert 2019).

¹⁴ V případě, že budeme srovnávat HDP na obyvatele, Turkmenistán má lepší ukazatel než Kyrgyzstán, Tádžikistán či Uzbekistán, ale srovnáváme-li země podle nominálního HDP, bude po Kazachstánu druhou zemí Uzbekistán (Tabulka č. 2).

Turkmenistán zaujímá předposlední místo na světě¹⁵ (Bologov, 2017a). Od rozpadu Sovětského svazu v roce 1991 se v Turkmenistánu vystřídali jenom dva prezidenti. Prvním byl Saparmurat Nijazov, který vládl zemi až do své smrti v roce 2006. Druhým a současným prezidentem je Gurbanguli Berdymuhamedov. Turkmenistán je natolik odříznutý od vnějšího světa,¹⁶ že je často označován za Severní Koreu postsovětského prostoru (Dubnov 2016). Studenti studující v zahraničí se musí během školních prázdnin vrátit do vlasti (Hug, 2019: 2), celosvětové sociální sítě typu *Facebook*, *Twitter*, *YouTube* nejsou v zemi dostupné, neexistují data, která by nám mohla ukázat veřejné mínění nebo postoj populace k jakýmkoli otázkám. Veřejné mínění v zemi je formováno vládnoucí elitou.

V roce 1995 OSN přijala rezoluci č. 50/80, kterou uznala trvalou neutralitu Turkmenistánu. V dokumentu je zmiňováno, že tento krok by měl přispět k posílení míru a bezpečnosti v regionu (OSN 1996). Je diskutabilní, nakolik neutralita Turkmenistánu přispěla k posílení míru v regionu, ale je možné říci, že to pomohlo zemi zůstat na straně regionálních uskupení. Turkmenistán není členem žádné regionální organizace (Tabulka č. 1) a je také jedním ze šestnácti států světa, který není členem WTO.

Jak už bylo zmíněno výše, Turkmenistán má značné rezervy přírodních nerostných zdrojů – ropy a zejména zemního plynu. Země má čtvrté největší zásoby zemního plynu na světě (The British Petroleum Company plc, 2019: 30; USA International Business Publications, 2009: 227). Právě tato surovina představuje víc než 80 % turkmenského exportu (The Observatory of Economic Complexity, 2017b). Hlavní exportní destinací je pro turkmenský plyn Čína. V aktuální situaci je Peking hlavním obchodním partnerem pro Ašchabad (Graf č. 5) a je těžko představitelné, že v blízké budoucnosti by se tato skutečnost mohla nějak významně změnit. Rusko dříve rovněž nakupovalo turkmenský plyn a to až do roku 2016, kdy se strany nedohodly na aktuální ceně komodity a nákup byl pozastaven na 2 roky. To pak přispělo k tomu, že Čína získala téměř monopol na nákup turkmenského plynu (Graf č. 6). V roce 2019 ruský *Gazprom*¹⁷ obnovil nákup plynu od Turkmenistánu na 5 let (Gazprom 2019). Někteří analytici se domnívají, že ve skutečnosti *Gazprom* turkmenský plyn nepotřebuje, ale

¹⁵ Poslední zemi je Severní Korea.

¹⁶ Získat možnost výjezdu do zahraničí je pro obyčejného občana velice těžké. Málokdo dostane vízum i pro návštěvu země. Internetová penetrace je podle posledních údajů 20,9 % (Internet World Stats 2018).

¹⁷ *Gazprom* je akciová společnost (a největší exportér zemního plynu ve světě), kde ruská vláda drží většinu akcií.

nakupováním "politického plynu" chce Moskva opět navázat bližší vztahy s Ašchabadem, který na druhou stranou potřebuje ruské peníze¹⁸ (Hug, 2019: 22).

Z ekonomického pohledu Rusko prozatím sice částečně ztratilo svůj vliv v Turkmenistánu, ale přesto jsou stále oblasti, kde oba státy potřebují spolupracovat. V první řadě je to otázka Kaspického moře. V roce 2018 po víc než dvacetileté debatě podepsalo pět kaspických států (Ruská federace, Irán, Ázerbájdžán, Kazachstán a Turkmenistán) *Konvenci o právním statusu Kaspického moře*. Hladina největšího jezera světa byla rozdělena podle zásad rozdělování moře (Mapa č. 1). Smlouva zakázala přítomnost ozbrojených sil "nekaspických" zemí v dané oblasti, což jenom posílilo dominanci ruské námořní flotily v Kaspickém moři.

Zajímavým a důležitým je článek 14, podle kterého má každá strana právo pokládat podmořské kabely a potrubí na dno moře a potřebuje k tomu jenom dohodu s tou stranou, jejíž část moře bude využívána pro uskutečnění projektu (Convention on the Legal Status of the Caspian Sea, 2018). Tato část dohody může Ašchabadu dát naději na vybudování transkaspického plynovodu, který by měl spojit Turkmenistán s Ázerbájdžánem a následně s Evropou. Projekt by mohl dát zemi možnost diversifikovat svůj export plynu bez účasti Ruska či Číny. Háček však může být v tom, že konvence se zmiňuje o dodržování ekologických požadavků a norem stanovených v mezinárodních dohodách (Convention on the Legal Status of the Caspian Sea, 2018). Tato upřesnění dávají manévrovací prostor všem kaspickým aktérům. V takovém případě je rovněž možno spekulovat o tom, že Rusko nebude chtít zůstat stranou a pokusí se buď zablokovat projekt plynovodu (a to velice diplomatickým a neagresivním způsobem), nebo se bude snažit být jeho součástí. Jestli vezmeme v úvahu ten fakt, že Moskva v budoucnu plánuje zvětšit svůj export plynu do Číny, zdá se být tato druhá varianta rozvoje transkaspického plynovodu více pravděpodobnou.

Druhou důležitou otázkou je turkmensko-afghánská hranice. V roce 2016 Rusko nabídlo Turkmenistánu vojenskou pomoc pro lepší kontrolu jižních hranic. Tato pomoc byla ale odmítnuta. Pro Moskvu je stabilita Turkmenistánu důležitá z pohledu stability celého regionu. V roce 2017 podepsaly hlavy obou států v Ašchabadu *Dohodu o strategickém partnerství mezi Ruskou federací a Turkmenistánem*, která byla následně ratifikována Federálním shromážděním Ruské federace v roce 2018 (Президент России, 2018a). Dohoda

¹⁸ Peníze, které Turkmenistán dostává za plyn od Číny, jdou z větší části právě na zaplacení dluhů vůči Číně.

stanoví, že "dlouhodobé a stabilní vztahy strategického partnerství mezi Ruskou federací a Turkmenistánem jsou založeny na zásadách vzájemného respektování suverenity a územní celistvosti, nezasahování do vnitřních záležitostí, rovnosti a vzájemného prospěchu, mírového soužití a vzájemné důvěry" (ibid). Státy se zavazují rozšířit spolupráci v politické, hospodářské a humanitární oblasti, pro vytvoření příznivých podmínek, pro zajištění vzájemné bezpečnosti a pro posílení regionální stability. Státní tajemník a náměstek ministra zahraničních věcí Ruska, Grigorij Karasin, po ratifikaci dohody naznačil, že Rusko vnímá rostoucí zájem Turkmenistánu o mnohostrannou spolupráci v rámci *Společenství nezávislých států* a že dohoda přináší právní rámec pro další prohloubení strategického partnerství Ruské federace a Turkmenistánu (Государственная Дума, 2018).

Turkmenistán můžeme charakterizovat jako bohatou zemi bez peněz. Po rozpadu Sovětského svazu chtěla země udržet odstup nejen od Ruska, ale i od ostatního světa. Tím se ale ocitla v kulturní, politické i ekonomické izolaci (Stronski, 2017). Bude-li se Ašchabad orientovat na Rusko nebo naopak prohlubovat vztahy s Čínou, je otázkou času a dalšího vývoje. V každém případě je ale tento neutrální stát aktuálními ekonomickými vazbami spojen s Čínou, přičemž současně musí ve strategických a bezpečnostních otázkách vést kvůli geopolitickým okolnostem nutně i dialog s Ruskou federací.

2.1.3. Uzbekistán

Sousední Uzbekistán s přibližně 33,5 miliony obyvatel je nejlidnatější země Střední Asie (Worldometers 2020). Stejně jako ostatní země regionu i tento stát je bohatý na nerostné zdroje. Uzbekistán patří mezi největší producenty zlata na světě, má značné rezervy zemního plynu a uranu. Země patří k desítce špičkových zemí, produkujících bavlnu (Statista, 2020).

Po rozpadu Sovětského svazu se v Uzbekistánu situace rozvíjela podle tradičního scénáře pro středoasijské země: do čela státu nastoupil poslední generální tajemník ústředního výboru komunistické strany Uzbekistánu, Isam Karimov, který vládl zemi víc než 25 let. Dlouhá léta se Uzbekistán spolu s Turkmenistánem dělily o titul nejtotaletnějšího státu v regionu (Bologov, 2017b). Karimov byl přívržencem izolacionistické zahraniční politiky. Snaha uzbeckých elit přidržit se politické neutrality (stejně jako u Turkmenistánu) byla pokusem odklonit se od vlivu Ruska. V roce 2012 byl schválen zákon, podle kterého "Uzbekistán provádí mírumilovnou politiku a nezúčastní se vojensko-politických bloků. Také si vyhrazuje

právo odstoupit od jakéhokoli mezistátního uskupení, pokud se toto změní na vojensko-politický blok¹⁹" (Законодательная палата Олий Мажлиса Республики Узбекистан, 2012). Tento zákon mimo jiné také zakazoval rozmístění cizích vojenských základen na území Uzbekistánu, deklaroval neúčast na zahraničních mírových misích a uváděl, že problémy Střední Asie by měly řešit samy státy tohoto regionu bez zásahu vnějších sil (ibid). Není těžké pochopit, kterému aktérovi bylo toto vymezení směřováno.

Po smrti Karimova v roce 2016 do čela země nastoupil Šavkat Mirzijojev, který se snaží umírnit izolacionistickou politiku a opatrně oživit vztahy se sousedy. Dodnes mu to vychází s jistým úspěchem. Už v prvním roce svého prezidentství Mirzijojev navštívil každý ze sousedních středoasijských států. V roce 2019 v Taškentu proběhlo druhé setkání²⁰ všech pěti lídrů středoasijské pětky, kde byla probrána témata důležitá pro budoucí rozvoj regionu. Šavkat Mirzijojev zdůraznil, že sbližování a rozšiřování spolupráce v regionu je žádaným a nezvratným procesem, který je založen na pevné politické volbě, má hluboké historické pozadí a není namířen proti zájmům kohokoli (Uzbekistan National News Agency, 2019). Ale samotný fakt, že se setkání takového typu uskutečnilo bez účasti Ruska, je velice zajímavý. Summit nenaznačuje, že Střední Asie chce "utéct" od Ruska v geopolitickém smyslu (Dubnov, 2019), ale může ukazovat na přání středoasijských států posílit soběstačnost a odpovědnost za svoji budoucnost.

Podle některých odborníků Taškent cílí na roli regionálního lídra (Malašenko, 2012a; Bologov, 2017c; Dubnov, 2019), proto se snaží balancovat mezi světovými mocnostmi, zlepšit vztahy se sousedy a utvrdit svoji pozici v regionu. Hlavní výhodou Uzbekistánu je jeho populace. Se zemí, kde žije 45 % celé středoasijské populace, se musí počítat. Jde o ohromný lidský zdroj, který při správném užití může v regionu změnit mocenskou rovnováhu. Neméně důležitým faktorem je i to, že Uzbekistán má nejsilnější armádu v regionu (Global Firepower, 2020). V ekonomickém směru se Uzbekistánu podařilo diversifikovat svůj obchod a udržet rovnováhu mezi několika partnery (Graf č. 7 a Graf č. 8). Hlavními obchodními partnery pro Taškent jsou Čína, Rusko a sousední Kazachstán. Nemalý podíl na celkovém obratu

¹⁹ Vlastní překlad autorky. Originální znění: "Узбекистан проводит миролюбивую политику и не принимает участие в военно-политических блоках, оставляет за собой право выхода из любого межгосударственного образования в случае его трансформации в военно-политический блок".

²⁰ První setkání se uskutečnilo v roce 2018 v kazašské Astaně (dnešní Nur-Sultan) - rovněž z iniciativy uzbeckého prezidenta Šavkata Mirzijojeva.

uzbeckého zahraničního obchodu mají i Jižní Korea, Turecko a Německo. V rozrůžňování obchodních partnerů zemi pomohl fakt, že není závislá na obchodu s jedinou komoditou. V roce 2019 27,5 % uzbeckého exportu připadalo na zlato, 14 % na energetické nosiče a ropné produkty, 9,1 % na textilní výrobky a 8,5 % na potraviny (Государственный комитет Республики Узбекистан по статистике, 2020). Ve srovnání s kazašskou ekonomikou aktuální uzbecká ekonomika hodně zaostává (Graf č. 1 a Graf č. 2). Změny pro liberalizaci obchodu, které se dnes uskutečňují v Uzbekistánu, má Kazachstán ve značně míře už za sebou. Jednou z největších brzd rozvoje země je všudypřítomná korupce. Podle posledního žebříčku CPI²¹ od organizace *Transparency International* se Uzbekistán nachází na 153. místě mezi 183 zeměmi²² (Transparency International, 2019).

Ještě v roce 1997 Zbigniew Brzezinski psal o tom, že Uzbekistán představuje hlavní překážku jakéhokoli obnovení ruské kontroly nad regionem a že jeho nezávislost je rozhodující pro přežití ostatních států Střední Asie (Brzezinski, 1997: 120). Dnes není jednoduché posoudit, kdo má v Uzbekistánu větší vliv. Z ekonomického pohledu se Taškent snaží udržovat rovnováhu, jelikož potřebuje každého obchodního partnera. Z politického úhlu pohledu Uzbekistán pod vedením Šavkata Mirzijojeva opatrně obnovuje vztahy s Ruskem, ale klade důraz i na samostatnost regionu. Předpoklady, vyslovené o Uzbekistánu jako o budoucím regionálním lídru, nejsou nepřehledné, ale zatím zůstávají jenom v teoretické rovině.

2.1.4. Kyrgyzstán

Kyrgyzstán je tím zajímavým případem, který se vymyká obecným představám a charakteristikám pětky středoasijských států. Po rozpadu Sovětského svazu v roce 1991, kdy vznikla samostatná republika Kyrgyzstán, nastoupil do čela země Askar Akajev, vysokoškolský profesor, který nebyl nijak podobný svým kolegům z ostatních postsovětských republik, bývalým představitelům sovětské nomenklatury (Malašenko, 2012b), a který nevládl zemi do konce svého života. V roce 1998 Kyrgyzstán jako první z postsovětských středoasijských

²¹ CPI (Corruption Perceptions Index), v češtině *index vnímání korupce*, hodnotí podle míry vnímání korupce kolem 180 zemí, a to na základě 12 údajů od 11 nezávislých institucí, které mapují vnímanou korupci za poslední dva roky - na stupnici 0–100, kde 100 označuje zemi téměř bez korupce a 0 znamená vysokou míru korupce (Ministerstvo spravedlnosti České republiky, nedatováno).

²² Problémy s korupcí ostře vyvstávají i v ostatních zemích Střední Asie. Nejlépe je na tom Kazachstán (113. místo), dále Kyrgyzstán (126. místo), Uzbekistán + Tádžikistán (společné 153. místo) a naposled Turkmenistán (165. místo).

republik vstoupil do WTO²³ (WORLD TRADE ORGANISATION, 2016). Oficiálně je Kyrgyzstán parlamentní republikou, kde je aktuálně oficiálně zaregistrováno 226 politických stran (Ministerstvo spravedlnosti Kyrgyzské republiky, 2020). Podle společnosti *Economist Intelligence Unit*²⁴, která každý rok vyhodnocuje míru demokracie ve všech státech a sestavuje *index demokracie*, Kyrgyzstán patří k hybridnímu režimu (The Economist Intelligence Unit, 2020: 31), zatímco ostatní čtyři zmiňované středoasijské státy jsou charakterizovány jako diktatury (The Economist Intelligence Unit, 2020: 32). Podobně jako sousední Kazachstán, se i Kyrgyzstán snaží držet vícesměrného vektoru v zahraniční politice. Kyrgyzstán je také součástí všech regionálních integračních organizací (Tabulka č. 1).

Hornatý Kyrgyzstán hodně zaostává v ekonomice. Podle HDP na obyvatele je druhou nejchudší zemí v regionu (Graf č. 1). Na ekonomický rozvoj státu měla neblahý vliv nestabilita vnitřní politiky. V roce 2005 proběhla v zemi Tulipánová revoluce, v roce 2010 proběhly další masové nepokoje. Ekonomická nestabilita a omezené ekonomické příležitosti vyvolaly masivní migraci pracovních síl do zahraničí. Podle posledních dat přibližně jeden milion lidí z celkového počtu šesti milionů pracují v zahraničí (USAID 2020) a peníze, posílané odtud do Kyrgyzstánu, tvoří jednu třetinu HDP země (ibid).

V rámci ekonomických vztahů se Kyrgyzstán snaží nebýt závislý na vztahu s jedním ekonomickým partnerem a volí vícesměrnou formu partnerství. V roce 2018 bylo Rusko druhým největším dovozcem kyrgyzského zboží, první místo zaujímal Spojené Království (The World Integrated Trade Solution, 2018d). Do Číny putovalo jenom 3,34 % kyrgyzského vývozu. Pokud jde o původ kyrgyzských importů, Čína je jasným lídrem s podílem zhruba 37 % (The World Integrated Trade Solution, 2018d). Rusko má druhé místo s podílem 29 %. Jak je možno vidět z grafu č. 9, představují pro Kyrgyzstán důležité obchodní partnery i sousední středoasijské země – Uzbekistán a Kazachstán.

Nehledě na to, že se Kyrgyzstán snaží držet vícesměrného vektoru v zahraniční politice, nejsilnější vztahy jej spojují s Ruskem a žádný místní vůdce je nezpochybňuje (Malašenko, 2012b). V roce 2012 při setkání s ruským prezidentem Vladimírem Putinem v Biškeku

²³ Pro zajímavost, Tádžikistán vstoupil v roce 2013, Kazachstán v roce 2015 a Uzbekistán vyjednává vstoupení do WTO už od roku 1994.

²⁴ *The Economist Intelligence Unit* (EIU) je divize výzkumu a analýzy skupiny *Economist Group*, která poskytuje prognózy a poradenské služby prostřednictvím výzkumu a analýz. Byla založena v roce 1946, sídlí v Londýně.

prohlásil tehdejší kyrgyzský prezident Almazbek Atambajev, že Rusko je pro Kyrgyzstán hlavním strategickým partnerem, s nímž Kyrgyzstán sdílí společnou historii a společný osud: "Bez Ruska nemáme budoucnost. Naše budoucnost je ve spolupráci s velkým Ruskem"²⁵ (РИА Новости, 2012). V roce 2019 Rusko vyčlenilo 30 milionů amerických dolarů pro Kyrgyzstán. Peníze byly předány jako dar čili bez podmínky vrácení. O rok dříve Rusko odpustilo Kazachstánu dluh v částce 240 milionů amerických dolarů (Президент России, 2018b). Podle Vladimira Žarichina, který působí jako zástupce ředitele v *Institutu SNS v Moskvě*²⁶, výměnou za darované ruské miliony Kyrgyzstán poskytuje Rusku „nepeněžní preference“, jako jsou třeba politické či vojenské závazky (in Ivanov a Lisenko, 2019), což je pro Rusko mnohem důležitější nástroj pro udržování vlivu, než několik stovek milionů.

Náklonnost k Rusku jako k nejbližšímu partneru je mezi kyrgyzskou populací velmi vysoká. Podle průzkumu *Eurasian Monitor* (2017: 29) 88 % kyrgyzských respondentů označilo Rusko za přátelskou zemi, což představuje nejvyšší hodnotu tohoto ukazatele v regionu. Podle daného průzkumu je Rusko rovněž jednoznačným lídrem i v otázce, od jaké země by byli lidé připraveni přijmout vojensko-politickou pomoc (Graf č. 10). Severní soused, se kterým Kyrgyzstán nemá přímou hranici, dominuje i jako studijní destinace – v roce 2017 29% respondentů uvádí, že by chtěli studovat v Rusku nebo tam poslat studovat svoje děti. Na druhém místě jsou Spojené státy, a to jenom s podílem 9 %. Pokud jde o turistický zájem, Rusko se umísťuje na druhém místě po Turecku (*Eurasian Monitor*, 2017: 72).

Jak vyplývá z výše uvedených faktorů, Rusko představuje pro Kyrgyzstán ve všech ohledech blízkého partnera. Co se naopak týká Ruska, Kyrgyzstán je pro Moskvu důležitým partnerem z pohledu udržení své přítomnosti ve Střední Asii. Dá se předpokládat, že s nárůstem čínského ekonomického vlivu v regionu, bude chtít Kreml tyto vztahy jenom upevnit.

²⁵ Vlastní překlad autorky. Originální znění: "Россия - наш главный стратегический партнер, с ней нас связывают общая история и общая судьба. Без России у нас нет будущего. Наше будущее будет в партнерстве с великой Россией" (РИА Новости, 2012).

²⁶ *Institutu SNS v Moskvě* (v ruštině *Институт диáспоры и интеграции (Институт стран СНГ)*) je ruská nevládní organizace, jejímž hlavním účelem je studium problémů blízkého zahraničí Ruska.

2.1.5. Tádžikistán

Poslední země ze středoasijské pětky je Tádžikistán. Země patří k nejchudším státům nejenom v regionu, ale v celém postsovětském prostoru. V roce 1992 v Tádžikistánu vypukla občanská válka, která trvala celých pět let. Dlouhodobý vnitrostátní konflikt vážně zabrzdil vývoj země. Od rozpadu sovětského svazu stojí dodnes v čele státu jeden člověk – Emómalí-ji Rahmón. Režim je považován za diktaturu (The Economist Intelligence Unit, 2020: 32). Podle posledního *Word Report* od organizace *Human Rights Watch* (2019: 564), tádžické úřady trvale blokují přístup k sociálním médiím a zpravodajským webům, jako jsou *Facebook*, *YouTube* či rozhlasová organizace *Svobodná Evropa*²⁷. Vláda trvale omezuje přístup také k mobilním službám a službám zasílání zpráv, když se v nich objeví kritická prohlášení o prezidentovi, o jeho rodině nebo o vládě (ibid).

Za poslední dvě desetiletí se Tádžikistánu podařilo snížit úroveň chudoby z 80% celé populace na 27,4 % a zachovat stabilní tempo růstu ekonomiky – průměrně 7 procent ročně (The World Bank, 2019b). Takový nárůst je ovšem nutno brát s ohledem na velmi nízkou startovní pozici státu. Tádžikistán je bohatý na nerostné zdroje, ale hornatý reliéf a absence potřebné infrastruktury komplikují jejich plně využití. Za zmínku stojí i ten fakt, že více než 60 % z 9 milionů obyvatel země žije v oblastech s vysokým seismickým rizikem. Přírodní katastrofy tak představují vážnou hrozbu pro hospodářskou a finanční stabilitu země (Всемирный банк, 2019).

Tádžikistán vlastní velká ložiska zlata, stříbra a dalších drahých či polodrahých kovů. Právě kovy představují značnou část tádžického exportu: z posledních dostupných dat z roku 2019 – zlato, stříbro, drahé a polodrahé kovy činily 19,2 % exportu; 25,3 % exportu činil export rudy. Export bavlněného vlákna představoval 15,5 %. (Торговый портал Таджикистана, 2019). Hlavními obchodními partnery Tádžikistánu jsou Rusko, Kazachstán a Čína (Graf č. 11). Země se aktivně snaží přilákat zahraniční investory. Vláda provedla regulační reformy a usiluje o zlepšení snadnosti podnikání ve státu. V reportu *Doing Business 2020* Tádžikistán patří mezi 10 "nejlepších zlepšovatelů" podnikatelského prostředí v celém světě (The World Bank, 2019a: 8).

²⁷ *Svobodná Evropa* (anglický název *Radio Free Europe/Radio Liberty*) je rozhlasová organizace založená Kongresem USA, která vznikla v roce 1949 jako nástroj informační války.

Dušanbe se snaží charakterizovat svojí zahraniční politiku jako politiku "otevřených dveří" a obhajuje konstruktivní spolupráci se všemi státy světa (Avesta. Tj, 2019). Přesto ze všech zahraničních partnerů Tádžikistánu zůstává Rusko nepochybně nejdůležitějším hospodářským, politickým i bezpečnostním partnerem. Ruská 201. vojenská základna se podle poslední dohody bude nacházet v zemi do roku 2042. Kromě toho, že divize slouží jako zajištění ochrany proti možným hrozbám z Afghánistánu, se rovněž předpokládá, že je důležitým pilířem režimu Emómalí-ji Rahmóna v očích tádžické elity (Dubnov, 2018: 9). Moskva je pro Dušanbe největší obchodní partner (Graf č. 11) a více než jeden milion Tádžiků žije a pracuje v Rusku. Tádžičtí občané pracující v zahraničí posílají domů ročně 1,9 miliardy USD, což odpovídá 26,9 % HDP země (DeSilver, 2016). Pracovní migrace a vojenská základna, umístěná na jeho území způsobují, že Tádžikistán je silně závislý na ruské dobré vůli a to dává Moskvě mocný politický nástroj na udržení vlivu v zemi (Kuchins, Mankoff a Backes, 2015: 14).

Podle Arkadije Dubnova není spornou otázkou, zda je Tádžikistán ve sféře ruského vlivu – to rozhodně je. Jde především o to, že Tádžikistán není jednoduchý partner (Dubnov, 2018: 9). V čem spočívá jeho nejednoduchost? Tádžikistán je zcela omezený ve svém svobodném jednání – země je spojená velice silnými vazbami s Moskvou. Čína sice postupně nahradila Rusko v některých ekonomických směrech, jako jsou třeba zahraniční investice (Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China, 2019; Santander Trade, 2020), ale důležitost Moskvy pro Dušanbe tím neutrpěla. Zajímavý je vývoj postoje tádžické společnosti k Rusku. Jak můžeme pozorovat z grafu č. 13 a z grafu č. 14, na otázku, od jaké země jsou obyvatelé připraveni přijmout vojensko-politickou pomoc a jaké zemi jsou ochotni svou vojensko-politickou pomoc poskytnout. Pro tádžickou společnost Rusko sice zůstává lídrem, ale náklonnost k severnímu sousedu klesá. Podle posledního zveřejněného průzkumu *Eurasian Monitor* (2017) je skoro ve všech směrech – kulturních, studijních, turistických, pracovních atd. – první volbou v Tádžikistánu stále Rusko, ale ve srovnání s minulými roky se jeho přitažlivost postupně zmenšuje (Graf č. 12). Jako jeden z důvodů tohoto trendu se uvádí rusko-ukrajinský konflikt (Eurasian Monitor, 2017: 82). Důvěra v Rusko jako k politickému partneru se tímto konfliktem zhoršila v očích ostatních postsovětských států, výjimkou nebyl ani Tádžikistán, který hostí ruskou základnu. Mezi Moskvou a Dušanbe také stojí otázka pracovních migrantů. Jelikož Tádžikistán se zatím vyhýbá členství v EAEU, jeho občané

nemají privilegia jako občané členských států – EAEU poskytuje členským státům svobodu pohybu zboží, služeb, kapitálu i pracovní síly. Podle některých expertů (Umarov²⁸ in Kuznecov, 2019) tádžická vládnoucí elita velice dlouho a pečlivě zvažuje všechna pro a proti členství v EAEU. Výhody jsou docela jasné, ale Dušanbe se obává, že členstvím v EAEU může ztratit přízeň západních partnerů (ibid). Otázkou také zůstává, nakolik je Tádžikistán ochoten přijmout společná obchodní pravidla EAEU a změnit svoji protekcionistickou politiku (ibid). Na počátku roku 2020 ministr zahraničních věcí Tádžikistánu Sirojiddin Mukhribbin prohlásil, že pozice Dušanbe se nezměnila – Tádžikistán nadále studuje otázku vstupu do euroasijské hospodářské unie a analyzuje všechny klady a zápory (in Avesta.tj, 2020).

Dušanbe si možná klade za cíl oslabit vazby s Moskvou a být více autonomní v jednání, ale je to cíl těžko proveditelný v aktuální situaci. I přes zlepšení ekonomické situace za posledních několik desetiletí nemá Tádžikistán bez zahraniční pomoci dostačující infrastrukturu či lidské profesionální zdroje, které jsou nepostradatelné pro budoucí ekonomický vývoj. Otázkou také i nadále zůstává, jak dlouho bude vládnoucí elita schopna udržet mír a stabilitu v zemi – více než 1300 km dlouhá hranice s Afghánistánem, odkud se radikalismus může snadno šířit, je pro Rusko dobrým důvodem i nadále udržet svoji vojenskou přítomnost v Tádžikistánu (Globe, 2019). Potenciál vnitřní nestability, přítomnost ruské armády, ekonomické otázky – to všechno dohromady činí z Tádžikistánu zemi, kde má Rusko dobré důvody nadále upevňovat svůj vliv – jak ekonomický tak i politický.

2.2. Sovětské dědictví "blízkého zahraničí"

Jak předchozí kapitola naznačila, Střední Asie představuje pro Rusko strategicky významné "blízké zahraničí"²⁹. Ve srovnání se současnými vztahy s ostatními zeměmi bývalého Sovětského svazu, jako je Gruzie, Ukrajina či pobaltské státy, můžeme říci, že se sousedy ve Střední Asii se Rusku podařilo zachovat přátelské spojení a stále mít poměrně významný vliv v regionu. Země jsou propojeny silnými vazbami v několika směrech – v politickém, ve strategickém, v ekonomickém či v kulturním. Ve třech zemích (Kazachstán, Kyrgyzstán, Tádžikistán) jsou umístěny ruské vojenské základny.

²⁸ Doktor ekonomie Khojamahmad Umarov je vedoucí katedry ekonomického a demografického ústavu Akademie věd Republiky Tatarstán.

²⁹ Termín "blízké zahraničí" (v ruštině "Ближнее зарубежье") je používán jako kolektivní název pro bývalé sovětské republiky.

Nesmí se zapomínat na citlivou otázku ohledně velkého podílu ruské populace v daných zemích. Masivní příliv Rusů do regionu byl zaznamenán ve druhé polovině 19. století a začátkem 20. století. Migrace ruského obyvatelstva do Centrální Asie pokračovala i v průběhu 20. století. V době rozpadu Sovětského svazu v Kazachstánu žilo 6,1 milionu Rusů, v Uzbekistánu 1,6 milionu, v Kyrgyzstánu jich bylo 917 tisíc, v Tádžikistánu 388,5 tisíc a v Turkmenistánu 333,9 tisíc (Sucharevskaja 2019; Šustov 2007). Většina z nich byli potomci přistěhovalců z 19. a 20. století. Podle *Central Intelligence Agency* (2020a) má dnes největší procentuální podíl etnických Rusů v populaci Kazachstán, kde etničtí Rusové tvoří 19,3 % celkové populace³⁰. Dále následuje Kyrgyzstán s 5,5 % (Central Intelligence Agency, 2020b), Turkmenistán s 4 % (Central Intelligence Agency 2020c), Uzbekistán s 2,3 % (Central Intelligence Agency, 2020d) a Tádžikistán s míň než 2% podílem na celkové populaci (Central Intelligence Agency, 2020e). Otázka etnických Rusů, žijících ve státech Střední Asie, získala nový význam v souvislosti s Krymskou anexí v roce 2014. Žádný středoasijský stát nebude prohlašovat, že se obává podobného scénáře na svém území, ale z racionálního pohledu nejde tento fakt ani zcela ignorovat. Zvláště v Kazachstánu, kde etničtí Rusové představují skoro jednu pětinu celé populace a žijí v příhraničních regionech (mapa č. 3). Neopatrná poznámka prezidenta Putina o tom, že Kazachstán nemá historii vlastní státnosti až do roku 1991 v kombinaci s vysokým podílem etnických Rusů v populaci podle všeho dává kazašské elitě důvod k obavám z možného ruského iredentismu (Trenin, 2019b). Proto se vláda Kazachstánu snaží zdůrazňovat jednotnost kazašského národa a společnosti. Současný prezident Kazachstánu, Kasym - Žomart Kemeluly Tokajev, ve svém rozhovoru pro ruské noviny *Komsomolskaja pravda* uvedl, že kazašští občané se bez ohledu na jejich etnický původ považují za jeden národ: "V Kazachstánu neexistuje pojem "národnostní menšina" [...] Rusové žijící v naší zemi jsou nedílnou součástí našeho národa [...] Nedávno jsem v jednom ze zahraničních analytických materiálů narazil na formulaci „Ruská diaspora v Kazachstánu“. Varoval jsem naše ideology a analytiky, aby v žádném případě nepoužívali takové výrazy, které zásadně odporují skutečnému stavu věci. Rusové jsou součástí našeho lidu" (in Sungorkin, Sedov a Kianica, 2020). Přítomnost etnických Rusů mimo hranice je pro Rusko dobrým politickým nástrojem pro udržování vlivu ve státech Střední Asie.

³⁰ V letech 1940–1980 tento podíl dosahoval až 40 %. Po rozpadu SSSR opustilo Kazachstán nejméně 1,2 milionu Rusů, jejichž hlavní emigrační destinací bylo Rusko.

Na ruskou populaci částečně navazují i další důležité spojující vazby Střední Asie s Moskvou – status ruského jazyka a používání cyrilice v zemích Střední Asie. Ve dvou zemích – v Kazachstánu (Ústava Republiky Kazachstán 1995) a v Kyrgyzstánu (Ústava Republiky Kyrgyzstán 2010) se ruský jazyk oficiálně používá ve státních organizacích a místních samosprávách spolu se státním jazykem. V Tádžikistánu není ruský jazyk oficiálně vnesen do ústavy jako druhý státní jazyk, ale jako jazyk mezinárodní komunikace (Ústava Tádžické republiky 1994). V Uzbekistánu a Turkmenistánu není status ruského jazyka žádným způsobem definován. Jestliže v dobách Sovětského svazu většina populace regionu, nehlédě na její etnický původ, ovládala ruský jazyk, po rozpadu svazu měla změna jeho oficiálního statusu v zemích Střední Asie vliv i na počet lidí, kteří dnes dokážou mluvit tímto jazykem. Podle nadace *Ruský Mír*³¹ je na tom nejlíp Kazachstán, kde ruský jazyk nezná pouze 16 % obyvatel země. Znalost ruštiny v ostatních zemích Střední Asie je mnohem nižší: v Kyrgyzstánu dosahuje toto číslo 50 %, v Uzbekistánu 59 %, v Tádžikistánu 67 % a v Turkmenistánu 82 % (Polskich, 2013). Rusko se snaží poskytnout veškerou možnou pomoc při výuce ruského jazyka v regionu (ibid). Uzbekistánu byla nabídnuta příprava a rekvalifikace učitelů vyučujících ruský jazyk (TASS, 2013). Do Tádžikistánu Rusko posílá ruské učitele, kteří pracují na tamních středních školách. V roce 2019 se státy také domluvily, že Rusko postaví a vybaví pět ruských škol v pěti největších městech Tádžikistánu (Sputnik, 2020). Ve srovnání s ostatními cizími jazyky jako je angličtina, čínština či turečtina, které získávají v zemích Střední Asie popularitu, pozice ruštiny zůstává v regionu stále poměrně silná. Ale současná situace se do značné míry vysvětluje jen jako setrvačnost sovětské éry, jejíž účinek postupně bude oslabovat (Letniakov, 2015: 109).

Zajímavý je vývoj používání cyrilice v regionu. V době Sovětského svazu byla ve všech pěti středoasijských zemích používána modifikovaná azbuka. Po rozpadu komunistického bloku vyvstal před novými nezávislými státy ve Střední Asii úkol vytvořit svoje atributy vlastní státnosti, mezi něž patří i národní jazyk a písmo. Ve vyhlášení národního jazyka státním jazykem byly všechny státy úspěšné. Pokud jde o písmo, pokračovalo všech pět středoasijských zemí v užívání cyrilice. Prvním státem, který uskutečnil přechod od cyrilice na latinské písmo, byl Turkmenistán. V roce 1993 byla v Turkmenistánu založena speciální komise, pověřená zabývat se otázkou latinizace. Vláda ve spolupráci s Akademií věd dohlížela

³¹ Nadace *Ruský Mír* byla vytvořena vyhláškou Vladimíra Putina v roce 2007. *Ruský Mír* se zaměřuje na propagaci ruského jazyka v celém světě.

na vytvoření a implementaci nové abecedy pro turkmenský jazyk (Clement, 2007: 276). Tehdejší prezident Saparmurat Nijazov prohlásil, že nová abeceda pomůže kulturnímu znovuzrození Turkmenistánu, zvýší schopnost státu komunikovat s ostatními zeměmi a rozšíří občanům přístup k informačním technologiím a počítačům (ibid). Prudká změna jazykové politiky se uvádí jako jeden z hlavních důvodů, který vyvolal nepřetržitý migrační proud odchodu ruskojazyčné populace z Turkmenistánu během 90. let (Datlenko, 2008: 95).

Téměř současně probíhala podobná diskuze i v sousedním Uzbekistánu, který si na rozdíl od Turkmenistánu zvolil co do změny písma postupnou cestu. V roce 1993 byl vydán zákon *O zavedení uzbecké abecedy na základě latinského písma*, podle něhož přechod na novou abecedu měl probíhat pozvolna, s úplným dokončením tohoto procesu do 1. září 2010 (Законодательная палата Олий Мажлиса Республики Узбекистан, 1993). Podle docenta a kandidáta historických věd Pavla Datlenka (2008: 95) vládní rozhodnutí zvolit latinské písmo bylo motivováno především následujícími důvody: povýšením statusu a praktické funkčnosti uzbeckého jazyka vláda chtěla posílit svoji suverenitu; obavy z radikálního islámu, s nimiž byla spojena arabská abeceda³²; latinizace by měla zvýraznit touhy Uzbekistánu po modernizaci a westernizaci a nemalou roli také hrál slib Turecka³³ financovat převod písma. Vzhledem k tomu, že Uzbekistán upřednostňoval volné vývojové tempo a vláda netlačila na změny, dodnes se v zemi používají obě písma: starší generace upřednostňuje cyrilici, zatímco mladší generace studovala již v latině a preferuje používání právě tohoto písma (Datlenko, 2008: 97 – 99; Tolipov, 2017; ЦЕНТР-1 Новости, аналитика и мнения из Центральной Азии, 2017).

Otázka o nahrazení cyrilice latinským písmem se ve Střední Asii stala opět aktuální o čtvrtstoletí později, přesněji v dubnu 2017, kdy kazašská vláda oznámila svůj plán o úplném přechodu na latinské písmo do roku 2025. Byvalý prezident státu Nursultan Nazarbajev se zmiňoval o tomto záměru už od roku 2007 (Datlenko, 2008: 100). Příklad Kazachstánu je specifický a liší se od případu Turkmenistánu či Uzbekistánu. V čem spočívá specifičnost

³² Uzbečtina patří k turkickým jazykům a do roku 1927 se psala arabským písmem. V rámci latinizace v Sovětském svazu bylo arabské písmo nahrazeno latinkou. Ale od roku 1940 se v Uzbekistánu začala používat cyrilice. Proto když v 90. letech vyvstala otázka, jaké písmo nahradí cyrilici, uzbecká vláda měla na výběr nejen latinské písmo, ale také arabské písmo.

³³ Kromě výše zmíněné uzbečtiny k turkickým jazykům patří i kazašština, kyrgyzština a turkmenština (tádžičtina patří k iránské jazykové skupině). Proto není překvapující, že Turecko má svůj vliv a zájmy v regionu.

Kazachstánu, když vlastně jde o stejnou reformu, kterou provedly dvě výše zmíněné středoasijské země s větším či menším úspěchem? Pro odpověď na tuto otázku je nutno zohlednit několik okolností. Turkmenistán a Uzbekistán o změně písma začaly uvažovat hned po rozpadu Sovětského svazu a po vyhlášení nezávislosti. V této době Rusko samo procházelo nelehkým obdobím, takže málokdo řešil politický aspekt tohoto kroku. Avšak když se nejsilnější ekonomika ve Střední Asii a nejbližší partner Ruska v daném regionu (který zároveň má největší procentuální podíl etnických Rusů v populaci) skoro po třech desítkách let od vyhlášení nezávislosti rozhodne změnit cyrilské písmo na latinské, pak se dá těžko vyhnout zpolitizování tohoto tématu. Uvádějí se různé důvody, proč se Kazachstán rozhodl pro tento krok. Nejčastěji mezi nimi najdeme pragmatické a ekonomické výhody používání latinského písma v současnosti, nacionalistické důvody, uplatnění vize "Kazachstán-2050: jeden národ - jedna země - jeden osud" (Nazarbajev, 2013) a touha Kazachstánu distancovat se od ruského vlivu a sovětské minulosti. Vláda prezentovala svoje rozhodnutí jako nezbytný krok pro integraci Kazachstánu se světem a podmínku pro modernizaci kazašského jazyka (Bekbolatuli, 2017). Příklad Kazachstánu následoval i Kyrgyzstán, kde se také začalo o této tématice diskutovat. Už v roce 2017 poslanec kyrgyzského parlamentu, Kanibek Imanaliev, prohlásil, že cyrilice je pro Kyrgyzstán intelektuální dědictví a samozřejmě ji budou i nadále používat, ale do roku 2030 - 2040 by měl stát přejít na latinské písmo, jelikož je to požadavek doby a technologického rozvoje (in Avazova, 2017).

Jak už bylo zmíněno výše, obě tyto země mají největší procentuální podíl etnických Rusů v populaci ve Střední Asii. Proto tato jejich rozhodnutí způsobila v ruských médiích nepříznivé reakce – začalo se diskutovat o právech etnických Rusů žijících v bývalých sovětských republikách, jelikož pro ně změna cyrilice na latinské písmo představovala synonymum pro diskriminaci etnických Rusů (Tolipov, 2017). Většina odborníků (Tolipov, 2017; Krutakov in Maslova, 2017; Letniakov, 2015) nesouhlasí s takovouto interpretací tohoto kroku. Podle politologa Leonida Krutakova³⁴ přechod Kazachstánu na latinské písmo je snahou posílit jazykovou identitu v Kazachstánu a bránit svoji státnost, nikoli útlak rusky mluvící populace (in Maslova, 2017). Státy Střední Asie se dnes nacházejí ve fázi budování národní identity a nezbytnou součástí tohoto procesu je oddělení od imperiální či sovětské minulosti. Proto

³⁴ Leonid Krutakov je docentem Katedry politiky a masové komunikace na *Finanční Universitě pod vládou Ruské federace*.

jeden z nejdůležitějších faktorů určujících jazykovou politiku v regionu, je lingvistický nacionalismus, v němž je jazyk chápán jako klíčový prvek budování národa (Letniakov, 2015: 102). Pevná pozice národního jazyka a s ním spojeného písma je pro státy Střední Asie prvořadě důležitá kvůli vnitrostátní stabilitě.

Je málo pravděpodobně, že důsledky mnohaletého propojení s Ruskem zmizí ze Střední Asie za 5, 10 či 15 let. Cyrilice a ruský jazyk nebudou zapomenuty najednou už jenom z toho důvodu, že Rusko zatím stále zůstává pro obyvatele Střední Asie cílovou destinací jak pracovní, tak studijní (Graf č. 15). Na otázku „jakou zemi považujete za přátelskou pro váš stát“ zůstává ve všech pěti středoasijských státech lídrem s pevnou pozicí právě Rusko (Eurasian Monitor, 2017: 30).

2.3. Regionální organizace - nástroj udržení vlivu?

Po rozpadu Sovětského svazu se multilateralismus pro Rusko stal nástrojem zachování vazeb a vlivu v postsovětském prostoru. Bylo vytvořeno několik mezinárodních organizací, sjednocujících někdejší sovětské státy: *Společenství nezávislých států*³⁵, organizace bez přílišných pravomocí a se symbolickým významem; *Organizace Smlouvy o kolektivní bezpečnosti*³⁶, o které budeme mluvit později; *Organizace středoasijské spolupráce*³⁷; *Euroasijského hospodářského společenství*³⁸; *Eurasijský ekonomický svaz*³⁹ apod. Úspěch těchto organizací je poměrně diskutabilní – některé z nich zůstaly jenom formálními uskupeními bez jakékoliv většího vlivu, některé hrají naopak poměrně důležitou roli ve formování mezinárodních vztahů v regionu. Ve své práci jsem si vybrala dvě regionální organizace vedené Moskvou, které můžeme přiřadit k tomu druhému typu regionálních organizací.

První regionální uskupení, kterému je věnována první část kapitoly, je *Organizace Smlouvy o kolektivní bezpečnosti*. Vojenská přítomnost mimo své vlastní území ukazuje na existující či

³⁵ V ruštině *Содружество Независимых Государств (СНГ)*. Organizace existuje od roku 1991 dodnes.

³⁶ V ruštině *Организация Договора о коллективной безопасности (ОДКБ)*. Organizace existuje od roku 1992 dodnes.

³⁷ V ruštině *Центрально-Азиатское сотрудничество (ЦАС)*. Organizace existovala od roku 2002 do roku 2005.

³⁸ V ruštině *Евразийское экономическое сообщество (ЕврАзЭС)*. Organizace existovala od roku 2001 do roku 2014.

³⁹ V ruštině *Евразийский экономический союз (ЕАЭС)*. Organizace existuje od roku 1991 dodnes.

potenciální moc, kterou na daný stát působí. Otázka bezpečnosti je pro každou existující zemi nesmírně důležitá, a pokud bezpečnost státu více či méně závisí na jiném státu či regionálním kolektivním uskupení, nemůžeme se nezabývat otázkou, jakou moc a vliv získává lídr tohoto uskupení.

Neméně důležitou otázkou pro každý stát je ekonomika a její směr. Hospodářské propojenosti dnes většinou vytvářejí vzájemnou ekonomickou závislost států. Druhou organizací, které je věnována druhá část kapitoly, bude právě ekonomická regionální organizace, vedená Moskvou – *Eurasijská ekonomická unie*. Kromě toho, že *Eurasijská ekonomická unie* je považována za nejfunkčnější ekonomické uskupení v regionu, je její význam zajímavý nejenom z perspektivy udržení vlivu Moskvy ve Střední Asii, ale také z perspektivy mocenské politiky Ruska čili to, co tato organizace znamená pro Kreml, zvláště po roce 2014, kdy po Krymské anexi Rusko muselo čelit významným sankcím od Západního světa.

2.3.1. Organizace Smlouvy o kolektivní bezpečnosti

V roce 2002 bylo rozhodnuto aktualizovat už existující *Smlouvu o kolektivní bezpečnosti* či tzv. *Taškentskou smlouvu* z roku 1992, kterou tehdy podepsaly Rusko, Arménie, Kazachstán, Kyrgyzstán, Tádžikistán a Uzbekistán. Aktualizace smlouvy byla vyvolána událostí z roku 2001, kdy se po útoku 11. 9. 2001 v regionu objevily vojenské základny NATO a Spojených států (Bistrenko, 2015: 12). Aktivní přítomnost západních vojenských sil v bývalém sovětském prostoru pro Moskvu svým způsobem představovala hrozbu. *Taškentské smlouvě* byla dána podoba plnohodnotné mezinárodní organizace s názvem *Organizace Smlouvy o kolektivní bezpečnosti* (dál jenom OSKB). "Cílem Organizace je posílit mír, mezinárodní a regionální bezpečnost a stabilitu, kolektivně chránit nezávislost, územní celistvost a svrchovanost členských států" a také prohloubení vojensko-politické spolupráce mezi členskými státy (OSKB 2012). Důležitý je také článek 7., podle kterého členské státy OSKB se mohou rozhodnout rozmístit na svém území uskupení vojsk či vojenských infrastrukturních zařízení i těch států, které nejsou členy organizace, a to jen po nezbytné konzultaci s ostatními členskými státy (ibid). Tento článek poskytuje Rusku dobrý manévrovací prostor k tomu, jak v regionu kontrolovat přítomnost či nepřítomnost zahraničních vojenských sil. Rusko dodává členským státům zbraně za zvýhodněných podmínek a také pomáhá se

školením vojenského personálu. Dnes jsou členy OSKB tři středoasijské státy – Kazachstán, Kyrgyzstán a Tádžikistán. Uzbekistán byl členem OSKB od roku 2006 do roku 2014⁴⁰. Podle některých odborníků důvodem odstoupení Uzbekistánu od OSKB byly složité vztahy s Tádžikistánem a Kyrgyzstánem (Bistrenko, 2015: 12).

Ve své poslední koncepci zahraniční politiky z roku 2016 Rusko popisuje OSKB jako jeden z nejdůležitějších prvků moderního bezpečnostního systému v postsovětském prostoru (Ministerstvo zahraničních věcí Ruské federace, 2016). V dokumentu se zdůrazňuje, že Kreml stojí za budoucím rozvojem OSKB a jeho přeměnou ve významnou multifunkční mezinárodní organizaci, která je schopna odolat moderním výzvám a hrozbám jak v oblasti odpovědnosti OSKB, tak i v ostatních oblastech (ibid). Když se podíváme na členy OSKB, je očividné, že Rusko ve srovnání s ostatními státy má v otázkách vojensko-bezpečnostního charakteru převahu ve všech směrech. Tato asymetrie OSKB představuje i hlavní vlastnost organizace – OSKB poskytuje institucionální základ pro spolupráci, která je doplněna ruskými zárukami svým partnerům na základě dvoustranných dohod (Silaev a Sushentsov, 2017: 12). Výsledkem je, že Rusko má vojensko-politické partnery v regionech, kde pro svou bezpečnost potřebuje udržovat stabilitu, zatímco ostatní spojenci nesou odpovědnost pouze za region svého umístění (ibid). Jinými slovy můžeme říci, že OSKB slouží jako prostředek pro vojenskou přítomnost Moskvy ve Střední Asii (Dubnev, 2018). Vzhledem k tomu, že zatím žádná jiná mocnost neprojevuje svůj zájem o bezpečnostní otázky ve Střední Asii, OSKB v tomto ohledu zůstává v regionu bez konkurence.

Pozici Ruska jako bližšího a spolehlivějšího garanta regionální stability upevnilo stažení vojsk NATO z Afganistánu (Khan, 2019: 23). Všechny středoasijské režimy se cítí ohroženy rostoucím vlivem islámského extremismu v regionu a Rusko má vojenské základny v Tádžikistáně a Kyrgyzstánu. Vojenská přítomnost ve Střední Asii, neklidná situace v Afganistánu, strach z radikalizmu – tyto faktory jenom upevnily závislost středoasijských států na ruské vojenské pomoci (Bologov, 2017c).

⁴⁰ Uzbekistán v podstatě dvakrát odstoupil od dané smlouvy. Poprvé v roce 1999, kdy nepodepsal protokol o prodloužení *Taškentské smlouvy* o další pětileté období. Po druhé v roce 2014, kdy pozastavil svoje členství v OSKB.

2.3.2. Eurasijský ekonomický svaz

Druhou důležitou regionální organizací ve Střední Asii, která je vedená Moskvou, je *Eurasijská ekonomická unie* (dál jenom EAEU). Ve srovnání s předchozími fragmentovanými a neúspěšnými integračními iniciativami v postsovětském prostoru je EAEU považována za nejúspěšnější a nejvíce funkční pokus Moskvy o vytvoření organizace regionální integrace, která podporuje ruské politické a hospodářské zájmy v bezprostředním sousedství (Libman, 2017: 81 - 82; Yeliseyev, 2019: 2; Stronski a Sokolsky, 2020: 5).

O nutnosti integrace eurasijského trhu bývalých sovětských republik ještě v roce 1994 mluvil tehdejší prezident Kazachstánu Nursultan Nazarbajev (ЕЭК 2014). Oficiálně EAEU bylo vytvořeno v roce 2015⁴¹, ale ekonomická integrace postsovětských států začalo o něco dříve (Tabulka č. 2). V roce 2000 Bělorusko, Rusko, Kazachstán, Kyrgyzstán a Tádžikistán podepsaly smlouvu o založení *Euroasijského hospodářského společenství*, která v platnost vstoupila o rok později. V roce 2007 se tři státy – Rusko, Bělorusko a Kazachstán - dohodly na vytvoření celní unie, která byla vytvořena o tři roky později, v roce 2010. V roce 2012 bylo vyhlášeno založení společného hospodářského prostoru. Výše zmíněné unie a smlouvy posloužily jako základ pro vytvoření EAEU. Dnes je členy EAEU pět států: Rusko, Arménie, Bělorusko, Kazachstán a Kyrgyzstán. Ekonomické principy a pravidla EAEU jsou velice podobné pravidlům EU⁴². Eurasijská unie stejně jako její evropský protějšek nabízí členům volný pohyb zboží, služeb, pracovní síly a kapitálu v rámci svých hranic. EU se také jeví hlavním obchodním partnerem EAEU. Podle posledních dostupných dat směřuje do evropského trhu 42,1 % celého exportu EAEU. Druhým největším partnerem je Čína, kde končí 15,5 % exportu (EAEU 2020). EU a Čína zůstávají hlavními partnery EAEU i v otázce importu (ibid).

Ekonomické dopady integrace jsou pro členské státy bezpochyby důležité, ale neméně zajímavý a důležitý je i politický podtext organizace. Jaký význam má pro ruskou zahraniční politiku EAEU? Můžeme brát organizaci jako nástroj Ruska pro udržení hegemonie v regionu? Stejně jako OSKB, tak i EAEU nese rovněž asymetrický charakter. Ekonomická asymetrie v

⁴¹ Smlouva o vytvoření EAEU byla podepsána v roce 2014, ale v platnost vstoupila od roku 2015.

⁴² Někteří autoři považují přímé srovnání EAEU s EU za zavádějící a preferují srovnávání EAEU s jinými univerzálními organizacemi regionální integrace, zejména s celními uniemi nebo oblastmi volného obchodu, jako jsou třeba NAFTA, MERCOSUR, Rada pro spolupráci arabských států v Zálivu či Jihoafrická celní unie (Vinokurov, 2017:68).

rámci EAEU je několikastranná: velikosti ekonomik členských států, podíl na obratu zahraničního obchodu, zisky z vnějších tarifních struktur i rozdílné měnové a fiskální politiky (Kirkham, 2016: 117). Rusko je nejsilnějším hráčem v organizaci⁴³, což dává Moskvě velký ekonomický vliv. Členství v EAEU a pomoc z Ruska může každému z členských států přinést určité ekonomické výhody, ale také vede k tomu, že chudší členové EAEU budou více závislí na Moskvě, což jenom posílí její vliv v dané zemi (Kirkham, 2016: 119; Stronski a Sokolsky, 2020: 11). Stojí za zmínku, že přestože Rusku patří skoro 90 % celkového HDP unie, v *Eurasijské hospodářské komisi*, která je výkonným orgánem EAEU, má Moskva stejnou hlasovací sílu jako ostatní členové. Tento krok se považuje za důležitý ústupek Moskvy, který byl učiněn během vyjednávání smlouvy (Vinokurov, 2017: 57).

Důležité je zohlednit i časový rámec, kdy byla EAEU vytvořena. Po válce s Gruzii v roce 2008 Rusko dostalo několik nepříjemných upozornění od Západního světa a tímto bylo "trestání" ukončeno. Ovšem když v roce 2014 vypukl ozbrojený konflikt na Ukrajině, ve východní Evropě, na okraji starého kontinentu, po němž následovala anexe Krymu, se demokratický západní svět už nemohl spokojit jen s pouhým varováním a byly přijaty přísné ekonomické sankce proti Moskvě, které měly oddělit Rusko od globálního světa. EAEU je svým způsobem kompenzačním prostorem pro ruskou ekonomiku a snahou Moskvy je dokázat, že západní snahy izolovat Rusko selhaly (Sidiropoulos in Kazinform, 2015; Stronski a Sokolsky, 2020: 3). Po sankcích Západu jsou země EAEU pro Rusko výhodným alternativním trhem. Zúčastněné státy nabízejí ruským investorům nejpohodlnější podmínky pro zahraniční provozy. A společná historická či ekonomická minulost, územní blízkost a příznivá pozice ruského jazyka v daných zemích jenom napomáhají prohloubení institucionální integrace (Vinokurov, 2017: 63).

Stanovisko společnosti ve dvou členských středoasijských zemích k EAEU je obecně kladné (Tabulka č.3). Podle *Eurasian Monitor* (2017: 9) 76 % kazašské populace⁴⁴ a 83 % kyrgyzské populace se stavělo pozitivně k členství v EAEU. Na podobnou otázku se odpovídalo i v

⁴³ Kromě toho, že na Rusko připadá 87 % celkového HDP EAEU, v rámci unie jsou největšími vývozci kapitálu také ruské firmy s podílem více než 80 % přímých zahraničních investic (Vinokurov, 2017: 62).

⁴⁴ Kazachstán nemá tak výrazné ekonomické důvody, proč být člen EAEU jako ostatní státy. Někteří odborníci se domnívají, že tak vysoká podpora EAEU od kazašské společnosti je vyvolána pozitivním informačním pokrytím státními sdělovacími prostředky v otázce euroasijské integrace, převážně pozitivními pohledy na integraci s Ruskem mezi ruskojazyčnou populací a také vysokou popularitou ruských médií v Kazachstánu (Yeliseyev, 2019: 15).

Tádžikistán, kde 69 % respondentů vyjádřilo přání o připojení k unii (ibid). Je těžko představitelné, že by se v blízké budoucnosti situace mohla razantně změnit. Pro Kyrgyzstán se slabou ekonomikou a velkým množstvím pracovních migrantů je ruský bezbariérový trh v daném okamžiku velice důležitý, stejné důvody má i Tádžikistán, když ten ohlašuje svůj zájem o připojení k unii. Pozice Kazachstánu je jiná, zde se nejedná o zemi, která potřebuje finanční pomoc z Ruska. Ale v daném případě do hry vstupuje geografická poloha státu. Kazachstán je tranzitní země a cesta kazašské ropy do Evropy vede přes Rusko. Podle politologa Leonida Krutakova (in Maslova, 2017) by Kazachstán šel proti Rusku, kdyby měl společnou hranici s Tureckem či s Evropou, což Kazachstán nemá. Vstoupí-li do EAEU další země z regionu či ne, je otázka času. Ale podporu dvou středoasijských zemí v EAEU Moskva určitě má.

Turkmenistán, jak už bylo zmíněno výše, se v rámci své neutrality vyhýbá regionálním organizacím, takže otázka připojení k EAEU není pro tento stát aktuální. Co se týká Uzbekistánu, podle oficiálních zdrojů Taškent zatím neplánuje připojit se k EAEU. Tato pozice se interpretuje jako další snaha Uzbekistánu oddělit se od vlivu Moskvy a posílit svoji roli v regionu. Uzbecký politolog Kamoliddin Rabimov (in Central Asian Bureau for Analytical Reporting, 2019) jako další důvod uvádí slabou konkurenční schopnost uzbecké ekonomiky ve srovnání s ekonomikami členských států EAEU. V takovém případě by se připojením k EAEU Uzbekistán ocitl v nevýhodné pozici. Tento odborník se rovněž domnívá, že vstup Uzbekistánu do EAEU komplikuje skutečnost, že Rusko po krizi s Ukrajinou prochází složitou geopolitickou a ekonomickou dobou: "Cílem EAEU je prosazovat zájmy Ruska nebo přesněji: přenést zátěž a problémy Moskvy na ramena ostatních členských států" (ibid).

K víceméně podobné myšlence se hlásí i další výzkumníci a obecně souhlasí s tím, že Rusko jako supervelmoc potřebuje podporu unie, což bylo pro Kreml hlavním důvodem vytvoření regionálního bloku orientovaného na Moskvu. EAEU vytvořením celní unie a jednotného trhu propojuje sousední země s Ruskem a zároveň brání jejich unášení směrem ke konkurenčním obchodním blokům nebo alternativním supervelmocím (Yeliseyev, 2019: 10). Podle některých odborníků jsou cíle Moskvy a očekávání od EAEU širší než jenom upevnění pozic ve Střední Asii – "Kreml doufá, že ruská schopnost vést rozvíjející se multilaterální ekonomickou organizaci umožní, aby měl větší vliv na globální obchodní systém, kde je jeho současná stopa poměrně malá" (Stronski a Sokolsky, 2020: 5). Úspěšnost organizace je důležitá i pro vnitřní politiku ruské vlády – interpretace EAEU jako "nového mocenského

pole" pro Rusko má sloužit jako argument ve prospěch Putinova režimu, jelikož EAEU dává Moskvě potenciální schopnost mít vliv na světovou ekonomiku (Libman, 2017: 95).

2.3.3. Shrnutí

Proč Rusko i po 30 letech od rozpadu Sovětského svazu hraje důležitou roli ve Střední Asii a jak dlouho může udržet tuto pozici? Přitažlivost Ruska pro státy Střední Asie se vysvětluje několika důvody. Jako první můžeme uvést geografickou polohu států. Je skoro nemožné ignorovat ohromného rozlehlého souseda, nacházejícího se na severu. Na rozdíl od lidí státy nemigrují, nemohou změnit své hranice a mezinárodní orientaci (Trenin, 2019a). Státy Střední Asie se vždy budou nacházet v ruském blízkém zahraničí. Důležitým faktem je, že integrační procesy vedené Ruskem v současnosti neliberálním státem, nevyžadují od ostatních států provádění demokratizujících politických reforem či dokonalé dodržování lidských práv. Suverenita vnitřní politiky je pro autoritativní režimy středoasijských zemí velice důležitá. Je těžko představitelné vybudovat v dnešní Střední Asii integrační uskupení, vyžadující dodržování demokratických a liberálních pravidel západního světa. Výhodu Rusku dávají také dlouhodobé historické vztahy s regionem, které vyvolaly i kulturní či sociální vazby. Podle doktora Leonida Guseva (2019) ze Státního institutu mezinárodních vztahů v Moskvě má Rusko v regionu tři hlavní cíle. Prvním je podpora bezpečnosti a vojensko-technické spolupráce, což předpokládá modernizaci ozbrojených sil států Střední Asie a výstavbu vojenských základen. Druhým cílem je podpora energetických projektů v odvětví ropy, plynu a vodní energie a třetím cílem je posílení integračních institucí. Pro splnění svých cílů Moskva nutně potřebuje geopolitickou loajalitu ve Střední Asii, za kterou je připravená v určitých mezích svým partnerům v regionu i zaplatit (Dubnov, 2017).

V roce 2008 byla vydaná kniha s názvem *Střední Asie: Pohled z Washingtonu, Moskvy a Pekingu*, kde se autoři⁴⁵ jednoznačně shodli na tom, že čas bezkonkurenční hegemonie Ruska v Centrální Asii je pryč navždy (in Menon, Rumer, Trenin a Huasheng, 2008: 10). Jestli se aktuální politický vliv Moskvy v regionu s pomocí inercií z minulého století stále udržuje,

⁴⁵ Autoři knihy *Střední Asie: Pohled z Washingtonu, Moskvy a Pekingu* (originální název knihy *Центральная Азия: взгляд из Вашингтона, Москвы и Пекина*) jsou: Radžan Menon – profesor Mezinárodních politických vztahů; Evgenii Rumer – vedoucí pracovník *Institutu pro národní strategická studia Ministerstva obrany USA*; Dmitrij Trenin – ruský politolog zaměřený na zahraniční a bezpečnostní politiku, ředitel *Carnegie Moscow Center*; Zhao Huasheng – profesor ruských a středoasijských studií z Univerzity Fu-tan (Šanghaji).

v budoucím čase bude Rusko muset zohlednit rostoucí konkurenci v regionu (Letniakov, 2015: 110). Mimo Čínu, které se budu věnovat v nadcházející kapitole, se o region může zajímat Turecko, které spojuje se Střední Asií kulturní, náboženská či jazyková blízkost (ibid). Vzhledem k vyvíjecí se situaci ve Spojených státech je těžko předvídatelné, zda tato světová velmoc v blízkém budoucnu opět projeví svůj zájem o region. Proto Rusko musí maximálně využít svoje výhody a zkušenosti z jeho přítomnosti ve Střední Asii a mít jasnou strategii jak chce ve vzdálenějším horizontu budovat vztahy se středoasijskými státy. Absence evidentní strategie zahraniční politiky (Trenin, 2019) však staví před šance Ruska dlouhodobě zachovat svůj vliv v regionu velký otazník (Malašenko, 2013; Letniakov, 2015: 110).

3. Pozice Číny ve Střední Asii

Ve středoasijském regionu je v současné době mimo Ruska důležitým hráčem také Čína, která se snaží prosazovat svoje zájmy. Stejně jako pro Rusko má Střední Asie i pro Čínu význam z několika důvodů: Za prvé: region je nárazníkovou zónou mezi Čínou a nestabilním Afganistánem; Kyrgyzstán a Tádžikistán také sousedí s problematickou západočínskou autonomní oblastí Sin-ťiang; za druhé: státy Střední Asie, jak již bylo zmíněno výše, jsou bohaté na nerostné zdroje a energetická cennost regionů nemohla pro Čínu s rychle rostoucí ekonomikou zůstat nepovšimnuta; za třetí: region je geograficky umístěn ve středu euroasijského kontinentu a má potenciál stát se jeho tranzitním pozemním uzlem (Umarov, 2020).

Proniknout do Střední Asie bez účasti Moskvy by nebylo možné, což si Peking pravděpodobně uvědomoval již dříve, proto v roce 2001 vznikla institucionalizovaná organizace *Šanghajská organizace pro spolupráci* (dále jenom SCO). V soukromých rozhovorech čínští úředníci a odborníci, zapojení do vytváření SCO, neskrývají, že tato organizace byla považována za první zkušenost Číny vytvořit si meziregionální organizaci v regionu ve spolupráci s jiným významným hráčem (Gabuev, 2017). Jelikož SCO představovala první krok a pokus Číny navázat vztahy se státy Střední Asie a dodnes tato platforma hraje nemalou roli ve formování politiky v regionu, bude první část dané kapitoly věnována SCO a její roli či významu pro Čínu v postsovětském prostoru.

Role Číny jako obchodního partnera je pro středoasijské státy nesmírně důležitá. Jak můžeme pozorovat na grafech č. 3 až č. 9, hospodářský růst středoasijských zemí do značné míry závisí na Číně. Proto se v druhé části této kapitoly budu věnovat ekonomické iniciativě BRI. BRI kombinuje v sobě rysy ekonomické a politické strategie, proto je možné analyzovat danou iniciativu z různých aspektů. Vzhledem ke specifitě této diplomové práce bude mým cílem analyzovat BRI jako nástroj Číny k získání a upevnění vlivu v regionu Střední Asie.

V poslední části kapitoly se pokusím shrnout závěry o vývoji čínského vlivu v regionu a o aktuální roli tohoto ekonomického giganta ve Střední Asii.

3.1. Šanghajská organizace pro spolupráci

Šanghajská organizace pro spolupráci, která byla oficiálně založena v roce 2001, se dá považovat za aktualizovanou verzi *Šanghajské Pětky* (Tabulka č. 4) – dohody, která byla podepsána v roce 1997 mezi Čínou, Ruskem, Kazachstánem, Kyrgyzstánem a Tádžikistánem a předpokládala prohlubování vojenské důvěry v hraničních regionech. V roce 2001 se na summitu v čínské Šanghaji k pětce států přidal Uzbekistán a prezidenti všech šesti zemí podepsali *Deklaraci Šanghajské organizace spolupráce*. V roce 2017 vstoupili do SCO jako plnohodnotní členové ještě Indie a Pákistán. Pro lepší pochopení politické hodnoty SCO jako mezinárodního hráče stačí uvést jen základní údaje o organizaci: osm členů SCO nyní tvoří asi polovinu světové populace, čtvrtinu světového HDP a průměrně zabírají 80 % euroasijské pevniny. Dva ze států SCO jsou stálými členy *Rady bezpečnosti OSN* (Rusko a Čína) a čtyři z nich jsou jaderné státy (Rusko, Čína, Indie a Pákistán). Tři členové SCO jsou součástí skupiny BRICS⁴⁶ (Rusko, Čína a Indie) (Usmanov, 2018). Organizace sice vznikla na bázi bezpečnostní kooperace, ale nikoli jako vojenský pakt, jakým se jeví třeba NATO. SCO se spíše prezentuje jako mezistátní platforma pro diskuzi.

Dnešní spektrum spolupráce v rámci organizace se neomezuje jenom na bezpečnostní otázky, ale je mnohem širší: "Hlavní cíle SCO jsou: posílení vzájemné důvěry a sousedství mezi členskými státy; podpora jejich efektivní spolupráce v politice, obchodu, hospodářství, výzkumu, technologii a kultuře, jakož i ve vzdělávání, energetice, dopravě, cestovním ruchu, ochraně životního prostředí a dalších oblastech; společné úsilí o udržení a zajištění míru, bezpečnosti a stability v regionu" (SCO, nedatováno). SCO se stala první institucionalizovanou organizací, v rámci které Rusko a Čína spolupracují ve Střední Asii. Stabilní Střední Asie a boj proti „třem zlům“ – separatismus, extremismus, terorismus – jsou nepochybně společnými cíli obou zemí (Larin, 2017; Gabuev, 2017).

SCO můžeme předpokládaně označit za multilaterální vstupenku Číny do Střední Asie. Rozhodnutí v rámci SCO jsou sice přijímána na základě konsensu a Moskva už několikrát zablokovala iniciativy Pekingu, SCO však otevřela Číně možnost navázat blízké vztahy se středoasijskými státy. V rámci SCO dostala Čína možnost vojenské přítomnosti ve Střední Asii. V roce 2004 v hlavním městě Uzbekistánu v Taškentu *byla zřízena Regionální*

⁴⁶ BRICS – akronymní označení společného hospodářského uskupení Brazílie, Ruska, Indie, Číny a Jižní Afriky.

protiteroristická struktura (dále jenom RATS). Žertuje se, že pracující v RATS více času tráví vzájemným pozorováním a špehováním, než společným bojem proti terorismu, musí se ale zohlednit ten fakt, že RATS byl vůbec prvním mechanismem takového typu mezi Moskvou a Pekingem (Gabuev, 2017). SCO posloužila jako startovní pozice pro hospodářskou expanzi Číny v regionu a umožnila jí "prostřednictvím hlubšího zapojení do regionálních hospodářských a strategických organizací se stát "zodpovědnou velkou mocí" prosazující politiku mírového rozvoje" (Lanteigne, 2018: 128).

Jestli chceme zohlednit i jiné regionální organizace v regionu vedené Moskvou, SCO je tím uskupením, kde Rusko není jediná těžká váha. Přijetí Indie do SCO se považuje za pokus Ruska vybalancovat vliv Číny v SCO, když Peking vystupoval proti expanzi organizace (Lanteigne, 2018: 124). V této souvislosti proto Čína usilovala o členství Pákistánu, aby vyvážíla členství Indie, čili vstup těchto dvou zemí do SCO byl důsledkem mocenské hry mezi Čínou a Ruskem (Sinem, 2017: 140).

Za zmínku stojí i dohody, které státy úspěšně vyjednaly. V roce 2015 se Rusko a Čína zavázaly ke spolupráci při propojování EAEU a BRI (Президент России, 2015). Můžeme předpokládat, že se právě SCO stane platformou pro dialog, propojující Moskvou vedenou EAEU a Pekingskou BRI. Po vytvoření SCO bylo podle názoru většiny výzkumných pracovníků dosaženo nevysloveného konsensu o určitém rozdělení odpovědnosti ve středoasijském regionu: pro Rusko – zajištění bezpečnosti, a to i prostřednictvím struktur OSKB, pro Čínu – ekonomická složka (Konarovsky, 2016: 150).

Nehledě na konkurující si pozice Číny a Ruska v regionu se většina odborníků (MacFarlane, 2017; Sinem, 2017; Alimov, 2018; Chasanov, 2019) shoduje, že SCO zůstane platformou pro regulérní komunikaci, kde se státy budou schopny domluvit. Za zmínku stojí i symbolický význam SCO – pro neliberální režimy Číny a Ruska je to prostor pro upevnění svých pozic a sdílení vzájemných hodnot s podobnými režimy: "SCO je nástrojem řízení velkých mocenských vztahů, prohlubování sousedské diplomacie a vojenské spolupráce a posilování vzájemně prospěšné spolupráce [...] Tato instituce nepřímě snižuje účinkování USA v regionu a brání jiným regionálním mocnostem v navazování spojení s USA. Podporou sdílených norem a společných hodnot bude navíc vyloučen kulturní vliv vnější moci. Strategické partnerství vyžaduje větší rámec spolupráce než pouze bilaterální vztahy. Čína a Rusko

doufají, že budou prosazovat mnohostrannou spolupráci [...] SCO, aby vytvořily rovnováhu proti unilateralismu a intervencionismu USA. [...] Jejich strategické vazby jsou reakcí na západní tlak" (Sinem, 2017).

3.2. Belt and Road Initiative

Belt and Road Initiative (dále jenom BRI) čili *Novodobá Hedvábná stezka* nebyla zahrnuta do názvu této práce náhodou. Právě BRI rozpoutalo debatu o expanzi čínského vlivu do Střední Asie a dá se říci, že BRI posloužilo k započetí diskuze o přesunu moci ve Střední Asii od Ruska k Číně. Co vlastně představuje BRI a proč vyvolává tolik otázek? O BRI se už napsáno velké množství výzkumných prací. Cílem této kapitoly není opakovat již vícekrát uváděné detaily této strategie, ale zaměřit se na její roli ve Střední Asii.

Poprvé byla BRI zmíněna v roce 2013 prezidentem Si Ťin-pchingem při oficiální návštěvě Kazachstánu. Ve skutečnosti se jedná o dlouhodobou transkontinentální investiční iniciativu, která si klade za cíl navazovat a posilovat partnerství mezi státy BRI, zřizovat všestranné a víceúrovňové propojovací sítě a realizovat diverzifikovaný, vyvážený a udržitelný rozvoj v těchto zemích (BRI, nedatováno). BRI odkazuje na historickou hedvábnou stezku a především se zaměřuje na státy v Asii, ve východní Africe, ve východní Evropě a na Blízkém východě, kde se nacházejí převážně rozvíjející se země. Podle posledních dat iniciativa zahrnuje 70 států, které společně představují více než jednu třetinu globálního HDP a dvě třetiny světové populace (ibid).

Koncept BRI nemá žádnou institucionalizovanou podobu, nemá žádné striktní lhůty či přesně stanovený program - je velice vágně definován a dává možnosti široké interpretace. BRI "je obecně interpretován jako utilitární nástroj hospodářské expanze [...] Někteří výzkumníci vnímají [BRI] jako nástroj měkké moci a veřejné diplomacie, což je způsob, jak propagovat příznivý obraz Číny" (Kaczmariski, 2017: 1034). Neexistuje konkrétní dokument, který by poskytl přesnou strategii a plán, jak Čína chce realizovat projekty a cíle BRI a jaké by byly další postupné kroky. Alexandr Gabujev z *Moscow Carnegie Center* charakterizoval BRI jako "gumovou" iniciativu, pod kterou lze spatřovat cokoli a výklad toho, co ve skutečnosti tato iniciativa představuje, záleží jen na pozici mluvčího (Gabujev, 2018).

Země Střední Asie jsou nedílnou součástí strategie BRI (Mapa č. 4). Cíle Pekingu nejsou utajené – s rostoucí ekonomikou Čína potřebuje nejenom nové obchodní trhy pro zvýšení exportu ale také nové přístupy k přírodním zdrojům a bohatým ložiskům, které má Střední Asie. V rámci BRI představuje Střední Asie jeden z klíčových dopravních uzlů: všechny státy středoasijské pětky jsou součástí jednoho z šesti hlavních hospodářských koridorů – CCWAEC - který má přes Střední Asii spojit Čínu s Arabským poloostrovem. Nemůžeme ignorovat zájmy středoasijských států v rámci dopravních investic: infrastrukturní projekty Číny nejsou pouze velkými investicemi, ale dávají možnost vnitrozemským státům Střední Asie připojit se k celosvětovému obchodu, geograficky přesměrovat svoji ekonomiku a získat šance upoutat globální pozornost (Hashimova, 2018; Thornton, 2020: 6).

Peking prezentuje BRI jako *win-win* kooperaci, která má přinášet zisky všem zúčastněným stranám, ale spolupráce poměrně chudých středoasijských států s Pekingem má určitě i nevýhody. BRI není charitativním projektem. Investice čínských peněz do ekonomických projektů s odkazem na BRI vyvolaly vysoké zadlužení středoasijských států vůči Pekingu (Mapa č. 5), což v budoucnu může vést k její velké závislosti na Číně (Altynbayev, 2019; Kliman, Doshi, Lee a Cooper, 2019; The Economist, 2019). Ve Střední Asii jsou na tom nejhůř Kyrgyzstán a Tádžikistán (Altynbayev, 2019; The Economist, 2019).

Předpokládá se, že BRI umožní Číně v budoucnu nadále zůstat největším investorem v regionu a výrazně překročit potenciální ekonomickou stopu Ruska a Západu (Vakulchuk a Overland, 2019: 115). Jak už bylo naznačeno výše, Čína se také stala jedním z největších dovozců středoasijských energetických zdrojů. Moskva nemůže v současnosti konkurovat Pekingu ani v prvním ani ve druhém bodu. Za prvé, Moskva nemá kapacitu investovat tolik kapitálu do Střední Asie jako Čína. A za druhé, struktura ruského hospodářství, které je samo postaveno na exportu surovin, nikdy Rusku neumožní, aby se stalo hlavním nákupcem surovin (Umarov, 2020).

Co hospodářská expanze Číny ve Střední Asii znamená pro Rusko? Podle prestižního amerického časopisu *Foreign Policy* učinil čínský tlak prostřednictvím projektů BRI ze Střední Asie geopolitickou laboratoř (Standish, 2019). Na jednu stranu máme velice široký koncept BRI, bez jakýchkoli přesně stanovených hranic či omezení, na druhou stranu v regionu působí EAEU, institucionalizovaná ekonomická organizace vedená Moskvou, o které už bylo

hovořeno výše. Moskva se snaží ujišťovat, že EAEU a BRI nejsou vzájemně si konkurující organizace, ale naopak navzájem se podporující ekonomické platformy (Правительство России официальный сайт, 2015). Zdůrazňování přátelských vztahů s Čínou se stalo ještě více aktuální po Krymské anexi v roce 2014. Avšak skutečnost vypadá následovně: jenom dva středoasijské státy, Kazachstán a Kyrgyzstán jsou členy EAEU - zatímco všechny středoasijské státy jsou součástí BRI (Tabulka č. 1). Hlavní rozdíl mezi dvěma ekonomickými integracemi je snadno identifikovatelný. Řada odborníků považuje EAEU za snahu Moskvy vytvořit další nástroj pro udržení politického vlivu – menší je pak zájem o skutečnou ekonomickou integraci (Kirkham, 2016; Kaczmarek, 2017; Mostafa a Mahmood, 2018; Stronski a Sokolsky, 2020). "Skutečnou hybnou silou [EAEU] není ekonomika, ale geopolitika. Jinými slovy, Rusko považuje EAEU za politický projekt, zatímco Kazachstán a další členové ho vidí jako způsob, jak podpořit své vlastní hospodářské zájmy [...] členské státy [EAEU] se nechtějí vzdát své domácí suverenity ve prospěch jedné měny nebo jednoho parlamentu, který by byl pravděpodobně řízen z Moskvy" (Tian, 2018).

Jako alternativa se nabízí BRI – strategie, která svou vágní podobou neomezuje státy a nenařizuje jim svá pravidla či omezení. Čína nemusí představovat přímé ohrožení EAEU, ale její aktivní obchodní a investiční vztahy s většinou členských států EAEU s neutrálnějšími podmínkami a bez konkrétních politických či ideologických požadavků může znamenat, že BRI bude mnohem přijatelnější i pro státy EAEU (Mostafa a Mahmood, 2018: 170). Bylo by nerozumné tvrdit, že Peking nemá svoje politické zájmy v regionu. Jenomže Čína zvolila pro pronikání do Střední Asie měkčí cestu. Beztvárná BRI je pro prosazování pekingských geoekonomických zájmů mnohem výhodnější než institucionálně vytvořená organizace, ve které jsou všechna rozhodnutí učiněna výhradně na základě konsensu (Gabujev, 2017). Čína se vyhýbá definování hranic BRI a prezentuje iniciativu jako globální. Podobný formát jí dovoluje navazovat přímé bilaterální vztahy se středoasijskými státy bez účasti třetích strany.

Nehledě na určitou konkurenci s ruským EAEU je podle Dmitria Trenina (in Yujun, Gabujev, Haenle, Bin a Trenin 2019) ruský postoj k iniciativě BRI obecně pozitivní: "Je to vnímáno jako příležitost, zatíženou přijatelnými a zvládnutelnými riziky". Důležitým faktorem pro mírovou regionální architekturu ve Střední Asii se jeví chování Pekingu – Čína nevykazuje zájem být politickým lídrem v regionu. BRI jí poskytuje možnost být ekonomickým lídrem, což je v daném okamžiku dostačující pro Čínu a v podmínkách míru přijatelné pro Rusko.

3.3. Shrnutí

Za poslední 20 let se role Číny ve Střední Asii značně změnila. SCO dává dál Pekingmu možnost navazovat oficiální vztahy se střeđoasijskými státy a diskutovat společně o bezpečnostních otázkách. Následně vyhlášení BRI otevřelo dveře pro čínskou ekonomickou expanzi v regionu. Peking je důležitým obchodním partnerem a investorem pro každý střeđoasijský stát a nedají se očekávat radikální změny v tomto směru v blízké budoucnosti.

Přítomnost Číny ve Střední Asii se nepochobá ruské přítomnosti v regionu. Čína se neangažuje v politickém směru, nezasahuje do vnitřních záležitostí zemí a do jejich vztahů navzájem, v rámci bezpečnosti sleduje omezené konkrétní cíle a nejvíc se soustřeđuje na své ekonomické zájmy. V současné době je posílení ekonomické pozice státu jen stěží oddělitelné od rozšíření jeho vlivu i na další aspekty. Je jen otázkou času, jak dlouho se bude Čína spokojovat s touto rolí.

Určitě stojí za zmínku, že mezi populací střeđoasijských republik Čína je mnohem míň oblíbená než Rusko (Eurasian Monitor, 2017). V samotném regionu společnost nechce vidět svůj stát v pozici příliš silné závislosti na Číně a v několika zemích se uskutečnily i protesty proti ekonomické expanzi Číny (Standish, 2019; Umarov, 2020). Čína se snaží pomocí otevíraných kulturních center či institucí zlepšit svoji pověst a propagovat čínský jazyk a kulturu. Avšak je logické, že čínský jazyk a kultura budou obtížně konkurovat ruskému jazyku a kultuře v regionu.

4. Rusko a Čína ve Střední Asii – kooperace či konfrontace?

V předchozích kapitolách jsem se pokusila soustředit na pozici Číny a Ruska ve Střední Asii a s pomocí regionálních organizací analyzovat proměnu jejich rolí v daném regionu. Následující kapitola se zaměří na druhou výzkumnou otázku této diplomové práce. Mocenské vztahy zkoumalo již nemálo odborníků a existuje mnoho variací teorií, zaměřujících se na vývoj těchto vazeb. Jako teoretický rámec pro tuto práci byla zvolena teorie přesunu moci od A. F. K. Organského. Cílem závěrečné kapitoly je pokusit se s pomocí aplikování teorie přesunu moci na rusko-čínské vztahy odhadnout jejich další vývoj a zjistit, zda potenciální rivalové v regionu mají větší šanci na kooperaci nebo jestli se vývoj vztahů spíše přikloní ke konfrontaci. Budeme se chovat přesně dle postupu A. F. K. Organského, který byl popsán v kapitole 1.

V kapitole 1. jsme se seznámili se dvěma variacemi teorie přesunu moci, od A. F. K. Organského a od Douglase Lemke. A. F. K. Organski svou teorii moci koncipoval v rámci mezinárodního kontextu, zatímco Lemke se soustředil na regionální hierarchie. Vzhledem k tomu, že se práce věnuje Střední Asii a nikoli celému mezinárodnímu řádu, zdá se, že teorie přesunu moci od D. Lemke by pro hodnocení rusko-čínských vztahů byla správnou volbou. Střední Asii si můžeme představit jako hierarchickou pyramidu, kde Rusko je dominantní stát a země středoasijské pětky jsou umístěny v dolní části pyramidy (Obrázek č. 3). Do této pyramidy nemůžeme zařadit Čínu, jelikož ona k ní nepatří. Čína nikdy nebyla podřízená Rusku a není ani dnes. Čína je vnější mocnost, která je dominantním státem další regionální hierarchie. Hlavní proměnnou v teorii od D. Lemke představuje nevměšování velkých sil do lokálních hierarchií. "[M]odel vícenásobné hierarchie předpokládá, že v případě nevměšování velké mocnosti budou lokální hierarchie fungovat jako paralelní menší mezinárodní systémy. Pokud velké mocnosti nezasahují, předpokládá se, že regionální hierarchie se budou chovat podle tohoto modelu. Ale pokud velké mocnosti zasahují, nemůže být použit model vícenásobné hierarchie, jelikož ten předpokládá od velkých států lhostejnost" (Lemke, 2002: 52). Jak jsme předznamenali v úvodu, Čína a Rusko se prezentují jako velké mocnosti a jsou podobně vnímané i v mezinárodním systému. Tím pádem se ve Střední Asii nejedná o střet zájmů lokálních mocností, ale velkých mocností. Proto bylo rozhodnuto aplikovat jako teoretický rámec právě původní teorii přesunu moci od A. F. K. Organského a nikoli verzi od Douglase Lemke. Můžeme říci, že se jedná o kombinaci, jelikož používáme kritéria psaná pro mezinárodní řád v rámci regionální hierarchie. Dominantním státem se v rámci hierarchie

Střední Asie jeví Rusko - i vzhledem k jeho historickým vazbám na region. Nově nastupující mocnost představuje Čína, která je ve Střední Asii novým aktérem s podobnými zájmy jako Rusko a s podobnými mocenskými možnostmi.

Podle Organského míra moci a míra spokojeností jsou těmi důležitými charakteristikami národa, které by se měly brát v úvahu při analýze budoucího míru a stability (Organski, 1958: 369 - 370). Vzhledem k tomu, že tato práce je koncipována na předpokladu, že Čína a Rusko jsou velké mocnosti, soustředíme se na míru spokojenosti (1) a další čtyři faktory, determinující mírový či konfliktní vývoj vztahů: míra potenciální moci vzestupující mocnosti (2), rychlost s jakou se vzestupující stát vyvíjí a získává moc (3), dalším faktorem ovlivňujícím pravděpodobnost války je flexibilita dominantního národa při přizpůsobování se změnám, vyžadovaným vzhledem k nástupu nového mocného aktéra (4), čtvrtým faktorem je množství přátelských vazeb mezi potenciálními rivaly (5).

Míra spokojenosti v teorii přesunu moci počítá s podobným aliančním portfoliem (Tammen, Kugler a Lemke 2017). Toto kritérium se ve značné míře překrývá s posledním faktorem, s množstvím přátelských vazeb mezi potenciálními rivaly. Ale můžeme jít kupředu postupně. Čína a Rusko spolupracují v rámci Střední Asie na bázi několik mezinárodních organizací, jejichž část už byla zmíněná výše: SCO, BRI, spolupráce BRI a EAEU. Mimo Střední Asii jsou Rusko a Čína stálí členové rady bezpečnosti OSN, hospodářského uskupení BRICS a seskupení APEC, oba země patří k G20 a jsou členové WTO. Rusko drží status partnera pro dialog v ASEAN, jehož členem je Čína. Na základě toho všeho můžeme usoudit, že míra spokojenosti Číny je naplněna. Státy mají několik platforem na dialog o různých otázkách a alianční portfolio dvou zemí opravdu je velice podobné.

Jako druhý faktor determinující vývoj vztahů Organski uvádí míru potenciální moci vzestupující mocnosti (Organski, 1958: 372). O ekonomickém a demografickém růstu Číny není pochyb. Rusko sice má v ukazateli HDP na obyvatele lepší hodnotu (World Bank 2019c), ale pokud jde o celkové HDP, nachází se Čína ve trojce lídrů, když Rusko se umísťuje v globálním žebříčku až na 11. místě (World bank 2019d). Z demografického aspektu, jenom pro srovnání, v Číně žije 18, 47 % celkové světové populace, v Rusku 1, 87 % (Worldometer, 2020). Organski (1958: 372) naznačil, že podobné procesy probíhají postupně, což dává možnost se v čase přizpůsobit vyvíjející se situaci. Zda byla Moskva připravená na růst Číny či

nikoli, je otázkou, která si zaslouží separátní výzkum. Co ale můžeme jednoznačně říci je to, že mezi Moskvou a Čínou se kvůli ekonomickému či demografickému růstu nezhoršily vztahy. Státy se respektují a jejich mnohostranná spolupráce toto jen potvrzuje. Krize na Ukrajině jenom ukázala Rusku, nakolik potřebuje Čínu, proto se dá očekávat, že vazby mezi dvěma zeměmi stanou komplexnějšími. "Rusko a Čína sladí své příslušné iniciativy. Zdá se, že Moskva a Peking si uvědomují možné napětí a podnikly kroky ke snížení tohoto rizika. Rusko není v takové pozici, aby bránilo čínské angažovanosti ve Střední Asii, ale zaměření Pekingu na konkrétní ekonomické cíle spojené s omezenými politickými cíli pomáhá zabránit přímé konfrontaci nebo otevřené konkurenci" (Kaczmarski, 2017: 1043).

Na druhý faktor navazuje i třetí, ovlivňující pravděpodobnost války a to rychlost, s jakou se nastupující mocnost vyvíjí a získává moc. Mocenský růst Číny nebyl razantní a neočekávaný. Už ve své knize *World Politics*, která byla publikovaná v roce 1958, Organski předpovídal vzestup Číny jako mocenského hráče. Čínský HDP překonal v roce 2010 HDP Japonska, díky čemuž se Čína stala druhou největší ekonomikou na světě. Vzestup Číny není tak rychlý, jaký byl mocenský vzestup Německa před druhou světovou válkou. Podobný mocenský vzestup Číny dal Rusku prostor pro flexibilitu, což se jeví jako předposlední faktor, determinující vývoj vztahů. V čem spočívá flexibilita Moskvy? Vývoj rusko-čínských vztahů je neoddelitelný od vývoje středoasijského regionu a oba státy jsou tohoto vědomy. Postoupit Číně ekonomickou dominanci a pokračovat v přátelských vztazích je možno brát jako vstřícný krok Moskvy přizpůsobit se novému řádu ve Střední Asii. Moskvě v regionu zůstala role vojenského vyvažovače, což je podporováno i vedením středoasijských zemí, které chtějí zachovat vliv Ruska při vyvažování čínských zájmů (Umarov, 2020). A tím se stává Čína primárně odpovědná za hospodářský rozvoj a těžbu zdrojů, zatímco Rusko zůstává hlavním garantem bezpečnosti prostřednictvím OSKB (ibid). Takové rozložení síl je výhodné pro obě země, pro Čínu je bezpečnost regionu klíčová, a pokud Rusko bude garantem stability, vyhrávají obě země.

Posledním faktorem, který ovlivňuje vztahy mezi potenciálními rivaly podle Organského je množství přátelských vazeb (Organsky, 1958: 374). Mimo již výše zmíněné mezinárodní organizací, jejichž členy jsou obě země, probíhá mezi Moskvou a Pekingem intenzivní bilaterální politický dialog. Ruský prezident Vladimír Putin a čínský prezident Si Ťin-pching se scházejí nejméně pětkrát ročně (PIA Новости, 2020). Taková frekvence setkávání dvou lídrů

přivádí na myšlenku, že státy mezi sebou udržují velice přátelské vztahy. Najít správný formát pro vztahy s největší mocí v regionu, s Čínou, je důležité i pro domácí politiku Ruska. Peking je největším obchodním partnerem Moskvy a tím pádem nejde jen o to najít vyváženost vlivu ve Střední Asii ale také vyladit výrazně dobré vztahy v celém regionu. Podle Dmitrije Trenina, z *Carnegie Moscow Center*, by namísto přetahování a vytváření protiváhy Číny v regionu bylo by pro Rusko nejužitečnější úzce s Čínou spolupracovat v různých organizacích na koordinaci politik a snižování pravděpodobnosti nedorozumění (Trenin, 2019c). S větším či menším úspěchem se tento úkol Kreml snaží plnit.

Cílem této kapitoly bylo aplikovat teorii přesunu moci na rusko-čínské vztahy a podle kriteria od A. F. C. Organského zkusit posoudit, jestli se tyto vztahy více blíží ke kooperaci nebo ke konfrontaci. Pro hodnocení vztahů bylo použito pět faktorů. Z analýzy současných vazeb mezi oběma mocnostmi vyplývá, že v blízké budoucnosti jsou šance kooperace mezi Ruskem a Čínou mnohem větší než šance na konfrontaci. Jako nastupující mocnost se Čína chová velice mírumilovně a nesnaží se převzít vliv Ruska v regionu. Na druhé straně dělá i Rusko určité ústupky ve spolupráci s Čínou. Země jsou spojeny pevnými vazbami přes různé mezinárodní organizace a jejich bilaterální vztahy se také dají charakterizovat jako přátelské. Vliv Ruska ve Střední Asii je sice na ústupu, ale v blízké budoucnosti s ohledem na výzvy, kterým čelí středoasijské státy, nevyvolává přítomnost Moskvy v roli důležitého hráče žádné otázky.

Samozřejmě správná odpověď na otázku, zda hrozí konfrontace v rusko-čínských vztazích či nikoli záleží v mnoho ohledech na tom, jakou politiku bude provádět Čína v příštích 10 až 20 letech. Ale v současné době se většina odborníků shoduje na tom, že Moskva a Peking mají ve střední Asii mnohem více překrývajících se zájmů než rozporů. Ve dvoustranných vztazích nemusí vždy Moskva a Peking jednat společně, ale nikdy nebudou jednat proti sobě (Trenin, 2019a). Cena konfrontace by byla příliš vysoká a je tedy nežádoucí pro oba státy.

Závěr

Státy Střední Asie dnes nepředstavují velký zájem pro globální svět. Region je dlouhodobě izolován od vnějšího světa a jen příležitostně o něj světové velmoci projevovali nějaký politický zájem. Přítomnost Ruska ve středoasijském regionu se zdála něčím velice přirozeným, jelikož geografická blízkost a historické vazby těsně spojily středoasijskou pětku s Moskvou. Střední Asie jako "blízké zahraničí" Ruska se považovalo za tradiční sféru vlivu Moskvy. Proto vzestup Číny jako nového mocenského aktéra, který má v regionu podobné zájmy jako Kreml, vyvolává diskuzi a mnoho otázek.

Vyhlášení BRI a zvýšení čínského zájmu o Střední Asii vede k úvaze, zda dva mocenské státy dokážou spolupracovat v rámci jednoho regionu. Jak se může odrazit na vliv Moskvy ekonomická expanze Číny? Lze-li očekávat mocenský střet v regionu? Cílem této diplomové práce bylo analyzovat pozice a role Číny a Ruska ve Střední Asii a pokusit se zachytit změny, které se odehrávají v regionu. Práce se především zaměřila na ekonomickou a strategickou spolupráci dvou velmoci a středoasijských republik. Pro analýzu vlivu v regionu posloužily mezinárodní organizace působící ve Střední Asii.

Z ruské perspektivy byly zkoumané dvě organizace vedené Moskvou. První z nich, OSKB, se zaměřuje na bezpečnostní otázky. Rusko představuje jedinou těžkou váhu v dané unii, což jí dává prostor využít OSKB jako politický nástroj pro prosazení svých zájmů a udržení moci. OSKB slouží jako institucionální prostředek pro vojenskou přítomnost Moskvy ve Střední Asii. Vzhledem k problematickým bezpečnostním otázkám, jakým čelí středoasijské republiky – sousedství se nestabilním Afghánistánem nebo možnost rostoucího muslimského extremismu, OSKB a tím pádem Rusko zůstává garantem míru a stability v regionu. Druhou analyzovanou regionální organizací vedenou Kremlem byla EAEU. EAEU představuje ekonomickou unii, která by svým způsobem měla být kompenzačním prostorem pro ruskou ekonomiku poté, co po Krymské anexi Západní země uvalily na Rusko vysoké sankce. Součástí unie jsou jenom dva státy Střední Asie – Kazachstán a Kyrgyzstán. Jako alternativní možnost EAEU pro státy Střední Asie se nabízí BRI, čínská iniciativa, která byla probraná v následující kapitole.

Třetí kapitola diplomové práce se zaměřila na pozici Číny ve Střední Asii. Jako měřítko čínské přítomnosti a vlivu byly analyzované SCO a BRI. SCO byla první oficiální platforma pro Čínu,

kteřá jí pomohla proniknout do regionu. Nehledě na to, že SCO je jenom platformou pro diskuzi, její potenciál jako politického hráče oceňují odborníci vysoko. Musíme zohlednit ten fakt, že SCO se jeví jako první regionální organizace ve Střední Asii, kde Rusko není jediným silným hráčem. SCO otevřelo dveře Číně do regionu a v roce 2013, kdy bylo vyhlášeno BRI, Peking už měl zkušenost s komunikací se střeđoasijskou pětškou. Koncipovat BRI jako něco konkrétního nebylo jednoduchým úkolem. Iniciativa může díky své vágnosti v sobě zahrnovat cokoli. V práci jsme se pokoušeli zaměřit na hlavní cíle BRI ve Střední Asii a na to, jak tato iniciativa ovlivňuje vztah mezi Čínou a střeđoasijskými republikami.

První a poslední kapitoly práce jsou obsahově propojené. V první kapitole diplomové práce jsme se zaměřili na vybraný teoretický rámec pro analýzu rusko-čínských vztahů a v poslední kapitole jsme se pokusili tento rámec aplikovat na aktuální situaci. Pro analýzu vývoje vztahů dvou mocností byla vybraná teorie přesunu moci od A. F. K. Oraganskiho. Politolog určil několik kriterií pro posouzení, jestli ve vztazích dvou mocných států můžeme očekávat jejich vzájemnou spolupráci nebo je větší pravděpodobnost, že dojde ke konfliktu. V závěrečné kapitole jsme se pokoušeli aplikováním těchto kriterií analyzovat možný budoucí vývoj rusko-čínských vztahů. Dospěli jsme k závěru, že nehledě konkurující zájmy v regionu, v daném okamžiku Rusko a Čína mají víc společných zájmů než důvodů ke střetu. Rusko není v pozici, kdy může zabránit čínské ekonomické expanzi, ale zaměření Číny jenom na ekonomické cíle a velice omezené politické angažování v ostatních otázkách přispívá, aby se státy zaměřily na kooperaci a nedošlo k přímé a otevřené konfrontaci.

Pro analýzu vztahů byl vybrán časový úsek od roku 2001 až do roku 2019. Důležité je se uvědomovat, že se jedná o aktuální a v současně době probíhající se procesy. Mírní vývoj vztahů dvou mocností ve velké míře záleží na směru politiky, kterou se státy rozhodnou implementovat v budoucnu.

Summary

Today, the countries of Central Asia are out of interest to the global world. The region has been isolated a long time from the outside world and at certain times only certain actors have shown political interest in the region. Russia's presence in the Central Asian was seemed very natural, as geographical proximity and historical ties closely connected the Central Asian five states with Moscow. Central Asia as Russia's "near abroad" was considered as Moscow's traditional sphere of influence. Therefore, the rise of China as a new powerful actor with similar interests in the region as the Kremlin raises debate and many questions.

The announcement of the BRI in 2013 and the increase in Chinese interest toward Central Asia prompt us to consider, how two power states can work together within a region. How can China's economic expansion in the region impact Moscow's position and role in Central Asia? Can we expect a clash of two powerful states in the region? This thesis aimed to analyze the interests and roles of China and Russia in Central Asia and try to capture the changes that are taking place in the region. The work mainly focused on the economic and strategic cooperation between two great powers and the Central Asian republics. Central Asian regional organizations were used as indicators for catching two powerful actors' roles in the region.

From a Russian perspective, two Moscow-led organizations were examined. The first of them, OSKB focuses on security issues. Russia is the only heavyweight actor in the union, which gives to Moscow the possibility to use the OSKB as a tool for advancing their interests. The military organization serves as an institutional vehicle for Moscow's military presence in Central Asia. Due to the problematic security issues facing the Central Asian republics – the neighborhood of unstable Afghanistan or the possibility of growing Muslim extremism, OSKB and thus Russia, remains the guarantor of peace and stability in the region. The second regional organization led by the Kremlin which was analyzed was the EAEU. The EAEU is an economic union, which in a way should play the role of a compensatory space for the Russian economy when after the year 2014 the Western countries imposed heavy sanctions on Russia due to the Crimean annexation. Only two Central Asian states are part of the union – Kazakhstan and Kyrgyzstan. An alternative to the Russian EAEU for Central Asian countries is Chinese BRI, a global Chinese strategy, which was discussed in the following chapters.

The third chapter of the thesis focused on the position of China in Central Asia. SCO and BRI were analyzed as a measure of Chinese presence and influence in the region. SCO was the first official platform for China which helped to Chinese penetration to the region. Even though SCO is only a platform for discussion, its political potential is highly valued by researchers. Into account must be taken the fact that the SCO appears to be the first regional organization in Central Asia, where Russia is not the only strong player. SCO opened TO China doors to the region, and in 2013, when the BRI was announced, China already had communication experience with the Central Asian Five. Describing the BRI as something specific was not an easy task. An initiative can involve anything because of its vagueness. In this work, we tried to focus on the main goals of the BRI in Central Asia and how this initiative affects the relationship between China and the Central Asian republics.

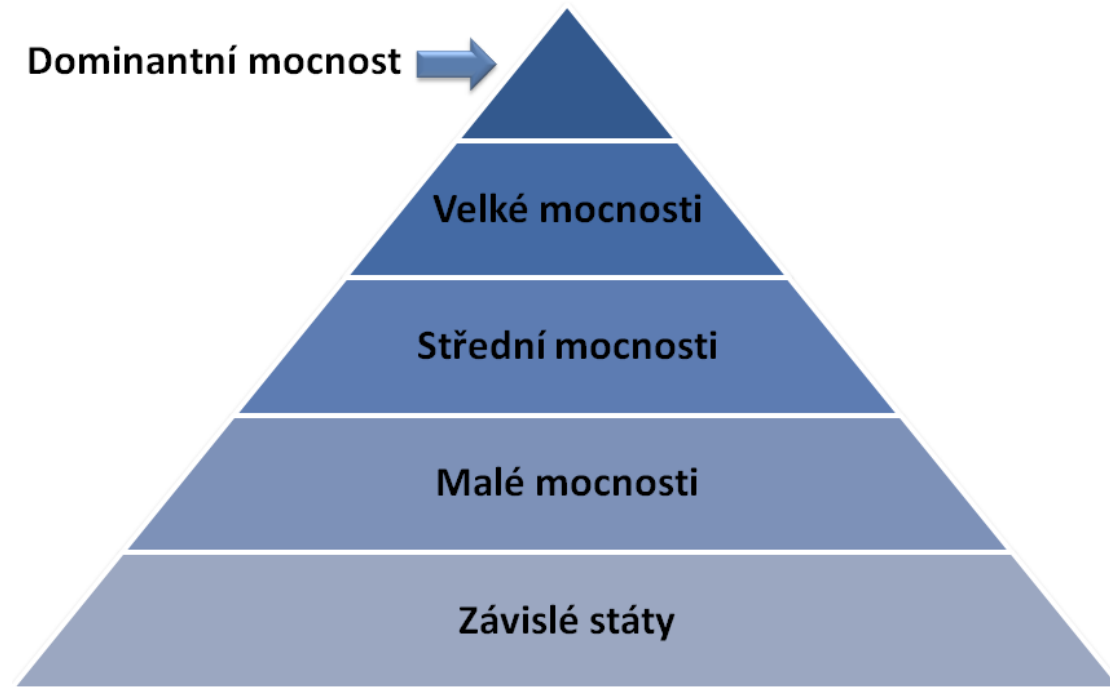
The content of the first and last chapters of the thesis are connected. In the first chapter of the thesis, we focused on a theoretical framework that was selected for the analysis of Russian-Chinese relations. In the last chapter, we tried to apply this framework to the current situation. For the analysis of relations development between the two powers was chosen the theory of the power transition from A. F. K. Oraganski. The political scientist has determined several criteria for assessing whether we can expect cooperation in the relations of two powerful states or whether it turns to a higher *probability of conflict*. In the last final chapter, by applying these criteria we tried to analyze the possible future development of Russian-Chinese relations. The thesis has concluded that, despite competing interests in the region, at the moment Russia and China have more common interests than reasons for tension. Russia is not in a position to prevent China's economic expansion, but China focuses on economic goals and has very limited political engagement. This fact is helping states focus on cooperation and not on confrontation.

For the analysis of relations was chose period from 2001 to 2019. It is important to realize that we are analyzing current and ongoing processes. The development of the relations between these two powerful states largely depends on the direction of the policy that states will decide to implement in the future.

Přílohy

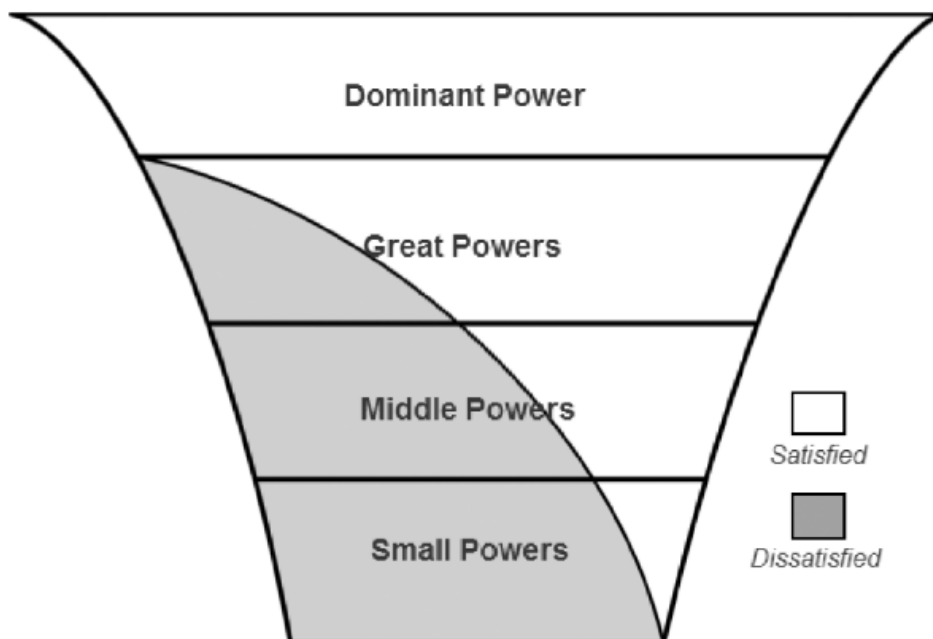
Obrázky, grafy a tabulky

Obrázek č. 1. Hierarchické rozdělení mocí v mezinárodním systému podle A. F. K. Organski

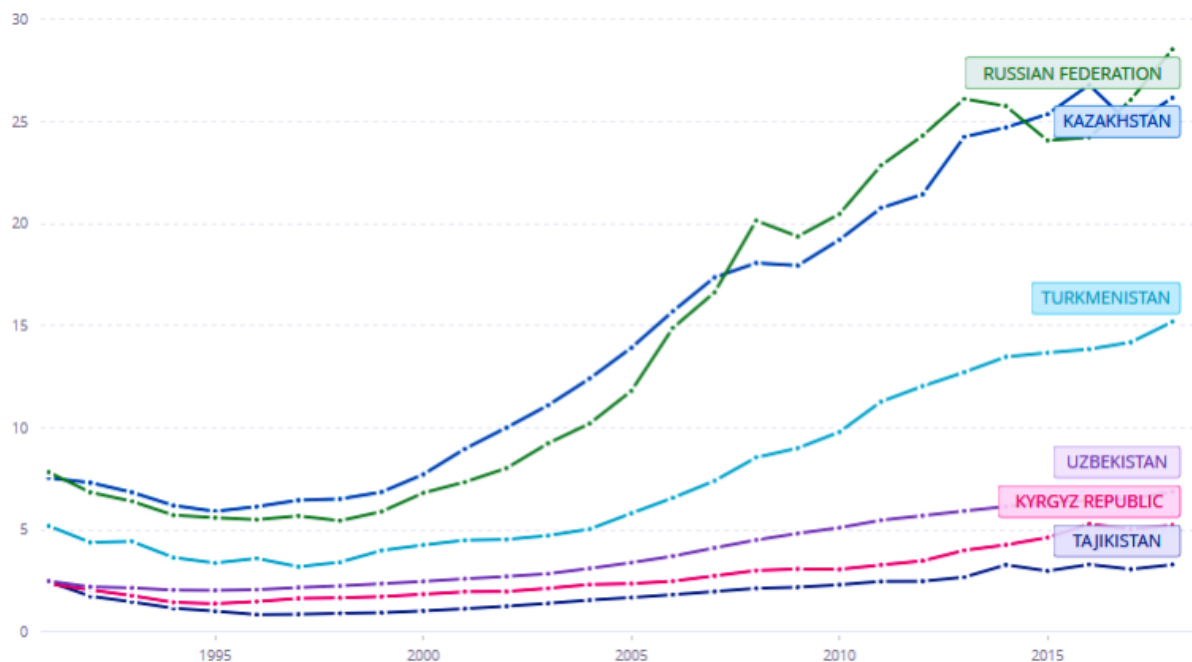
Zdroj: Organski, 1958.

Obrázek č. 2: Míra spokojenosti v rámci mezinárodního systému.

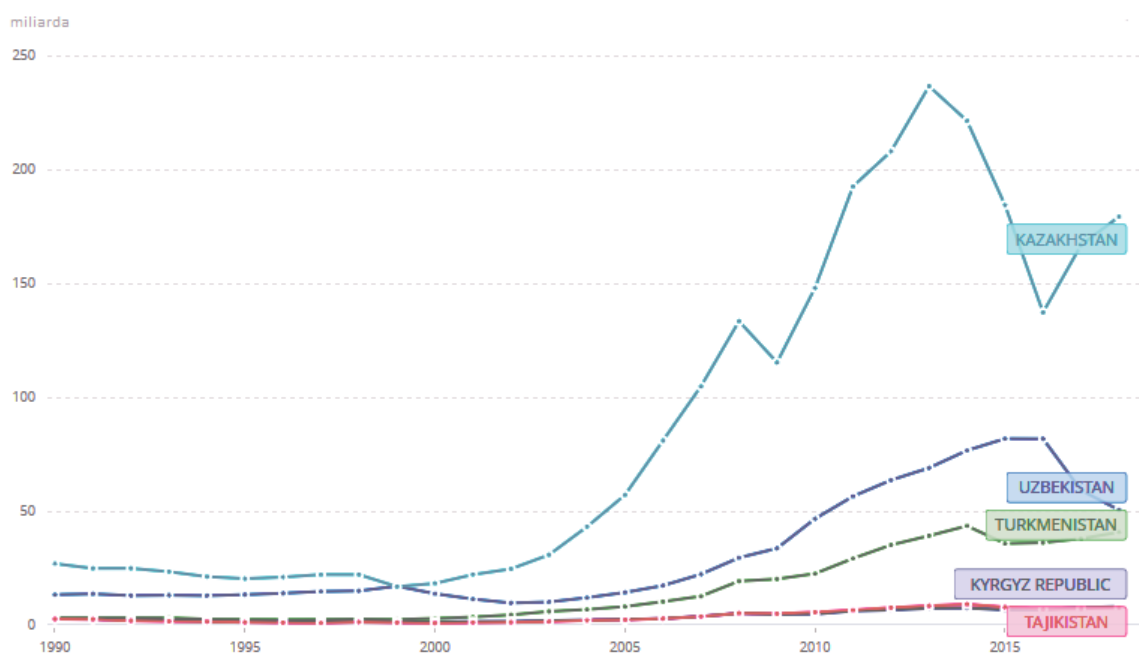
Zdroj: Organski, 1958.

Graf č. 1. Vývoj HDP v paritě kupní síly na obyvatele v Rusku a v zemích Střední Asie mezi roky 1991 a 2018 (měna: mezinárodní dolar).

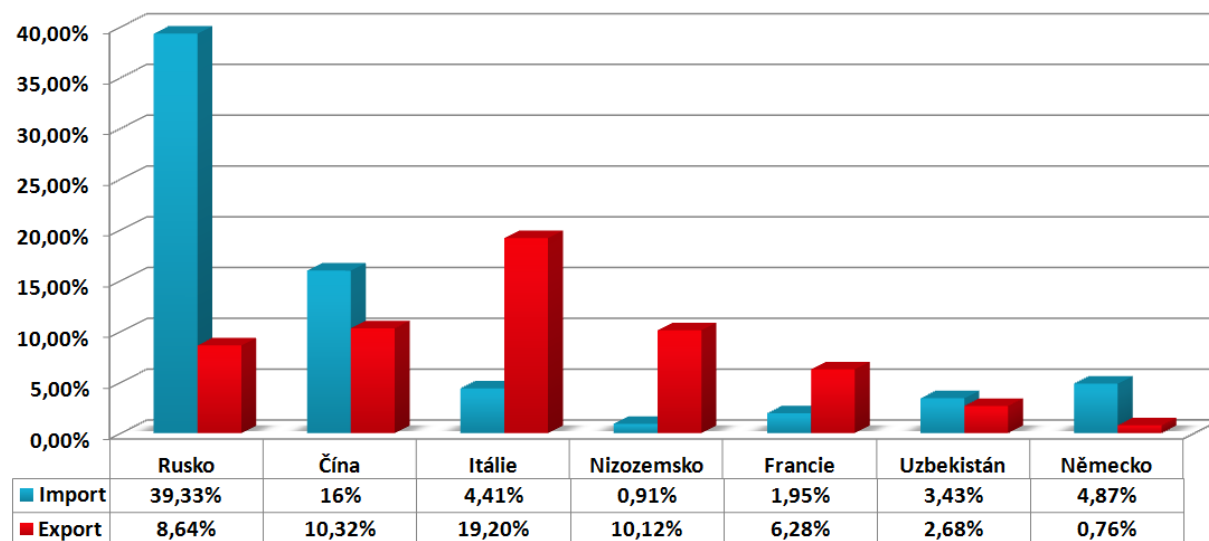
Zdroj: The World Bank, 2018a.

Graf č. 2. Vyvoj nominalního HDP v zemích Střední Asii mezi lety 1990 a 2018

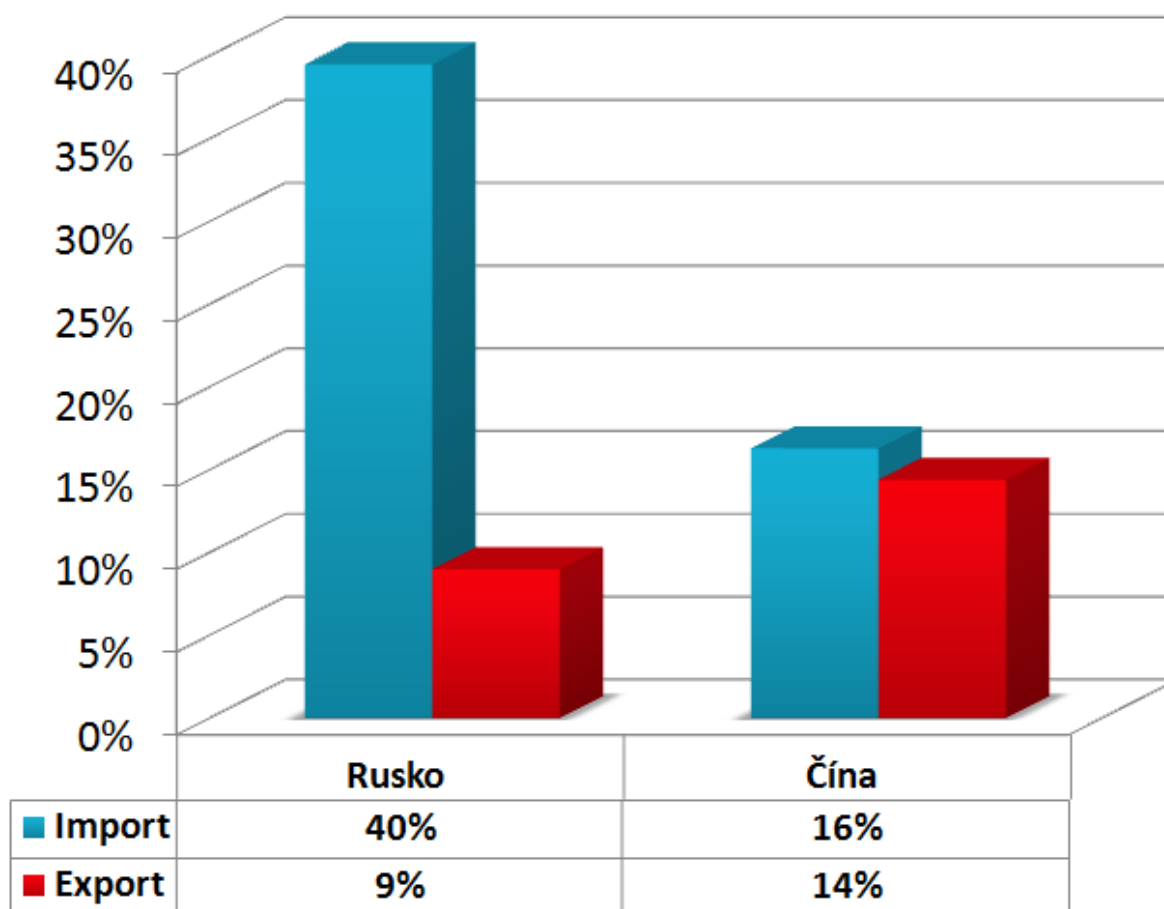
Zdroj: The World Bank, 2018b.

Graf č. 3. Hlavní obchodní partneři Kazachstánu v roce 2018

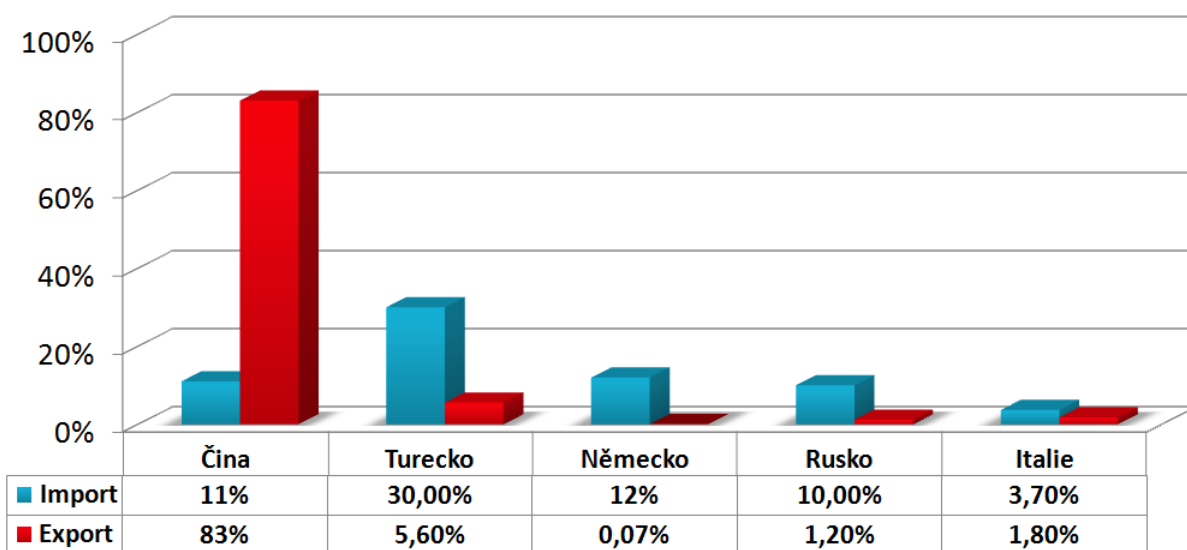
Graf je vytvořen na základě údaje z: The World Integrated Trade Solution, 2018a.

Graf č. 4. Podíl Ruska a Číny na kazašském exportu a importu od 01.01.2019 do 01.05.2019

Graf je vytvořen na základě údaje z: Мир финансов, 2019.

Graf č. 5. Hlavní obchodní partneři Turkmenistánu v roce 2017

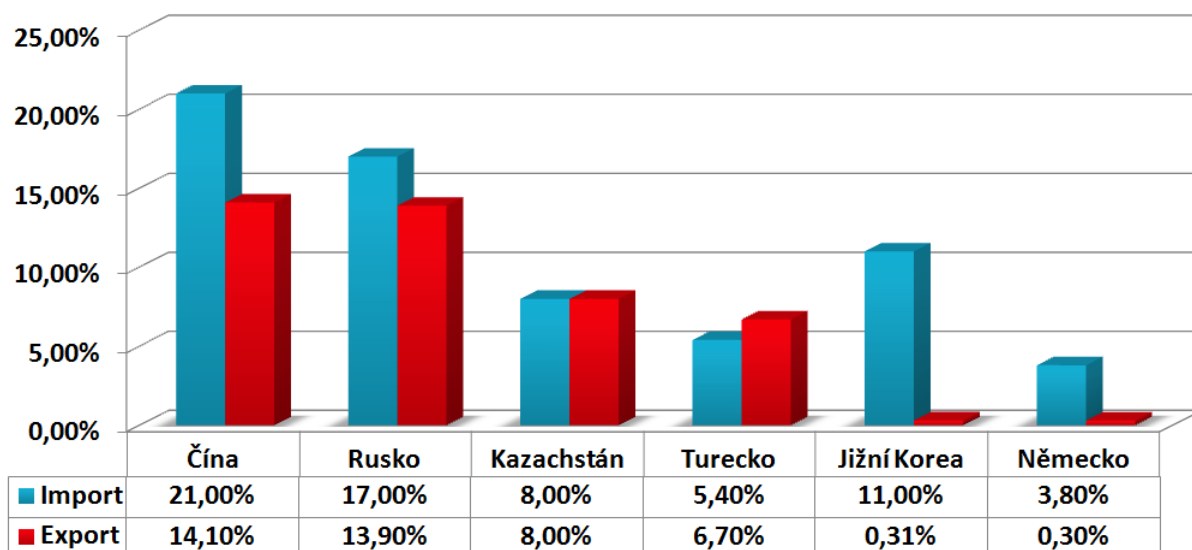
Graf je vytvořen na základě údaje z: The Observatory of Economic Complexity, 2017a.

Graf č. 6. Exportéři turkmenského plynu v letech 2009 - 2018

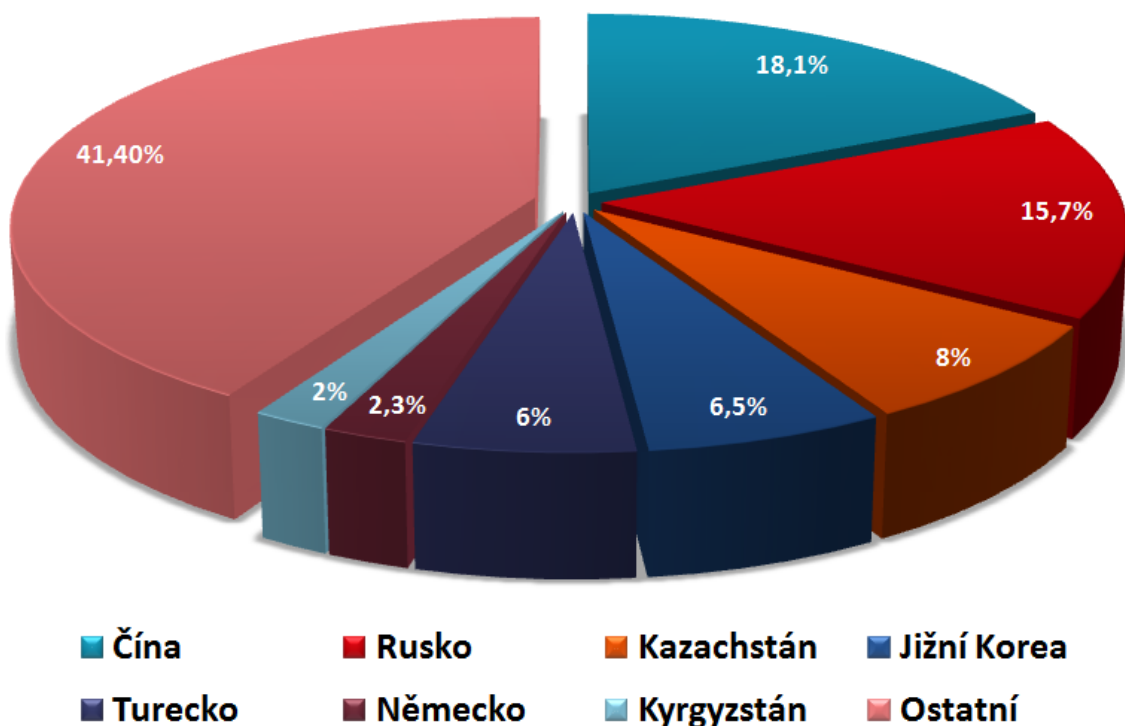
Zdroj: Хроника Туркменистана, 2019.

Graf č. 7. Hlavní obchodní partneři Uzbekistánu v roce 2019

Graf je vytvořen na základě údaje z: Государственный комитет Республики Узбекистан по статистике, 2020 a The World Integrated Trade Solution, 2018b⁴⁷.

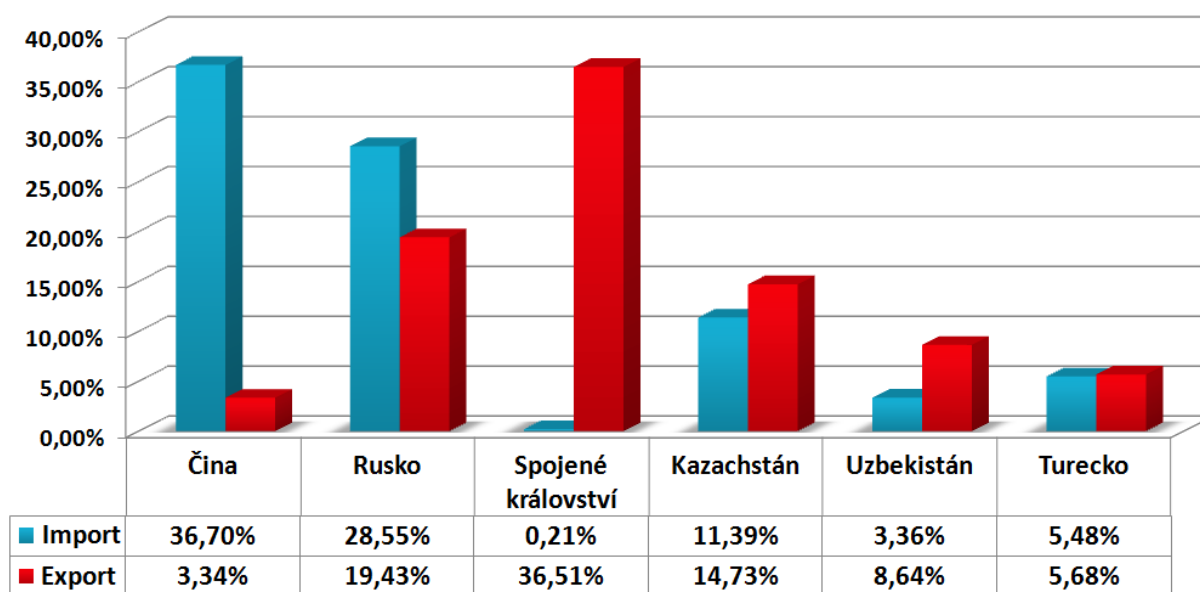
Graf č. 8. Hlavní obchodní partneři Uzbekistánu v roce 2019 a jejich podíl na celkovém obrátu zahraničního obchodu

Zdroj: Государственный комитет Республики Узбекистан по статистике, 2020.

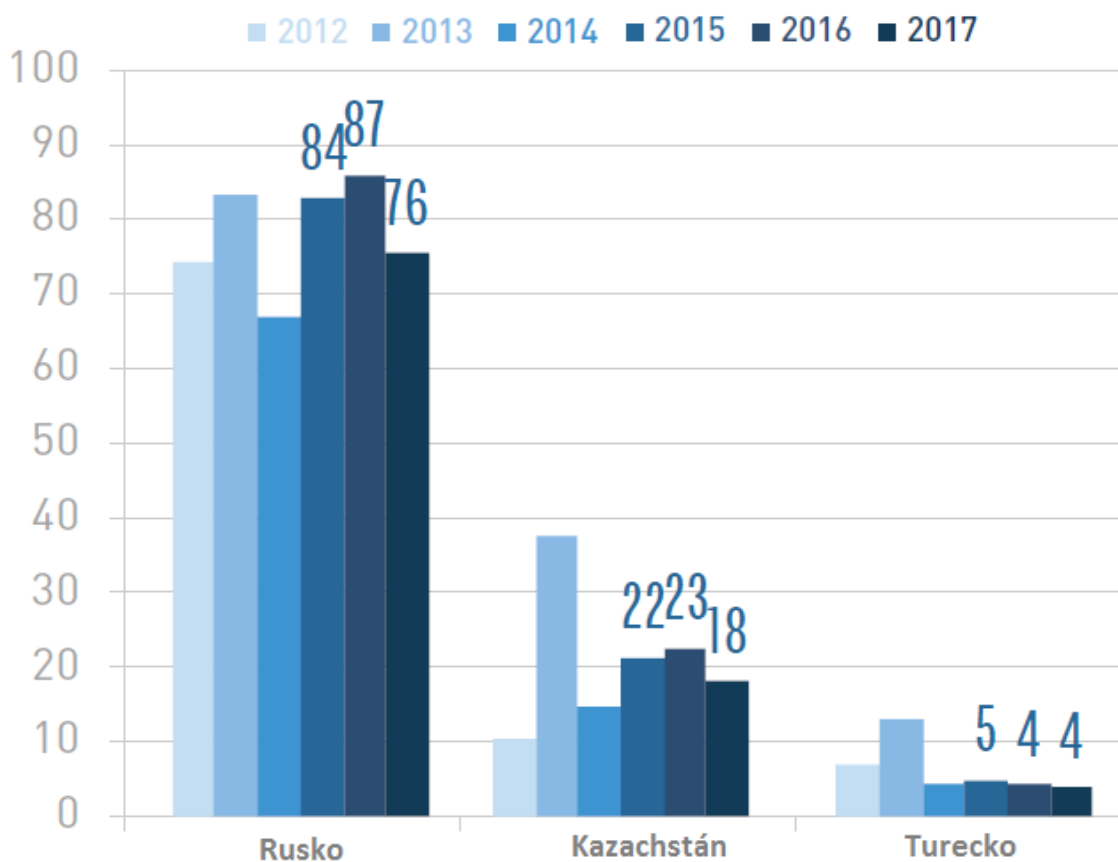
⁴⁷ Procentuální podíl na export pro Jižní Koreu a Německo jsou doplněny z dat z roku 2018, jelikož nebyly dostupné v oficiálním reportu od roku 2019.

Graf č. 9. Hlavní obchodní partneři Kyrgyzstánu v roce 2018

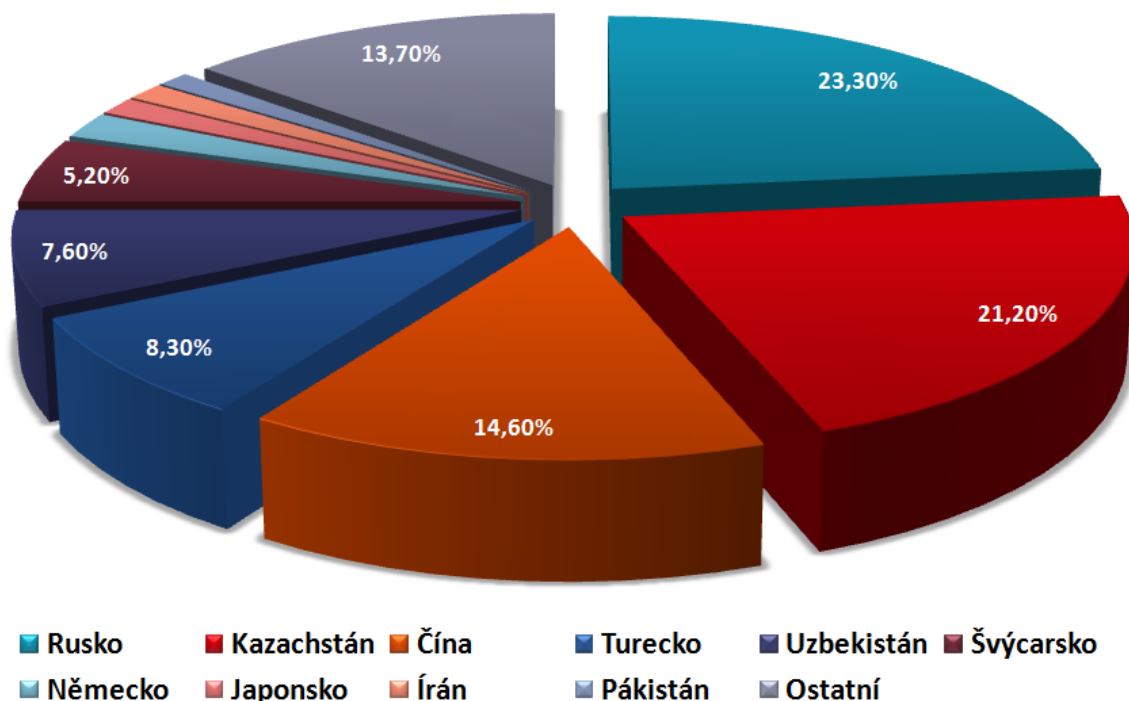
Graf je vytvořen na základě údaje z: The World Integrated Trade Solution, 2018c.

Graf č. 10. Procentuální podíl odpovědí kyrgyzských respondentů na otázku, od jaké země jsou připraveni přijmout vojensko-politickou pomoc

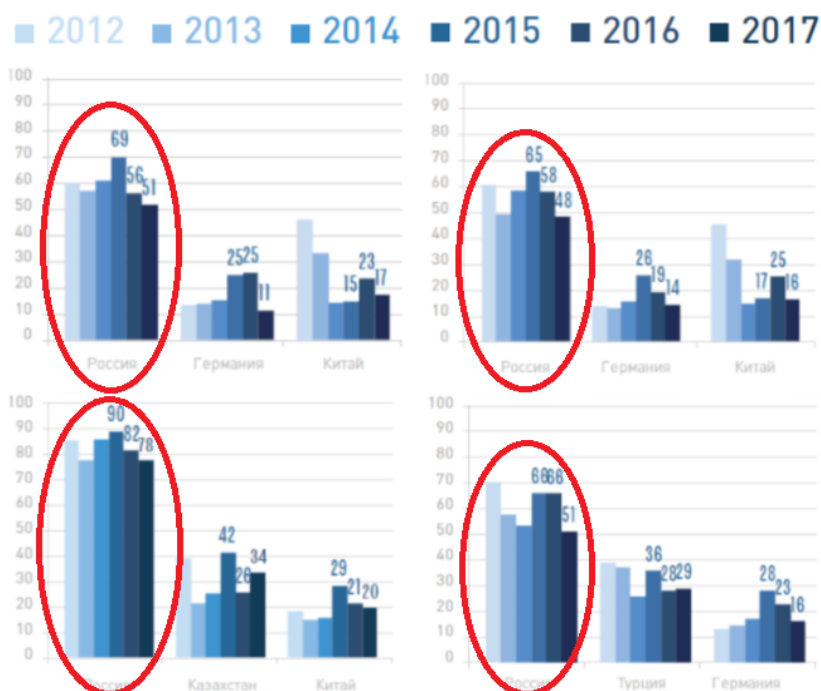
Zdroj: Eurasian Monitor, 2017.

Graf č. 11. Hlavní obchodní partneři Tádžikistánu v roce 2019 a jejich podíl na celkovém obratu zahraničního obchodu

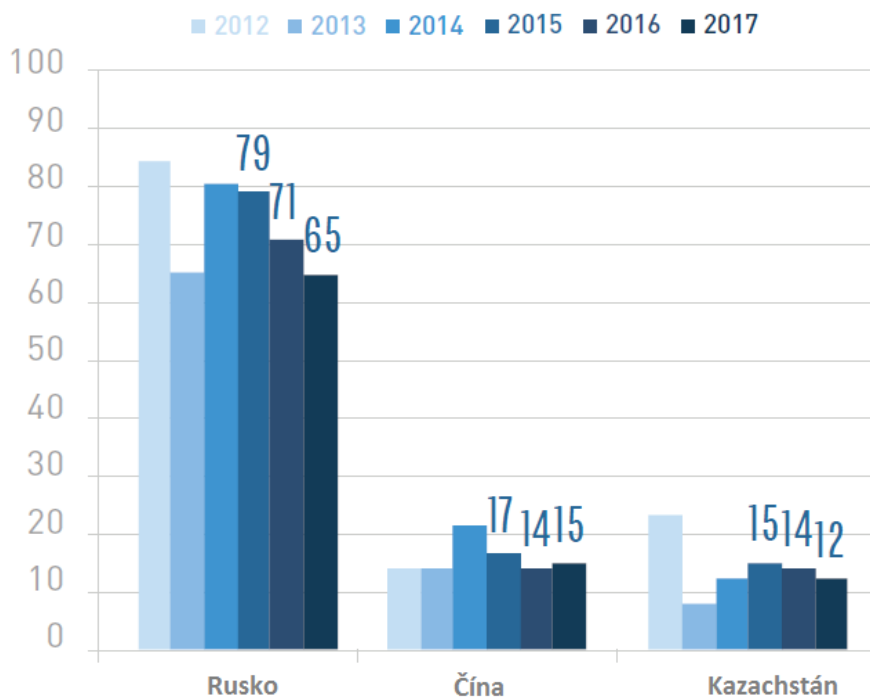
Graf je vytvořen na základě údaje z: Торговый портал Таджикистана, 2019.

Graf č. 12. Grafy ukazují pokles přitažlivosti Ruska u tádžické společnosti v různých kulturních, studijních, turistických, pracovních (apod.) otázkách.

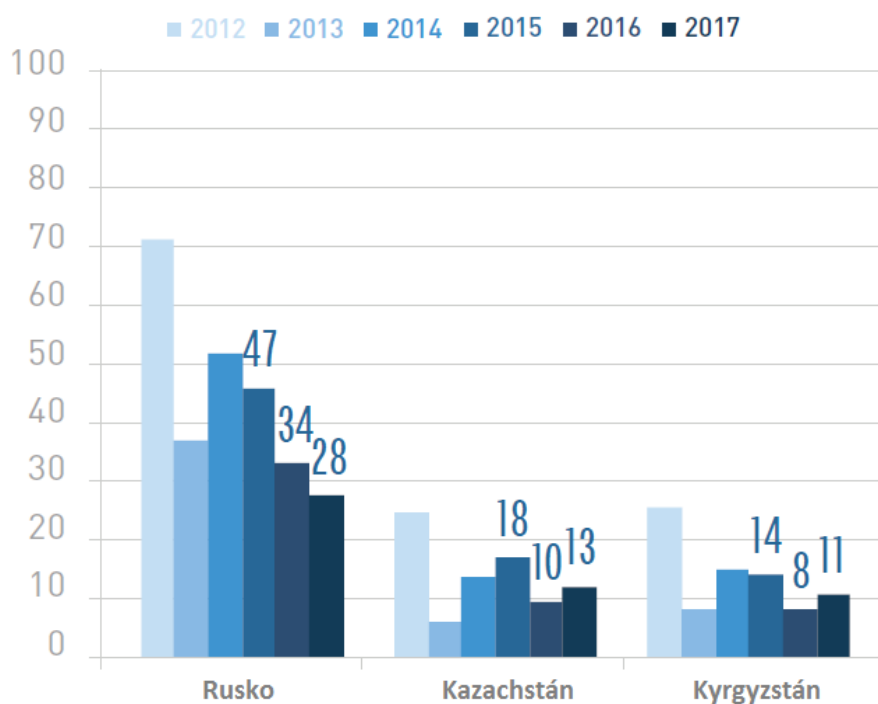
Zdroj: Eurasian Monitor, 2017.

Graf č. 13. Procentuální podíl odpovědí tádžických respondentů na otázku, od jaké země jsou připraveni přijmout vojensko - politickou pomoc

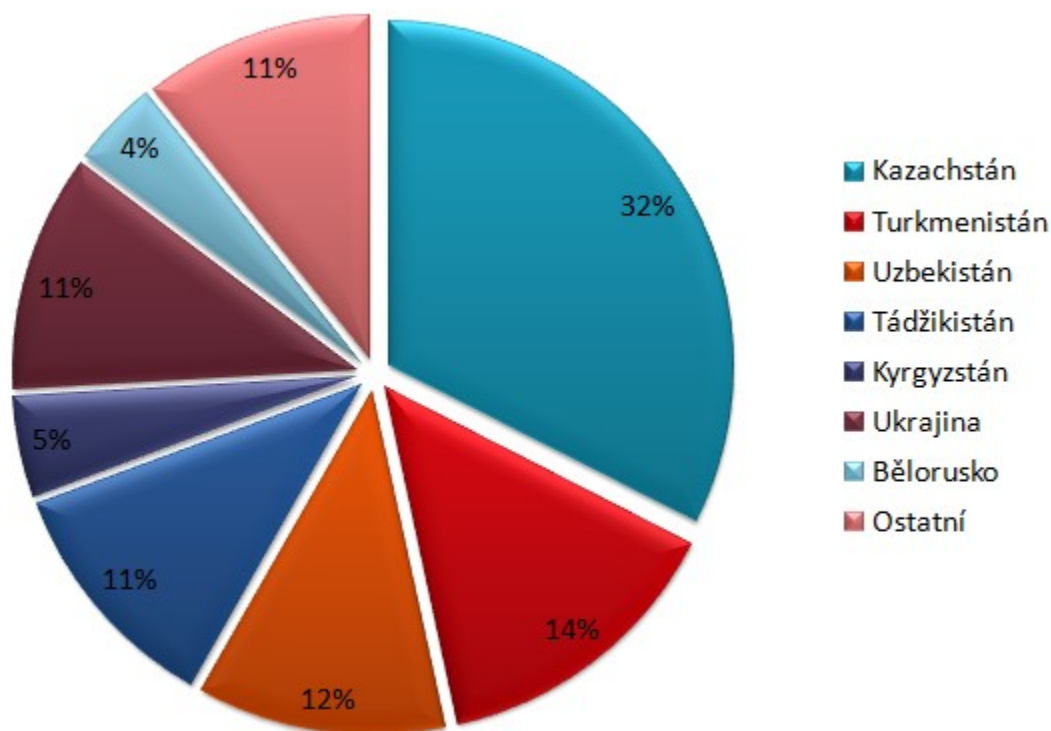
Zdroj: Eurasian Monitor, 2017.

Graf č. 14. Procentuální podíl odpovědí tádžických respondentů na otázku, jaké zemi jsou připraveni poskytnout vojensko - politickou pomoc

Zdroj: Eurasian Monitor, 2017.

Graf č. 15. Podíl zahraničních studentů ze zemí SNS, kteří studovali na ruských VŠ v akademickém roce 2016-2017

Graf je vytvořen na základě údaje ze: Škurenko a Egupec, 2019.

Tabulka č. 1. Regionální mezinárodní organizace⁴⁸ ve Střední Asii a jejich členové

Stát	Organizace			
	<i>Smlouvy o kolektivní bezpečnosti</i>	<i>Eurasijský ekonomický svaz</i>	<i>Šanghajska organizace pro spolupráci</i>	<i>Belt and Road Initiative</i>
Rusko	jsou členové	jsou členové	jsou členové	jsou členové
Čína	nejsou členové	nejsou členové	jsou členové	jsou členové
Kazachstán	jsou členové	jsou členové	jsou členové	jsou členové
Turkmenistán	nejsou členové	nejsou členové	nejsou členové	jsou členové
Uzbekistán	nejsou členové	nejsou členové	jsou členové	jsou členové
Kyrgyzstán	jsou členové	jsou členové	jsou členové	jsou členové
Tádžikistán	jsou členové	nejsou členové	jsou členové	jsou členové

⁴⁸ Výjimkou je *Belt and Road Initiative*. BRI není strukturovaná organizace, ale hospodářská iniciativa.

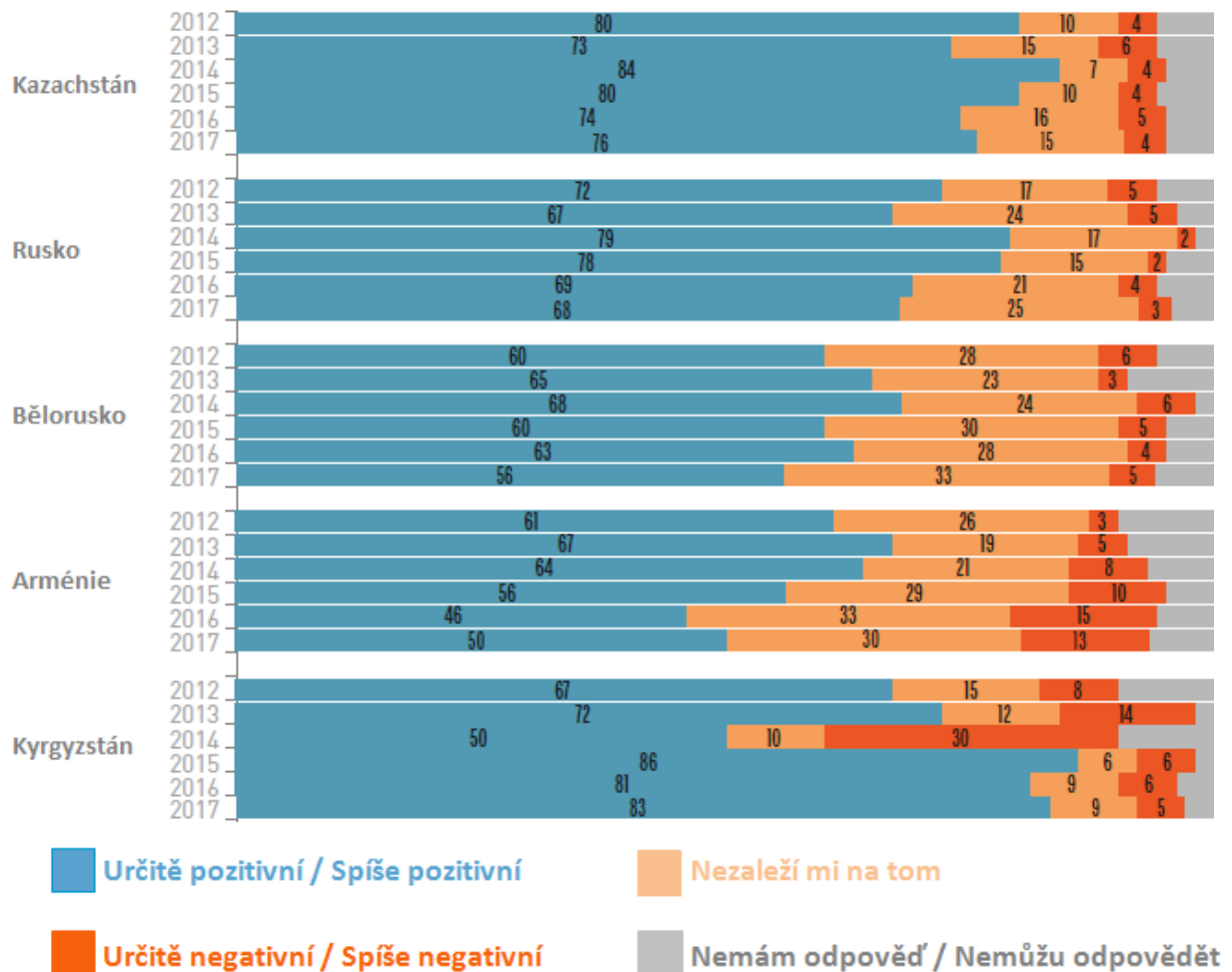
Tabulka č. 2. Rusko a Střední Asie, chronologie integrace

Rok	Událost	Zapojeny státy
1991	Vznik <i>Společenství nezávislých států</i>	Rusko, pět středoasijských států, ost.
1992	Taškentská smlouva	Rusko, Kazachstán, Kyrgyzstán, Tádžikistán, Uzbekistán, ost.
1994	Vystoupení Nazarbajeva v Moskvě a ohlášení myšlenky o eurasijské ekonomické integraci	Myšlenka byla cílená na všechny středoasijské a Rusko
1996	Dohoda o prohloubení ekonomické spolupráce	Rusko, pět středoasijských států
2000	Smlouva o založení <i>Euroasijského hospodářského společenství</i>	Rusko, Bělorusko, Kazachstán, Tádžikistán a Kyrgyzstán
2007	Rozhodnutí o založení celní unie	Rusko, Bělorusko a Kazachstán
2010	Smlouva o celní unii vstoupila v platnost	Rusko, Bělorusko a Kazachstán
2011	Eliminace příhraničních kontrol v rámci celní unie	Rusko, Bělorusko a Kazachstán
2012	Založení společného hospodářského prostoru	Rusko, Bělorusko a Kazachstán, později Kyrgyzstán a Arménie
2014	Podpis smlouvy o likvidaci <i>Euroasijského hospodářského společenství</i> a založení EAEU	Rusko, Bělorusko, Kazachstán, Kyrgyzstán a Tádžikistán
2015	EAEU vstoupila v platnost	Rusko, Bělorusko, Kazachstán, Kyrgyzstán, Arménie

Zdroj⁴⁹: Khan, 2019: 16 - 17.

⁴⁹ Tabulka byla přeložena a aktualizována autorkou podle potřeb této práce.

Tabulka č. 3. Vztah k EAEU v různých zemích. Procentuální podíl odpovědi na následující otázku: "Je známo, že Arménie, Bělorusko, Kazachstán, Kyrgyzstán a Rusko se spojily v Euroasijské hospodářské unii (což ve skutečnosti představuj jednotný trh pěti zemí). Jaké je vaše stanovisko k tomuto rozhodnutí?"

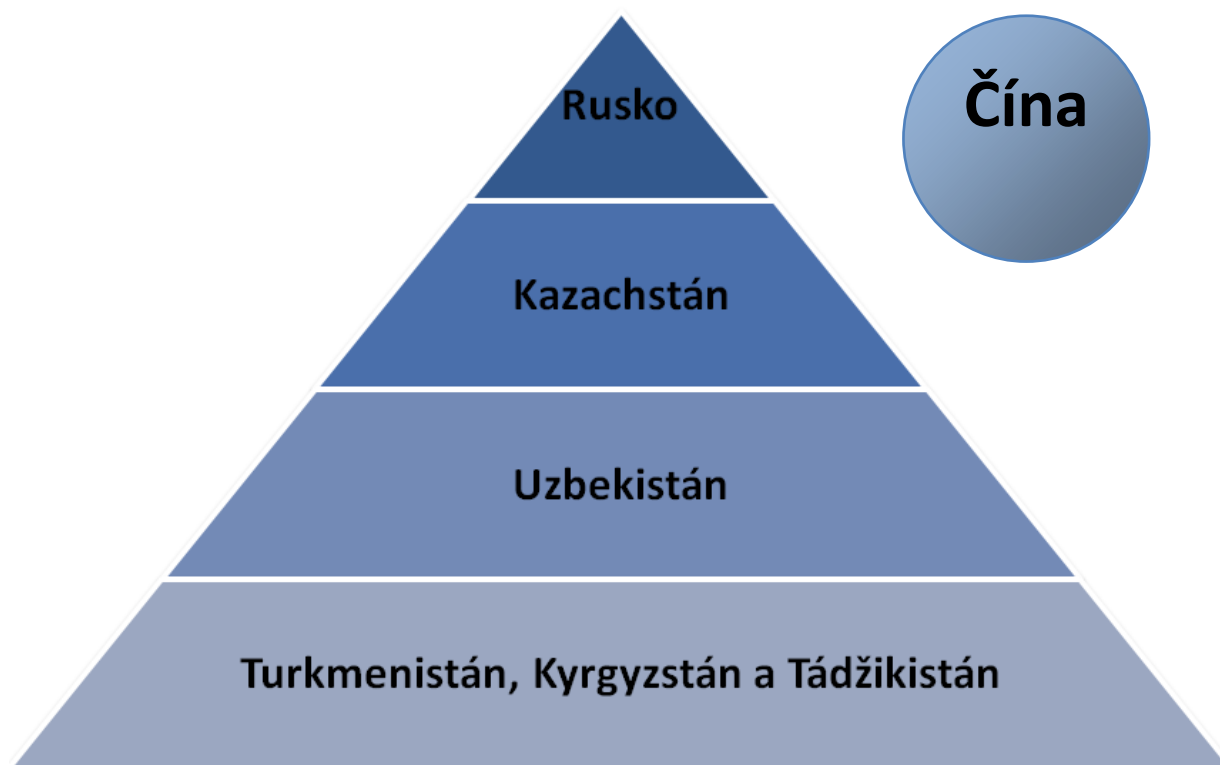
Zdroj: Eurasian Monitor, 2017.

Tabulka č. 4. Od Šanghajské Pětky do Šanghajské organizace pro spolupráci

Šanghajská Pětka 1996 - 2001	Šanghajská organizace pro spolupráci 2001 - Současnost		
Členské státy	Členské státy	Pozorovatelské státy	Partnerský dialog
Rusko	Rusko	Afghánistán	Arménie
Čína	Čína	Bělorusko	Ázerbajdžán
Kazachstán	Kazachstán	Írán	Kambodža
Kyrgyzstán	Kyrgyzstán	Mongolsko	Nepál
Tádžikistán	Tádžikistán		Srí Lanka
	Uzbekistán		Turecko
	Indie		
	Pákistán		

Zdroj: Lanteigne, 2018.

Obrázek č. 3. Rozdělení moci ve Střední Asii.

Mapy

Mapa č. 1. Politická mapa Střední Asie

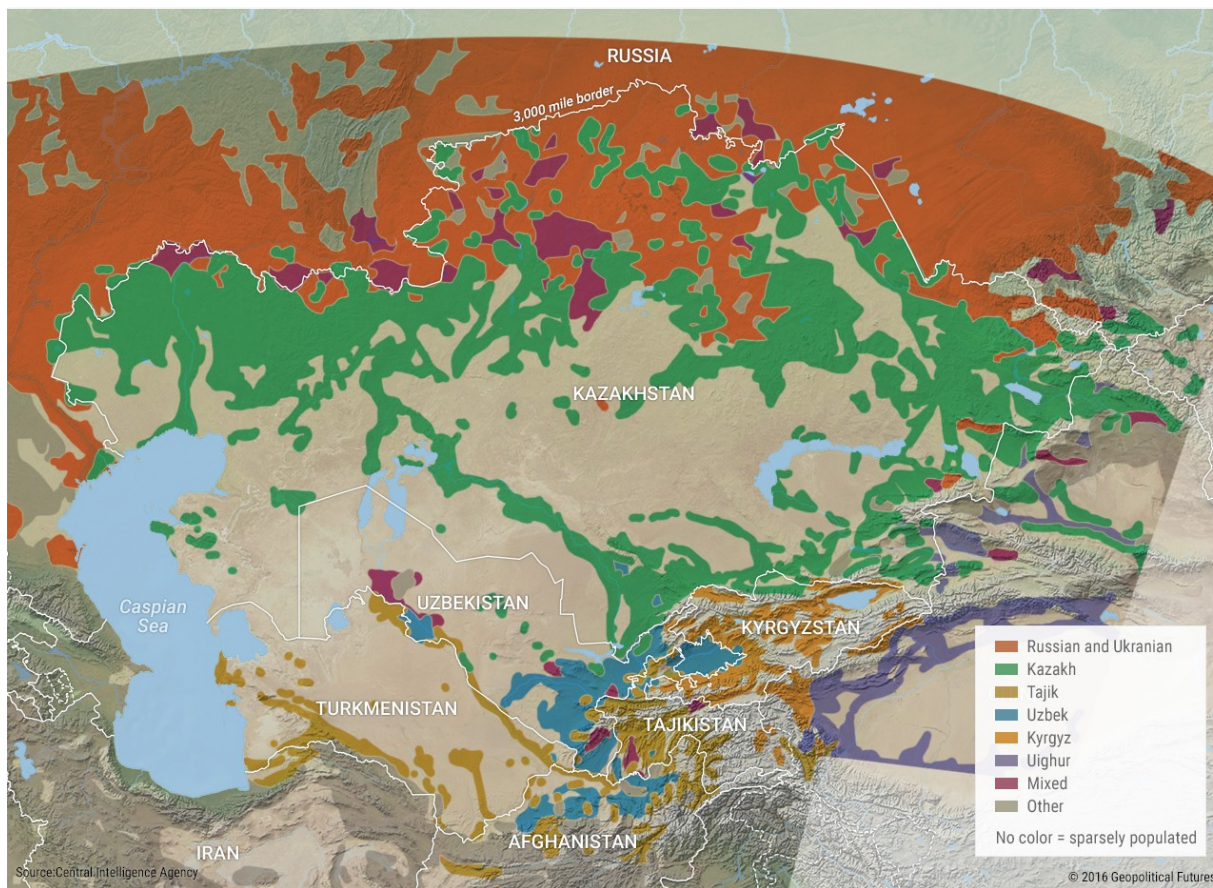
Zdroj: The Astana Times, 2017.

Mapa č. 2. Rozdělení Kaspického moře mezi pět států podle konvence z roku 2018

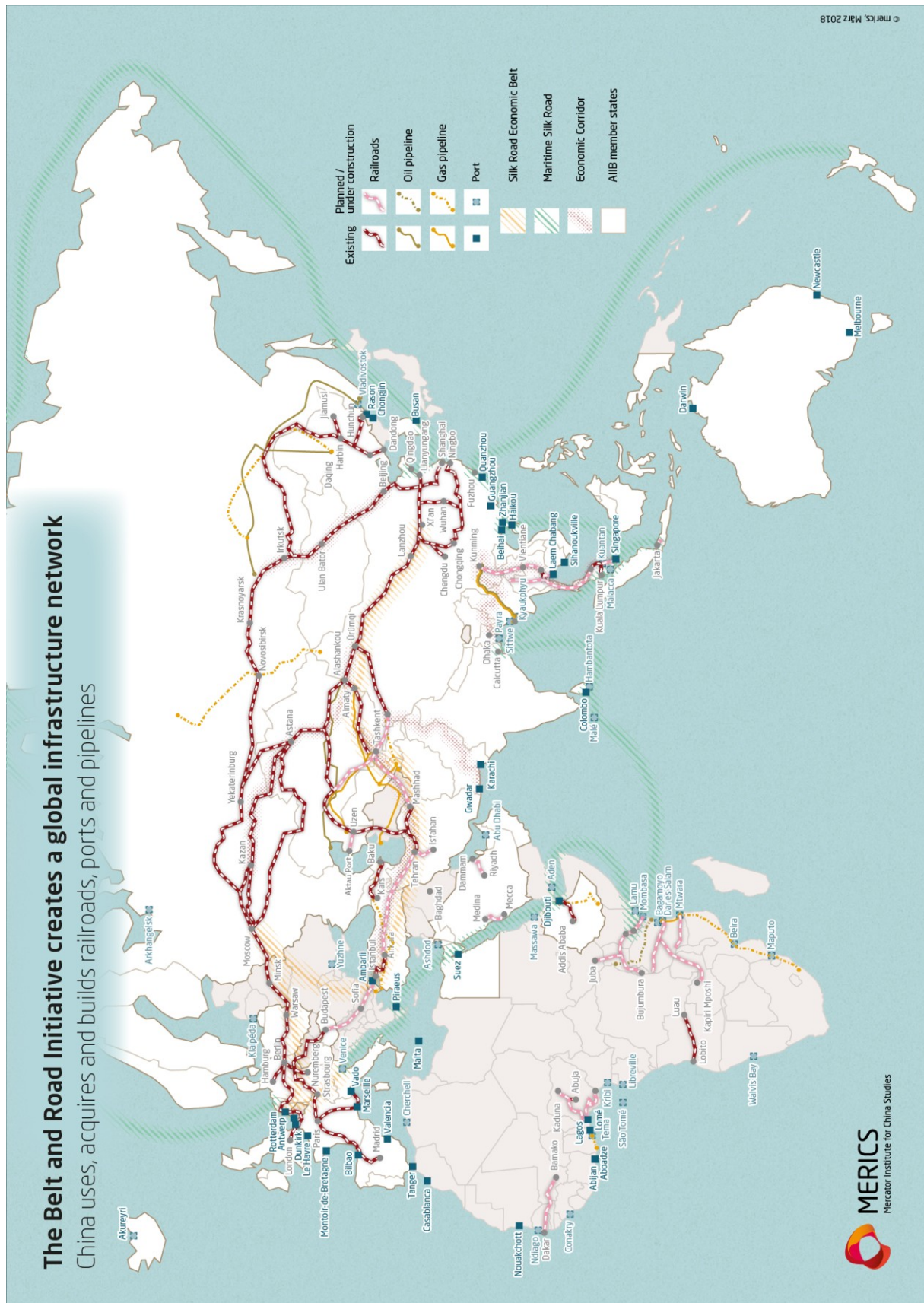
Zdroj: Freshfields Bruckhaus Deringer, 2018.

Mapa č. 3. Distribuce etnických skupin ve Střední Asii

Zdroj: Business Insider, 2017; *Geopolitical Futures* in Raimondi, 2019.

Mapa č. 4. Plánované síť infrastruktury BRI

Zdroj: MERICS, nedatováno.

Mapa č. 5. Mapa států dlužících zahraniční dluh vůči Číně (údaje roku 2017, pouze přímé půjčky).

Zdroj: Buchholz, 2019.

Seznam použitých zdrojů

Monografie

Brzezinski, Zbigniew (1997). *The Grand Chessboard: American Primacy And Its Geostrategic Imperatives*. New York: Basic Books, A Member of the Perseus Books Group. ISBN 0-465-02725-3.

Clement, Victoria (2007). Alphabet Changes in Turkmenistan, 1904 - 2004. In: Sahadeo Jeff a Zanca Russell (2007). *Everyday Life in Central Asia: Past and Present*. Bloomington: Indiana University Press, s. 266 - 280. ISBN: 9780253219046.

Human Rights Watch (2019). *WORLD REPORT 2019*. New York, NY: SEVEN STORIES PRESS. ISBN-13: 978-1-60980-884-6.

Lanteigne, Marc (2018). Russia, China and the Shanghai Cooperation Organization: Diverging Security Interests and the 'Crimea Effect'. In: Blakkisrud, Hlege a Wilson Rowe, Elana (eds) (2018). *Russia's Turn to the East*. Cham: Palgrave Pivot, s. 119-138. ISBN: 978-3-319-69789-5.

Lemke, Douglas (2002). *Regions of War and Peace*. Cambridge: Cambridge University Press. DOI:10.1017/CBO9780511491511.

Lai, David (2011). *The United States and China in power transition*. Carlisle, PA: Strategic Studies Institute, U.S. Army War College. ISBN-10: 1249915503.

Kuchins, Andrew C.; Mankoff, Jeffrey a Backes, Oliver (2015). *Central Asia in a Reconnecting Eurasia: Tajikistan's Evolving Foreign Economic and Security Interests*. Washington/Lanham: CSIS/Rowman & Littlefield. ISBN: 978-1-4422-4102-2.

Kugler, Jacek a Tamen, Ronald (2004). Regional challenge : China's rise to power. In: Rolfe, James (2004). *The Asia-Pacific: a region in transition*. Honolulu: Asia-Pacific Center for Security Studies, s. 171-194. ISBN: 0-9719416-5-3.

Malašenko, Aleksei (2012a). *Центральная Азия: на что рассчитывает Россия?* Moskva: Московский Центр Карнеги, РОССПЭН. ISBN: 978-5-8243-1712-1.

Menon, Radžan; Rumer, Evgenii; Trenin, Dmitrij a Huasheng, Zhao (2008). *Центральная Азия: взгляд из Вашингтона, Москвы и Пекина*. Москва: Новое издательство. ISBN 978-5-98379-102-2.

Organski, Abramo Fimo Kenneth (1958). *World Politics*. New York: Alfred A. Knopf. DOI: 10.1017/S000305540023325X.

Organski, Abramo Fimo Kenneth a Kugler, Jacek (1989). The Power Transition: A Retrospective and Prospective Evaluation. In: Midlarsky, Manus (1989). *Handbook of War Studies*. Boston: Unwin Hyman. ISBN: 9780044970552.

Tian, Hao (2018). China's Conditional Aid and Its Impact in Central Asia. In: Laruelle, Marlene ed. (2018). *CHINA'S BELT AND ROAD INITIATIVE AND ITS IMPACT IN CENTRAL ASIA*. Washington D. C.: The George Washington University, s. 21 - 34. ISBN 978-0-9996214-0-0.

USA International Business Publications (2009). *Turkmenistan Country Study Guide: Strategic Information and Developments*. Washington, DC: International Business Publications, USA. ISBN 1-4387-4908-2.

The World Bank (2019a). *Doing Business 2020 : Comparing Business Regulation in 190 Economies*. Washington, DC: World Bank. ISBN 978-1-4648-1440-2.

The Economist Intelligence Unit (2020). *Democracy Index 2019. A year of democratic setbacks and popular protest*. [cit. 02.04.2020]. Dostupné z: <https://www.in.gr/wp-content/uploads/2020/01/Democracy-Index-2019.pdf>.

Vakulchuk, Roman a Overland, Indra (2019). China's Belt and Road Initiative through the Lens of Central Asia. In: Cheungand, Fanny M. a Hong, Ying-yi eds. (2019). *Regional Connection under the Belt and Road Initiative. The prospects for Economic and Financial Cooperation*. London: Routledge, s. 115 - 133. ISBN: 9781138607491.

Odborná periodika

Alimov, Rashid (2018). The Shanghai Cooperation Organisation: Its role and place in the development of Eurasia. *Journal of Eurasian Studies*. 9 (2), s. 114 - 124. ISSN: 1879-3673. Dostupné z: <https://doi.org/10.1016/j.euras.2018.08.001>.

Bistrenko, Valentina (2015). ДКБ – ОДКБ – НЕПРОСТОЙ ПУТЬ К КОЛЛЕКТИВНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ. *Science and world*. 2 (18), s. 10 - 14. ISSN 2308-4804. Dostupné z: <http://scienceph.ru/f/scienceandworldno2%2818%29februaryvol.ii.pdf>.

Bologov, Petr (2017a). Зачем в Туркмении провели президентские выборы. *Carnegie Moscow Center* [cit. 30.03.2020]. Dostupné z: <https://carnegie.ru/commentary/67956>.

Bologov, Petr (2017b). Останется только один. Почему возник раскол в руководстве Узбекистана. *Carnegie Moscow Center* [cit. 04.04.2020]. Dostupné z: <https://carnegie.ru/commentary/68260>.

Bologov, Petr (2017c). С оглядкой на Кремль. Готова ли Средняя Азия к самостоятельности. *Carnegie Moscow Center* [cit. 04.04.2020]. Dostupné z: <https://carnegie.ru/commentary/68707>.

Datlenko, Pavel (2008). Языковые реформы в Центральной Азии: тренды – цели – итоги. *Вестник Евразии*, 4, s. 80 - 109. ISSN: 1727-1770.

Dubnov, Arkadii (2016). Эра всемогущества. Почему Россия занялась Туркменией. *Carnegie Moscow Center* [cit. 30.03.2020]. Dostupné z: <https://carnegie.ru/commentary/62680>.

Dubnov, Arkadii (2017). Пограничное беспокойство. Что показал тур Путина по Центральной Азии. *Carnegie Moscow Center* [cit. 30.05.2020]. Dostupné z: <https://carnegie.ru/commentary/68144>.

Dubnov, Arkadii (2018). REFLECTING ON A QUARTER CENTURY OF RUSSIA'S RELATIONS WITH CENTRAL ASIA. *Carnegie Endowment for International Peace*. Dostupné z: https://carnegieendowment.org/files/Dubnov_US-RussiaInsight.pdf.

Dubnov, Arkadii (2019). Саммит без России. Сможет ли Ташкент объединить Центральную Азию. *Carnegie Moscow Center* [cit. 04.04.2020]. Dostupné z: <https://carnegie.ru/commentary/80469>.

Foot , Rosemary (2017). Power transitions and great power management: three decades of China–Japan–US relations. *The Pacific Review*, 30(6), s. 829 - 842, DOI: 10.1080/09512748.2017.1303535.

Gabuev, Alexandr (2017). Больше, да хуже. Как Россия превратила ШОС в клуб без интересов. *Carnegie Moscow Center* [cit. 29.05.2020]. Dostupné z: <https://carnegie.ru/commentary/71212>.

Gries, Peter a Jing, Yiming (2019). Are the US and China fated to fight? How narratives of 'power transition' shape great power war or peace. *Cambridge Review of International Affairs*, 32 (4), s. 456 - 482, DOI: 10.1080/09557571.2019.1623170.

Güneylioğlu, Murat (2017). War, Status Quo, and Peace in the South Caucasus: A Power Transition Perspective. *Public Integrity*, 19(4), s. 316 - 341, ISSN: 1558-0989. Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/10999922.2017.1302868>.

Hug, Adam (2019). Spotlight on Turkmenistan. *The Foreign Policy*. Dostupné z: <https://fpc.org.uk/wp-content/uploads/2019/07/FPC-Spotlight-on-Turkmenistan-publication.pdf>.

Kaczmarek, Marcin (2017). Two Ways of Influence-building: The Eurasian Economic Union and the One Belt, One Road Initiative. *Europe-Asia Studies*, 69(7), s. 1027 - 1046. DOI: 10.1080/09668136.2017.1373270.

Khan, Hina (2019). RUSSIA AND CENTRAL ASIA: THE EURASIAN ORIENTATION OF DEVELOPMENT. *Journal of European Studies*, 35(1), s. 1 - 23. ISSN: 0047-2441. Dostupné z: <https://ojs.asce-uok.edu.pk/index.php/JES/article/view/78/80>.

Kirkham, Ksenia (2016). The formation of the Eurasian Economic Union: How successful is the Russian regional hegemony? *Journal of Eurasian Studies*, 7(2), s. 111 - 128. ISSN: 1879-3673. Dostupné z: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1016/j.euras.2015.06.002>.

Konarovsky, Michail (2016). Россия - ШОС: некоторые элементы стратегии. *Вестник международных организаций: образование, наука, новая экономика*, 11 (4), s. 149 - 161. ISSN: 2542-2081. Dostupné z: <https://cyberleninka.ru/article/n/rossiya-shos-nekotorye-elementy-strategii>.

Lemke, Douglas (1997). The Continuation of History: Power Transition Theory and the End of the Cold Wa. *Journal of Peace Research*, 34(1), s. 23 - 36. ISSN: 0022-3433. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/424828?seq=1>.

Letniakov, Denis (2015). Роль русского языка в постсоветской Центральной Азии. *Полития*, 4(79), s. 100 - 115. ISSN: 2078-5089. Dostupné z: [http://politeia.ru/files/articles/rus/Letnyakov_Politeia-2015-4\(79\).pdf](http://politeia.ru/files/articles/rus/Letnyakov_Politeia-2015-4(79).pdf).

Libman, Alexander (2017). Russian Power Politics and the Eurasian Economic Union: The Real and the Imagined. *Rising Powers Quarterly*, 2(1), s. 81 - 103. ISSN: 2547-9423. Dostupné z: <https://risingpowersproject.com/wp-content/uploads/2017/02/vol2.1-Alexander-Libman.pdf>.

Lim, Yves-Heng (2015). How (Dis)Satisfied is China? A powertransition theory perspective. *Journal of Contemporary China*, 24(92), s. 280-297, DOI:10.1080/10670564.2014.932160.

Malašenko, Aleksei (2012b). Белый пароход Киргизии среди льдов постсоветского авторитаризма. *Carnegie Moscow Center* [cit. 01.04.2020]. Dostupné z: <https://carnegie.ru/2012/03/31/ru-pub-47874>.

Malašenko, Aleksei (2013). Интересы и шансы России в Центральной Азии. *Carnegie Endowment for International Peace*. Dostupné z: https://carnegieendowment.org/files/ProEtContra_58_21-34.pdf.

Mostafa, Golam a Mahmood, Monowar (2018). Eurasian Economic Union: Evolution, challenges and possible future directions. *Journal of Eurasian Studies*, 9 (2), s. 163 - 172, ISSN: 18793665. Dostupné z: <https://doi.org/10.1016/j.euras.2018.05.001>.

Raimondi, Pier Paolo (2019). Central Asia Oil and Gas Industry - The External Powers' Energy Interests in Kazakhstan, Turkmenistan and Uzbekistan. *FEEM Working Paper No. 6.2019*. Dostupné z: <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/211165/1/ndl2019-006.pdf>.

Silaev, Nikolai a Sushentsov, Andrey (2017). Russia's Allies and the Geopolitical Frontier in Eurasia, Valdai Papers #66. *Valdai Discussion Club* [cit. 01.04.2020]. Dostupné z: <https://valdaiclub.com/files/14719/>.

Sinem, Ünaldir Kocamaz (2017). The Rise of New Powers in World Politics: Russia, China and the Shanghai Cooperation Organization. *Uluslararası İlişkiler*, 16 (61), s. 127 - 141, ISSN: 1304-7175. Dostupné z: <https://dx.doi.org/10.33458/uidergisi.541542>.

Stronski, Paul (2017). Независимому Туркменистану двадцать пять лет: цена авторитаризма. *Carnegie Moscow Center* [cit. 01.04.2020]. Dostupné z: <https://carnegie.ru/2017/05/22/ru-pub-70020>.

Stronski, Paul a Sokolsky, Richard (2020). Multipolarity in Practice: Understanding Russia's Engagement With Regional Institutions. *Carnegie Endowment for International Peace*. Dostupné z: https://carnegieendowment.org/files/Stronski_Sokolsky_Multipolarity_final.pdf.

Tammen, Ronald L., Kugler, Jacek a Lemke, Douglas (2017). Foundations of Power Transition Theory. *Oxford Research Encyclopedia of Politics* [cit. 1.06.2020]. Dostupné z: <https://oxfordre.com/politics/view/10.1093/acrefore/9780190228637.001.0001/acrefore-9780190228637-e-296>.

Thornton, Susan (2020). China in Central Asia: Is China winning the “new great game”? *Brookings Institution*. Dostupné z: https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2020/06/FP_20200615_china_central_asia_thornton.pdf.

Trenin, Dmitrij (2019a). Контурная карта российской геополитики: возможная стратегия Москвы в Большой Евразии. *Carnegie Moscow Center* [cit. 30.05.2020]. Dostupné z: https://carnegie.ru/2019/02/11/ru-pub-78328#_edn1.

Trenin, Dmitrij (2019b). Russia's Changing Identity: In Search of a Role in the 21st Century. *Carnegie Moscow Center* [cit. 1.05.2020]. Dostupné z: https://carnegie.ru/commentary/79521#_edn7.

Trenin, Dmitrij (2019c). России нужна честная дискуссия о внешней политике. *Carnegie Moscow Center* [cit. 11.06.2020]. Dostupné z: <https://carnegie.ru/commentary/78362>.

Umarov, Temur (2020). На пути к Pax Sinica: что несет Центральной Азии экспансия Китая. *Carnegie Moscow Center* [cit. 1.06.2020]. Dostupné z: <https://carnegie.ru/commentary/81265>.

Vinokurov, Evgeny (2017). Eurasian Economic Union: Current state and preliminary results. *Russian Journal of Economics*, 3(1), s. 54 - 70. ISSN: 2405-4739. Dostupné z: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2405473917300041>.

Wezeman, Pieter D.; Fleurant, Aude; Kuimova, Alexandra; Lopes da Silva, Diego; Tian, Nan a Wezeman, Siemon T. (2020). TRENDS IN INTERNATIONAL ARMS TRANSFERS, 2019. *SIPRI*. Dostupné z: https://www.sipri.org/sites/default/files/2020-03/fs_2003_at_2019_0.pdf.

Woosang, Kim a Gates, Scott (2015). Power Transition Theory and the Rise of China. *International Area Studies Review*, 18(3), s. 219 - 226. doi:10.1177/2233865915598545.

Yeliseyeu, Andrei (2019). The Eurasian Economic Union: Expectations, Challenges, and Achievements. *The German Marshall Fund of the United States, Policy Paper*. Dostupné z: https://www.jstor.org/stable/pdf/resrep21473.pdf?ab_segments=0%252Fbasic_SYC-5187%252Ftest&refreqid=excelsior%3Acfb77e6bd1ab17cc397f779ca2a7f11f.

Yujun, Feng; Gabuev, Alexander; Haenle, Paul; Bin, Ma a Trenin, Dmitri (2019). The Belt and Road Initiative: Views from Washington, Moscow, and Beijing. *Carnegie Moscow Center* [cit. 1.06.2020]. Dostupné z: <https://carnegietsinghua.org/2019/04/08/belt-and-road-initiative-views-from-washington-moscow-and-beijing-pub-78774>.

Primární zdroje

Convention on the Legal Status of the Caspian Sea (2018). *Kremlin.ru* [cit. 01.04.2020]. Dostupné z: <http://kremlin.ru/supplement/5328>.

EAEU (2020). *О внешней торговле товарами Евразийского экономического союза. 1 Январь – апрель 2020 года*. [cit. 01.05.2020]. Dostupné z: http://eec.eaeunion.org/ru/act/integr_i_makroec/dep_stat/tradestat/analytics/Documents/2020/Analytics_E_202004.pdf.

Eurasian Monitor (2017). *Интеграционный барометр ЕАБР – 2017 (6 волна)*. [cit. 20.03.2020]. Dostupné z: <http://eurasiamonitor.org/uploads/s/g/f/f/gffzlsnrpxne/file/SxYO8sWN.pdf>.

Gazprom (2019). *Подписан контракт на закупку туркменского газа. Релиз* [cit. 29.03.2020]. Dostupné z: <https://www.gazprom.ru/press/news/2019/july/article483668/>.

Global Firepower (2020). *2020 Military Strength Ranking* [cit. 04.04.2020]. Dostupné z: <https://www.globalfirepower.com/countries-listing.asp>.

Le Yucheng (2019). China's Foreign Policy in a Fast Changing World: Mission and Responsibility. Speech by Vice Foreign Minister Le Yucheng At the Lunch Meeting of the Eighth World Peace Forum. *Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China*. [cit. 15.02.2020]. Dostupné z:

https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjdt_665385/zyjh_665391/t1679454.shtml.

Ministerstvo spravedlnosti České republiky (nedatováno). *Index CPI a BPI* [cit. 04.04.2020]. Dostupné z: <https://korupce.cz/zahranicni-spoluprace/index-cpi-a-bpi/>.

Ministerstvo zahraničních věcí Čínské lidové republiky (2017). *China's Policies on Asia-Pacific Security Cooperation* [cit. 15.02.2020]. Dostupné z: https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/zxxx_662805/t1429771.shtml.

Ministerstvo spravedlnosti Kyrgyzské republiky (2020). *Список политических партий*. [cit. 02.04.2020]. Dostupné z: http://old.minjust.gov.kg/?page_id=6551.

Ministerstvo zahraničních věcí Ruské federace (2016). *Концепция внешней политики Российской Федерации (утверждена Президентом Российской Федерации В.В.Путиным 30 ноября 2016 г.)*. [cit. 20.02.2020]. Dostupné z: https://www.mid.ru/foreign_policy/news/-/asset_publisher/cKNonkJE02Bw/content/id/2542248.

Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China (2019). *Working Together for a Brighter Future of China-Tajikistan Friendship* [cit. 17.04.2020]. Dostupné z: https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/zxxx_662805/t1671552.shtml.

Nazarbaev, Nursultan (2013). Выступление Президента Республики Казахстан Н.А.Назарбаева на XX сессии Ассамблеи народа Казахстана "Стратегия "Казахстан - 2050»: один народ – одна страна - одна судьба". *Официальный сайт Президента Республики Казахстан* [cit. 18.04.2020]. Dostupné z: https://www.akorda.kz/ru/speeches/internal_political_affairs/in_speeches_and_addresses/vystuplenie-prezidenta-respubliki-kazahstan-nanazarbaeva-na-xx-sessii-assamblei-naroda-kazahstana-strategiya-kazahstan-2050-odin-narod-odna-.

OSKB (2012). *Устав Организации Договора о коллективной безопасности* [cit. 18.04.2020]. Dostupné z: <https://odkb->

csto.org/documents/documents/ustav_organizatsii_dogovora_o_kollektivnoy_bezопасnosti
_/.

OSN (1996). *RESOLUTIONS ADOPTED BY THE GENERAL ASSEMBLY [on the report of the First Committee (A/50/601)]* [cit. 29.03.2020]. Dostupné z: https://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/50/80&Lang=E.

SCO (nedatovano). *The Shanghai Cooperation Organisation* [cit. 30.05.2020]. Dostupné z: http://eng.sectsco.org/about_sco/.

The British Petroleum Company plc (2019). *BP Statistical Review of World Energy 2019 | 68th edition*. [cit. 30.03.2020]. Dostupné z: <https://www.bp.com/content/dam/bp/business-sites/en/global/corporate/pdfs/energy-economics/statistical-review/bp-stats-review-2019-full-report.pdf>.

The White House (2017). *National Security Strategy of the United States of America*. [cit. 03.03.2020]. Dostupné z: <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905-2.pdf>.

Ўин-пching, Si (2014). *New Asian Security Concept For New Progress in Security Cooperation. Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China*. [cit. 15.02.2020]. Dostupné z: https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/zxxx_662805/t1159951.shtml.

Transparency International (2019). *Corruption Perceptions Index* [cit. 04.04.2020]. Dostupné z: <https://www.transparency.org/en/cpi/2019/results/tjk>.

Ústava Republiky Kazachstán (1995). Конституция Республики Казахстан, Раздел I / Статья 7. *Официальный сайт Президента Республики Казахстан*. [cit. 10.03.2020]. Dostupné z: https://www.akorda.kz/ru/official_documents/constitution.

Ústava Republiky Kyrgyzstán (2010). Конституция Кыргызской Республики, Раздел I / Статья 10. *ЖОГОРКУ КЕНЕШ Кыргызской Республики*. [cit. 10.03.2020]. Dostupné z: <http://www.kenesh.kg/ru/article/show/31/konstitutsiya-kirgizskoy-respubliki>.

Ústava Republiky Tádžikistán (1994). Конституция Республики Таджикистан, Глава первая/ Статья 2. *Министерство юстиции республики Таджикистан* [cit. 10.03.2020]. Dostupné z: <https://adliya.tj/ru/constitution>.

Uzbekistan National News Agency (2019). *На пути к устойчивому региональному развитию* [cit. 04.04.2020]. Dostupné z: <https://uza.uz/ru/politics/na-puti-k-ustoychivomu-regionalnomu-razvitiyu-29-11-2019>.

WORLD TRADE ORGANISATION (2016). *UNDERSTANDING THE WTO: THE ORGANIZATION. Members and Observers* [cit. 01.04.2020]. Dostupné z: https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/org6_e.htm.

Государственный комитет Республики Узбекистан по статистике (2020). *Внешнеторговый оборот Республике Узбекистан (январь-декабрь 2019 г.)* [cit. 01.04.2020]. Dostupné z: <https://stat.uz/ru/press-tsentr/novosti-komiteta/8315-ozbekiston-respublikasining-tashqi-savdo-aylanmasi-511>.

Законодательная палата Олий Мажлиса Республики Узбекистан (1993). *О введении узбекского алфавита, основанного на латинской графике* [cit. 18.04.2020]. Dostupné z: <http://parliament.gov.uz/ru/laws/adopted/82/3532/>.

Законодательная палата Олий Мажлиса Республики Узбекистан (2012). *Заседания Палаты. Депутаты утвердили Концепцию внешнеполитической деятельности страны* [cit. 01.04.2020]. Dostupné z: http://parliament.gov.uz/ru/events/chamber/7279/index.php?id=7279/?sphrase_id=5946799&print=Y.

Правительство России официальный сайт (2015). *Интервью Дмитрия Медведева китайской газете «Жэньминь Жибао»*. [cit. 04.06.2020]. Dostupné z: <http://government.ru/news/21017/>.

Президент России (2015). Совместное заявление Российской Федерации и Китайской Народной Республики о сотрудничестве по сопряжению строительства Евразийского экономического союза и Экономического пояса Шелкового пути. *Kremlin.ru* [cit. 02.06.2020]. Dostupné z: <http://kremlin.ru/supplement/4971>.

Президент России (2017). Встреча с Президентом Казахстана Нурсултаном Назарбаевым. *Kremlin.ru* [cit. 20.03.2020]. Dostupné z: <http://kremlin.ru/events/president/news/56509>.

Президент России (2018a). Подписан закон о ратификации Договора между Россией и Туркменистаном о стратегическом партнёрстве. *Kremlin.ru* [cit. 01.04.2020]. Dostupné z: <http://kremlin.ru/acts/news/57882>.

Президент России (2018b). Федеральный закон от 05.02.2018 г. № 6-ФЗ. *Kremlin.ru* [cit. 04.04.2020]. Dostupné z: <http://kremlin.ru/acts/bank/42797>.

ЕЭК (2014). Евразийскому проекту 20 лет. *Евразийская экономическая комиссия* [cit. 24.04.2020]. Dostupné z: http://www.eurasiancommission.org/ru/act/integr_i_makroec/dep_razv_integr/Documents/%D0%98%D0%B7%D0%B4%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D1%8F/EEK%2020%20years.pdf.

Торговый портал Таджикистана (2019). *Торговые партнеры Республики Таджикистан* [cit. 08.04.2020]. Dostupné z: <https://tajtrade.tj/menu/28?l=ru>.

Webové stránky

Altynbayev, Kanat (2019). Central Asia risks debt bondage with China's Belt and Road Initiative. *Caravanserai* [cit. 20.06.2020]. Dostupné z: https://central.asia-news.com/en_GB/articles/cnmi_ca/features/2019/10/24/feature-02.

Avazova, Guliza (2017). В Жогорку Кенеше предлагают перейти Кыргызстану на латиницу. *Вечерний Бишкек* [cit. 27.04.2020]. Dostupné z: https://www.vb.kg/doc/358224_v_jogorky_keneshe_predlagaut_pereyti_kyrgyzstany_na_latinity.html.

Avesta.Tj (2019). *Таджикистан продолжит придерживаться политики «открытых дверей»*, – Э.Рахмон [cit. 17.04.2020]. Dostupné z: <http://avesta.tj/2019/12/26/tadzhikistan-prodolzhit-priderzhivatsya-politiki-otkrytyh-dverej-e-rahmon/>.

Avesta.Tj (2020). *Позиция Таджикистана по вступлению в ЕАЭС не изменилась*, – МИД [cit. 17.04.2020]. Dostupné z: <http://avesta.tj/2020/02/19/pozitsiya-tadzhikistana-po-vstupleniyu-v-eaes-ne-izmenilas-mid/>.

Bekbolatuli, Žetpisbai (2017). Латиница - это возврат к корням. *Liter.kz* [cit. 27.04.2020]. Dostupné z: https://old.liter.kz/ru/articles/show/38367-latinica_-_eto_vozvrat_k_kornyam.

Bērziņa-Čerenkova, Una Aleksandra (2016). BRI Instead of OBOR – China Edits the English Name of its Most Ambitious International Project. *Latvian Institute of International Affairs* [cit. 11.04.2020]. Dostupné z: https://www.lai.lv/viedokli/bri-instead-of-obor-china-edits-the-english-name-of-its-most-ambitious-international-project-532#_ftn1.

Buchholz, Katharina (2019). The Countries Most in Debt to China. *Statista* [cit. 11.06.2020]. Dostupné z: <https://www.statista.com/chart/19642/external-loan-debt-to-china-by-country/>.

Business Insider (2017). *4 maps that signal Central Asia is at risk of war* [cit. 11.04.2020]. Dostupné z: <https://www.businessinsider.com/maps-show-central-asia-is-at-risk-of-war-2017-4>.

Campbell, Charlie (2017). China Says It's Building the New Silk Road. Here Are Five Things to Know Ahead of a Key Summit. *TIME* [cit. 20.02.2020]. Dostupné z: <https://time.com/4776845/china-xi-jinping-belt-road-initiative-obor/>.

Central Asian Bureau for Analytical Reporting (2019). *В Узбекистане спорят о ЕАЭС: Вред или неизбежность?* [cit. 11.05.2020]. Dostupné z: <https://cabar.asia/ru/v-uzbekistane-sporyat-o-eaes-vred-ili-neizbezhnost/>.

Central Intelligence Agency (2020a). Central Asia: Kazakhstan. *The World Factbook* [cit. 20.03.2020]. Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/kz.html>.

Central Intelligence Agency (2020b). Central Asia : Kyrgyzstan. *The World Factbook* [cit. 20.03.2020]. Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/kg.html>.

Central Intelligence Agency (2020c). Central Asia : Turkmenistan. *The World Factbook* [cit. 20.03.2020]. Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/tx.html>.

Central Intelligence Agency (2020d). Central Asia: Uzbekistan. *The World Factbook* [cit. 20.03.2020]. Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/uz.html>.

Central Intelligence Agency (2020e). Central Asia: Tajikistan. *The World Factbook* [cit. 20.03.2020]. Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ti.html>.

CzechTrade (2019). Kazachstán: Zahraniční obchod a investice. *BusinessInfo.cz* [cit. 03.03.2020]. Dostupné z: <https://www.businessinfo.cz/navody/kazachstan-zahranicni-obchod-a-investice/>.

DeSilver, Drew (2016). Remittances from abroad are major economic assets for some developing countries. *Pew Research Center* [cit. 17.04.2020]. Dostupné z: <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2018/01/29/remittances-from-abroad-are-major-economic-assets-for-some-developing-countries/>.

Expert (2019). *Эксперт-400. Рейтинг крупнейших компаний России* [cit. 03.04.2020]. Dostupné z: <https://expert.ru/dossier/rating/expert-400/>.

Freshfields Bruckhaus Deringer (2018). *The new Convention on the Legal Status of the Caspian Sea: New Opportunities and New Challenges* [cit. 01.04.2020]. Dostupné z: http://knowledge.freshfields.com/en/Global/r/3848/the_new_convention_on_the_legal_status_of_the_caspian_sea.

Gabuev, Aleksandr (2018). Как Шелковый путь стал резиновым. *Moscow Carnegie Center* [cit. 01.06.2020]. Dostupné z: <https://carnegie.ru/2018/09/04/ru-pub-77160>.

Globe, Paul (2019). Tajik Military Increasingly Part of Russian Army in All But Name. *The Jamestown Foundation* [cit. 17.04.2020]. Dostupné z: <https://jamestown.org/program/tajik-military-increasingly-part-of-russian-army-in-all-but-name/>.

Gusev, Leonid (2019). The Importance of Central Asia for Russia's Foreign Policy. *The Italian Institute for International Political Studies (ISPI)* [cit. 03.03.2020]. Dostupné z: <https://www.ispionline.it/en/pubblicazione/importance-central-asia-russias-foreign-policy-24071>.

Chasanov, Ulugbek (2019). Будущее стран ШОС: о программе сотрудничества до 2035 года. *Valdai Discussion Club* [cit. 04.06.2020]. Dostupné z: <https://ru.valdaiclub.com/a/highlights/budushchee-stran-shos/>.

Hashimova, Umida (2018). Why Central Asia Is Betting on China's Belt and Road. *The Diplomat* [cit. 13.06.2020]. Dostupné z: <https://thediplomat.com/2018/08/why-central-asia-is-betting-on-chinas-belt-and-road/>.

International Monetary Fund (2019). *World Economic Outlook Database* [cit. 04.04.2020]. Dostupné z: [https://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2019/02/weodata/weorept.aspx?pr.x=36&pr.y=11&sy=2019&ey=2019&scsm=1&ssd=1&sort=country&ds=.&br=1&c=512%2C668%2C914%2C672%2C612%2C946%2C614%2C137%2C311%2C546%2C213%2C674%2C911%2C676%2C314%2C548%2C193%2C556%2C122%2C678%2C912%2C181%2C313%2C867%2C419%2C682%2C513%2C684%2C316%2C273%2C913%2C868%2C124%2C921%2C339%2C948%2C638%2C943%2C514%2C686%2C218%2C688%2C963%2C518%2C616%2C728%2C223%2C836%2C516%2C558%2C918%2C138%2C748%2C196%2C618%2C278%2C624%2C692%2C522%2C694%2C622%2C962%2C156%2C142%2C626%2C449%2C628%2C564%2C228%2C565%2C924%2C283%2C233%2C853%2C632%2C288%2C636%2C293%2C634%2C566%2C238%2C964%2C662%2C182%2C960%2C359%2C423%2C453%2C935%2C968%2C128%2C922%2C611%2C714%2C321%2C862%2C243%2C135%2C248%2C716%2C469%2C456%2C253%2C722%2C642%2C942%2C643%2C718%2C939%2C724%2C734%2C576%2C644%2C936%2C819%2C961%2C172%2C813%2C132%2C726%2C646%2C199%2C648%2C733%2C915%2C184%2C134%2C524%2C652%2C361%2C174%2C362%2C328%2C364%2C258%2C732%2C656%2C366%2C654%2C144%2C336%2C146%2C263%2C463%2C268%2C528%2C532%2C923%2C944%2C738%2C176%2C578%2C534%2C537%2C536%2C742%2C429%2C866%2C433%2C369%2C178%2C744%2C436%2C186%2C136%2C925%2C343%2C869%2C158%2C746%2C439%2C926%2C916%2C466%2C664%2C112%2C826%2C111%2C542%2C298%2C967%2C927%2C443%2C846%2C917%2C299%2C544%2C582%2C941%2C474%2C446%2C754%2C666%2C698&s=PPPPC&grp=0&a=.](https://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2019/02/weodata/weorept.aspx?pr.x=36&pr.y=11&sy=2019&ey=2019&scsm=1&ssd=1&sort=country&ds=.&br=1&c=512%2C668%2C914%2C672%2C612%2C946%2C614%2C137%2C311%2C546%2C213%2C674%2C911%2C676%2C314%2C548%2C193%2C556%2C122%2C678%2C912%2C181%2C313%2C867%2C419%2C682%2C513%2C684%2C316%2C273%2C913%2C868%2C124%2C921%2C339%2C948%2C638%2C943%2C514%2C686%2C218%2C688%2C963%2C518%2C616%2C728%2C223%2C836%2C516%2C558%2C918%2C138%2C748%2C196%2C618%2C278%2C624%2C692%2C522%2C694%2C622%2C962%2C156%2C142%2C626%2C449%2C628%2C564%2C228%2C565%2C924%2C283%2C233%2C853%2C632%2C288%2C636%2C293%2C634%2C566%2C238%2C964%2C662%2C182%2C960%2C359%2C423%2C453%2C935%2C968%2C128%2C922%2C611%2C714%2C321%2C862%2C243%2C135%2C248%2C716%2C469%2C456%2C253%2C722%2C642%2C942%2C643%2C718%2C939%2C724%2C734%2C576%2C644%2C936%2C819%2C961%2C172%2C813%2C132%2C726%2C646%2C199%2C648%2C733%2C915%2C184%2C134%2C524%2C652%2C361%2C174%2C362%2C328%2C364%2C258%2C732%2C656%2C366%2C654%2C144%2C336%2C146%2C263%2C463%2C268%2C528%2C532%2C923%2C944%2C738%2C176%2C578%2C534%2C537%2C536%2C742%2C429%2C866%2C433%2C369%2C178%2C744%2C436%2C186%2C136%2C925%2C343%2C869%2C158%2C746%2C439%2C926%2C916%2C466%2C664%2C112%2C826%2C111%2C542%2C298%2C967%2C927%2C443%2C846%2C917%2C299%2C544%2C582%2C941%2C474%2C446%2C754%2C666%2C698&s=PPPPC&grp=0&a=)

Internet World Stats (2018). *ASIA. Asia Marketing Research, Internet Usage, Population Statistics and Facebook Subscribers* [cit. 30.03.2020]. Dostupné z: <https://www.internetworldstats.com/asia.htm#tm>.

Ivanov, Aleksei a Lysenko, Valeria (2019). Зачем Россия подарила Киргизии \$30 млн. *Комсомольская Правда* [cit. 04.04.2020]. Dostupné z: <https://www.kp.ru/daily/26959/4013229/>.

Kazinform (2015). *Meeting of BRICS, SCO, EAEU leaders to show Western inability to isolate Russia* [cit. 04.05.2020]. Dostupné z: https://www.inform.kz/en/meeting-of-brics-sco-eaeu-leaders-to-show-western-inability-to-isolate-russia-expert_a2794344.

Kliman, Daniel; Doshi, Rush; Lee, Kristine a Cooper, Zack (2019). *Grading China's Belt and Road. The Center for a New American Security* [cit. 20.06.2020]. Dostupné z: <https://www.cnas.org/publications/reports/beltandroad>.

Kuznecov, Sergei (2019). *Муки выбора: почему Таджикистан не спешит вступить в ЕАЭС и чем это грозит. SPUTNIK* [cit. 17.04.2020]. Dostupné z: https://tj.sputniknews.ru/analytics/20191202/1030322421/eaes-dengi-migranty-ekonomika-tajikistan.html?fbclid=IwAR1TFM8-4q5GRa5uEgksNnpG5VPYBeG9xg_de_pE0rTBEZRvHnYZY7fkmXk.

Larin, Victor (2017). *One Belt, One Road. Russia and China Can Solve Political Problems through Economy. Valdai Discussion Club* [cit. 01.06.2020]. Dostupné z: <https://valdaiclub.com/a/highlights/one-belt-one-road-russia-and-china/>.

MacFarlane, Neil (2017). *Ambition versus Achievement. Centre for East European and International Studies (ZOiS)* [cit. 29.05.2020]. Dostupné z: <https://en.zois-berlin.de/publications/zois-spotlight-2017/ambition-versus-achievement/>.

Maslova, Valeria (2017). *Kazakhstan и Kirgiziya: зачем страны СНГ переводят письменность на латиницу. RT* [cit. 27.04.2020]. Dostupné z: <https://russian.rt.com/world/article/378671-kazahstan-kirgiziya-latinica>.

MERICS (nedatováno). *Mapping the Belt and Road initiative: this is where we stand* [cit. 20.03.2020]. Dostupné z: <https://merics.org/en/analysis/mapping-belt-and-road-initiative-where-we-stand>.

Musapirova, Asel (2019). *Какие страны инвестируют в Казахстан? Kursiv.kz* [cit. 20.03.2020]. Dostupné z: <https://kursiv.kz/news/tendencii-i-issledovaniya/2019-04/kakie-strany-investiruyut-v-kazahstan>.

Polskich, Alena (2013). *Русский язык в Центральной Азии лучше всего знают в Казахстане. Русский мир* [cit. 25.04.2020]. Dostupné z: <https://ruskiymir.ru/news/48713/>.

Santander Trade (2020). *Tajikistan: Foreign investment* [cit. 17.04.2020]. Dostupné z: <https://santandertrade.com/en/portal/establish-overseas/tajikistan/investing-3>.

Sputnik (2020). *Лякин-Фролов рассказал о значимости русского языка в Таджикистане* [cit. 25.04.2020]. Dostupné z: <https://tj.sputniknews.ru/education/20200122/1030582926/russia-tajikistan-russkiy-yazyk.html>.

Standish, Reid (2019). *China's Central Asian Plans Are Unnerving Moscow. Foreign Policy* [cit. 11.06.2020]. Dostupné z: <https://foreignpolicy.com/2019/12/23/china-russia-central-asia-competition/>.

Sungorkin, Vladimir; Sedov, Andrei a Kianica, Viktor (2020). Президент Казахстана Касым-Жомарт Токаев: В Казахстане нет понятия «национальное меньшинство». *Komsomolskaja pravda* [cit. 11.06.2020]. Dostupné z: <https://www.kp.kz/daily/27137/4228949/>.

Sucharevskaia, Olga (2019). Русские в Центральной Азии: проблемы и перспективы. *Информационно-аналитический центр МГУ* [cit. 29.03.2020]. Dostupné z: <https://ia-centr.ru/experts/olga-sukharevskaya/russkie-v-tsentralnoy-azii-problemy-i-perspektivy/>.

Statista (2020). *Cotton production by country worldwide in 2018/2019* [cit. 04.04.2020]. Dostupné z: <https://www.statista.com/statistics/263055/cotton-production-worldwide-by-top-countries/>.

Škurenko, Andrej a Egupec, Olga (2019). Что Россия и Казахстан значат друг для друга. Как развивались двусторонние отношения в десяти графиках. *Коммерсантъ* [cit. 20.03.2020]. Dostupné z: <https://www.kommersant.ru/doc/3917333>.

Šustov, Aleksandr (2007). Сколько русских осталось в Центральной Азии? *Русская народная линия. Православие. Самодержавие. Народность. Информационно-аналитическая служба* [cit. 29.03.2020]. Dostupné z: https://ruskline.ru/monitoring_smi/2007/11/20/skol_ko_russkih_ostalos_v_central_noj_azii_i/.

TASS (2013). Россия готова оказать помощь Узбекистану в подготовке учителей русского языка - Матвиенко [cit. 26.04.2020]. Dostupné z: <https://tass.ru/blizhnee-zarubezhe/746111>.

The Astana Times (2017). *Central Asian integration: more real than ever?* [cit. 14.04.2020]. Dostupné z: <https://astanatimes.com/2017/05/central-asian-integration-more-real-than-ever/>.

The Economist (2019). *China tries to calm jitters about the "Belt and Road" initiative* [cit. 20.06.2020]. Dostupné z: <https://www.economist.com/china/2019/04/25/china-tries-to-calm-jitters-about-the-belt-and-road-initiative>.

The Observatory of Economic Complexity (2017a). *Turkmenistan* [cit. 20.03.2020]. Dostupné z: https://oec.world/en/visualize/tree_map/hs92/import/tkm/show/all/2017/.

The World Integrated Trade Solution (2018a). *Kazakhstan exports, imports and trade balance By Country 2018* [cit. 02.04.2020]. Dostupné z: <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/KAZ/Year/2018/TradeFlow/EXPIMP/Partner/by-country>.

The World Integrated Trade Solution (2018b). *Uzbekistan exports, imports and trade balance By Country 2018* [cit. 01.04.2020]. Dostupné z: <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/UZB/Year/2018/TradeFlow/EXPIMP/Partner/by-country>.

The World Integrated Trade Solution (2018c). *Kyrgyz Republic exports, imports and trade balance By Country and Region 2018* [cit. 01.04.2020]. Dostupné z: <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/KGZ/Year/2018/TradeFlow/EXPIMP>.

The World Bank (2018). *Belt and Road Initiative. Overview | BRI at a Glance | Research | Blogs* [cit. 20.02.2020]. Dostupné z: <https://www.worldbank.org/en/topic/regional-integration/brief/belt-and-road-initiative>.

The World Bank (2018a). *GDP per capita, PPP (current international \$) - Kazakhstan, Turkmenistan, Uzbekistan, Kyrgyz Republic, Tajikistan, Russian Federation* [cit. 20.02.2020].

Dostupné z: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.PP.CD?locations=KZ-TM-UZ-KG-TJ-RU>.

The World Bank (2018b). *GDP (current US\$) - Uzbekistan, Turkmenistan, Kyrgyz Republic, Tajikistan, Kazakhstan* [cit. 20.02.2020]. Dostupné z: https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?end=2018&locations=UZ-TM-KG-TJ-KZ&start=1990&view=chart&year_high_desc=true.

The World Bank (2019b). *The World Bank in Tajikistan* [cit. 08.04.2020]. Dostupné z: <https://www.worldbank.org/en/country/tajikistan/overview>.

The World bank (2019c). *GDP per capita (current LCU) - Russian Federation, China* [cit. 11.06.2020]. Dostupné z: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CN?end=2019&locations=RU-CN&start=1990>.

The World bank (2019d). *GDP (current US\$)* [cit. 11.06.2020]. Dostupné z: https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?most_recent_value_desc=true.

Tolipov, Farkhod (2017). Revere or Reverse? Central Asia between Cyrillic and Latin Alphabets. *The Central Asia-Caucasus Analyst* [cit. 20.04.2020]. Dostupné z: <https://www.cacianalyst.org/publications/analytical-articles/item/13447-revere-or-reverse?-central-asia-between-cyrillic-and-latin-alphabets.html>.

USAID (2020). *Economic Growth and Trade* [cit. 28.03.2020]. Dostupné z: <https://www.usaid.gov/kyrgyz-republic/economic-growth-and-trade>.

Usmanov, Jaloliddin (2018). The Shanghai Cooperation Organization: Harmony or Discord? The SCO is not a platform for harmony or discord per se, rather it is what the members make of it. *The Diplomat* [cit. 01.06.2020]. Dostupné z: <https://thediplomat.com/2018/06/the-shanghai-cooperation-organization-harmony-or-discord/>.

Worldometers (2020). *Countries in the world by population (2020)* [cit. 04.04.2020]. Dostupné z: <https://www.worldometers.info/world-population/population-by-country/>.

Всемирный банк (2019). *Доклад об экономике Таджикистана – осень 2019 г.* [cit. 08.04.2020]. Dostupné z:

<https://www.vsemirnyjbank.org/ru/country/tajikistan/publication/economic-update-fall-2019>.

Государственная Дума (2018). *ГД приняла закон о ратификации Договора между РФ и Туркменистаном о стратегическом партнерстве* [cit. 04.01.2020]. Dostupné z: <http://duma.gov.ru/news/27235/>.

Мир финансов (2019). *Какие страны увеличили импорт казахстанской продукции. АФК представила обзор экспорта и импорта Казахстана по состоянию на 1 мая 2019 года* [cit. 20.03.2020]. Dostupné z: <https://wfin.kz/novosti/ekonomika/item/28961-kakie-strany-uvlechili-import-kazakhstanskoj-produktsii.html>.

РИА Новости (2012). *Президент Киргизии заявил, что без России у страны нет будущего* [cit. 04.04.2020]. Dostupné z: <https://ria.ru/20120920/754801782.html>.

РИА Новости (2020). *Межгосударственные отношения России и Китая* [cit. 11.06.2020]. Dostupné z: <https://ria.ru/20190918/1558725587.html>.

ЦЕНТР-1 Новости, аналитика и мнения из Центральной Азии (2017). *Узбекистан и переход на латиницу раздора* [cit. 20.04.2020]. Dostupné z: <https://centre1.com/uzbekistan/uzbekistan-i-perehod-na-latinitu-razdora/>.

Хроника Туркменистана (2019). *Как изменился экспорт туркменского газа за последние 10 лет. График* [cit. 30.03.2020]. Dostupné z: <https://www.hronikatm.com/2019/07/gas-exports-chart/>.

Teze Diplomové práce

Jméno studenta: Ketevan Kartsydze

Název práce: Střední Asie a Nová Hedvábná stezka: Čína a Rusko - kooperace či konfrontace?

Název práce anglicky: Central Asia and the New Silk Road: China and Russia - Cooperation or confrontation?

Vedoucí práce: PhDr. Michael Romancov, Ph.D.

Studijní program: Politologie

Semestr zadání: LS 2018/2019

Nástin tématu

V září 2013 prezident Čínské lidové republiky Si Ťin-pching představil novou hospodářskou iniciativu. Projekt je často prezentován jako hedvábná cesta 21. století, která je tvořena „pásem“ pozemních koridorů a námořních tras. Z jihovýchodní Asie do východní Evropy a Afriky zahrnuje *Belt and Road Initiative* 69 zemí, které tvoří polovinu světové populace a 40 procent globálního HDP. Svoji pozornost jsem pozastavila na jeden konkrétní region, který zahrnuje tento projekt a to na Střední Asie. Dlouhodobý projekt Nové hedvábné stezky předpokládá propojení Číny se západní Evropou přes Střední Asii a Rusko a právě v pět středoasijských států - Kazachstán, Kyrgyzstán, Tádžikistán, Turkmenistán a Uzbekistán se svojí geografickou polohou hrají klíčovou roli pro Čínu.

Hlavním důvodem mého výběru posloužil ten fakt, že právě v tomto regionu se střetávají zájmy dvou světových hráčů - Ruska a Číny. V posledních letech mnoho autorů se věnují americko-čínským vztahům a diskuzi o tom, jak tyto dva ekonomické mocnosti dokážou "rozdělit" sféry vlivu. Na druhou stranu rusko-čínské vztahy často jsou brány z perspektivy spolupráce a to i kvůli tomu, že lídři oba zemí právě tímto způsobem prezentují svojí spolupráce. Je však otázkou nakolik se liší to, co každý z nich prezentuje na formální mezinárodní konferenci a to co prezentují na domácí scéně, když mluví o budoucnosti své země. Všechny pět středoasijské země zahrnuté do nové hedvábné stezky jsou země

bývalého Sovětského svazu, což automatický předpokládá, že jsou tradiční sféry vlivu Ruska. Čínská iniciativa je rozsáhlý projekt, který předpokládá spolupráce nejen ekonomickou, ale i kulturní, diplomatickou či bezpečnostní. Čímž se mění vnímání Číny ve Střední Asii a tím pádem může ruský vliv být ohrožený. Cílem této práce je analyzovat jak Rusko reaguje na projekt *Belt and Road Initiative* v rámci Střední Asii a zjistit jestli tento region představuje arénu pro konfrontaci či kooperaci mezi Ruskem a Čínou.

Pro analýzu rusko-čínských vztahů jsem si rozhodla použít teorie přesunu moci od A. F. K. Organski. Organski s Kuglerem identifikovali několik nezávislých proměnných, které mohou vysvětlit pravděpodobnost války v procesu transformaci (v přesunu) moci. Mezi nimi jsou mocenské parity mezi stoupajícím soupeřem a klesajícím hegemonem a míra nespokojenosti soupeře se status quo, považovány za dvě nejdůležitější proměnné v rámci přechodu moci. Na rozdíl od většiny realistických teorií, teorie přesunu moci předpokládá, že mezinárodní soutěž není poháněna snahou maximalizovat moc, ale mnohem důležitější je maximalizovat čistý zisk, kterého lze dosáhnout i s pomocí aliancí a kooperací. Tím pádem teorie přesunu moci přiznává také výraznou roli spolupráci. Aplikování této teorie na čínsko-ruské vztahy by mělo pomoci přesněji vysvětlit a identifikovat jejich charakter a pomoci do jisté míry předpokládat jaký může být jejich budoucí vývoj.

Časově bude mé zkoumání ohraničeno lety 2013, kdy Si Ťin-pching představil novou iniciativu a 2019, aby byly závěry co nejaktuálnější. Půjde o jednopřípadovou studii za využití metody analýzy a hlavními výzkumnými otázkou bude zdá Rusko a Čína jsou partneři ve Střední Asii či jejich střet zájmů v tomto regionu může vést k eskalaci konfliktu. Primárním zdrojem budou především oficiální vystoupení hlav států a jejich komentáře, oficiální tiskové zprávy, zápisy z tiskových konferencí, podepsané smlouvy v rámci spolupráci. Také analýzy a články jako ruských, tak zahraničních výzkumníků, kteří se věnovali sino-ruským vztahům.

Předběžná osnova práce

1. Úvod

2. Role Ruska ve Střední Asii

3. Role Číny ve Střední Asii
4. Spolupráce v regionu
5. Nová Hedvábná stezka
6. Nový řád ve Střední Asii? Teorie přesunu moci
7. Závěr

Předběžný seznam literatury

Kim, W. a Gates, S. (2015). Power transition theory and the rise of China. *International Area Studies Review*, 18(3), 219–226.

Kommenda, Niko; Kuo, Lily (2016). What is China's Belt and Road Initiative? *The Guardian* (<https://www.theguardian.com/cities/ng-interactive/2018/jul/30/what-china-belt-road-initiative-silk-road-explainer>).

Lewis, D. G. (2018). Geopolitical Imaginaries in Russian Foreign Policy: The Evolution of 'Greater Eurasia'. *Europe-Asia Studies*, 70:10, str. 1612-1637.

Kugler, J. a Organski, A.F. (2011). The Power Transition : A Retrospective and Prospective Evaluation. *Handbook of war studies*. Spojené království: Unwin Hyman. str. 171 – 194.

Vakulchuk, R. a Overland, I. (2019). China's Belt and Road Initiative through the Lens of Central Asia. in Fanny M. Cheung and Ying-yi Hong (eds) *Regional Connection under the Belt and Road Initiative. The prospects for Economic and Financial Cooperation*. London: Routledge, str. 115 – 133.

Datum odevzdání: 30. 5. 2019

Seznam příloh

Obrázky

Obrázek č. 1. Hierarchické rozdělení mocí v mezinárodním systému podle A. F. K. Organski

Obrázek č. 2. Míra spokojenosti v rámci mezinárodního systému

Obrázek č. 3. Rozdělení moci ve Střední Asii

Grafy

Graf č. 1. Vývoj HDP v paritě kupní síly na obyvatele v Rusku a v zemích Střední Asie mezi roky 1991 a 2018 (měna: mezinárodní dolar).

Graf č. 2. Vyvoj nominálního HDP v zemích Střední Asie mezi lety 1990 a 2018

Graf č. 3. Hlavní obchodní partneři Kazachstánu v roce 2018

Graf č. 4. Podíl Ruska a Číny na kazašském exportu a importu od 1.01.2019 do 01.05.2019

Graf č. 5. Hlavní obchodní partneři Turkmenistánu v roce 2017

Graf č. 6. Exportéři turkmenského plynu v letech 2009 - 2018

Graf č. 7. Hlavní obchodní partneři Uzbekistánu v roce 2019

Graf č. 8. Hlavní obchodní partneři Uzbekistánu v roce 2019 a jejich podíl na celkovém obratu zahraničního obchodu

Graf č. 9. Hlavní obchodní partneři Kyrgyzstánu v roce 2018

Graf č. 10. Procentuální podíl odpovědí kyrgyzských respondentů na otázku, od jaké země jsou připraveni přijmout vojensko-politickou pomoc

Graf č. 11. Hlavní obchodní partneři Tádžikistánu v roce 2019 a jejich podíl na celkovém obratu zahraničního obchodu

Graf č. 12. Grafy ukazují pokles přitažlivosti Ruska u tádžické společnosti v různých kulturních, studijních, turistických, pracovních (apod.) otázkách

Graf č. 13. Procentuální podíl odpovědí tádžických respondentů na otázku, od jaké země jsou připraveni přijmout vojensko - politickou pomoc

Graf č. 14. Procentuální podíl odpovědí tádžických respondentů na otázku, jaké zemi jsou připraveni poskytnout vojensko - politickou pomoc

Graf č. 15. Podíl zahraničních studentů ze zemí SNS, kteří studovali na ruských VŠ v akademickém roku 2016-2017

Tabulky

Tabulka č. 1. Regionální mezinárodní organizace ve Střední Asii a jejich členové

Tabulka č. 2. Rusko a Střední Asie, chronologie integrace

Tabulka č. 3. Vztah k EAEU v různých zemích

Tabulka č. 4. Od *Šanghajské Pětky* do *Šanghajské organizace pro spolupráci*

Mapy

Mapa č. 1. Politická mapa Střední Asie

Mapa č. 2. Rozdělení Kaspického moře mezi pět států podle konvence z roku 2018

Mapa č. 3. Distribuce etnických skupin ve Střední Asii

Mapa č. 4. Plánované sítě infrastruktury BRI

Mapa č. 5. Mapa států dlužících zahraniční dluh vůči Číně (údaje roku 2017, pouze přímé půjčky)